

Ett mångkulturellt biblioteks roll och styrning

En fallstudie av Öxnehaga bibliotek

Anneli Gottfridsson
Ellinor Krutholm

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

Svensk titel: Ett mångkulturellt biblioteks roll och styrning - En fallstudie av Öxnehaga bibliotek

Engelsk titel: The role and governance of a multicultural library - A case studie of Öxnehaga library

Författare: Anneli Gottfridsson och Ellinor Krutholm

Färdigställt: 2015

Abstract: This master thesis examines the cross-over between policy goals, legal requirements, economic frameworks, user needs and professional ethical standards at public libraries in areas where many of the residents have a foreign background. The purpose is to contribute to a better understanding of the influence of role creation, user control and governing of public libraries in Sweden. Qualitative methods were used to conduct interviews and analysis. The collected empirical material consists of transcribed interviews with the library staff, two politicians and the library director in Jönköpings municipality. It also consists of the analysis of regulatory documents governing the library in Öxnehaga. The implementation of the analysis was based on Andersson and Skot-Hansen's theory of the role of public libraries in the local community and on Brunssons theory of the organization of hypocrisy. The results of the study indicate that the investigated library mainly adopted the role of a social center. The results also indicate that governance at the local level was most important for the library, which places high demands on the individual library employees. This indicate that clearer political policies might be needed to ensure a uniform set of library services for all citizens. In a similar way, clearer political policies are needed such that libraries can find their raison d'être that is not merely based on user statistics.

Nyckelord: folkbibliotek, invandrare, användarstyrning, bibliotekspolitik, bibliotekens roll

Förord

Att utföra denna fallstudie har gett oss en intressant inblick i det dagliga arbetet på ett kommunalsbibliotek, liksom spännande insikter om Öxnehaga biblioteks styrning och roll i lokalsamhället. Vi vill tacka alla de som ställt upp och bidragit med kunskap till den här uppsatsen. Ett stort tack till de anställda på Öxnehaga bibliotek, samt Henrik Andersson, Karin Semberg och Ulf Moberg för att ni tog er tid till att låta er intervjuas och ge utförliga och intressanta svar. Vi vill även tacka vår handledare Karen Nowe Hedvall för den vägledning, de nya insikter och konkreta tips som hon har kommit med under processen med den här uppsatsen.

Anneli Gottfridsson & Ellinor Krutholm

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	1
1.1 SYFTE OCH FORSKNINGSFRÅGOR.....	2
1.2 DISPOSITION.....	3
2 LITTERATURGENOMGÅNG	5
2.1 FOLKBIBLIOTEKETS ROLL I LOKALSAMHÄLLET	5
2.2 FOLKBIBLIOTEK I EN MÅNGKULTURELL KONTEXT	6
2.3 NATIONELLA OCH INTERNATIONELLA STYRDOKUMENT	12
2.4 KOMMUNAL STYRNING, BIBLIOTEKEN OCH ANVÄNDARNA	15
2.5 MARKNADSANPASSNING OCH ANVÄNDARSTYRNING	17
2.6 SAMMANFATTNING.....	19
3 TEORETISK RAM	21
3.1 ANDERSSON OCH SKOT-HANSENS MODELL.....	21
3.2 BRUNSSONS TEORI OM HYCKLANDE ORGANISATIONER.....	23
4 METOD OCH DESIGN	25
4.1 FALLSTUDIEN SOM DESIGN.....	25
4.2 METOD FÖR INSAMLING AV EMPIRI	27
4.3 INTERVJUPERSONER.....	30
4.4 VALIDITET OCH RELIABILITET.....	31
4.5 ETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	32
4.6 ANALYSENS GENOMFÖRANDE	33
5 EMPIRISK UNDERSÖKNING	36
5.1 BAKGRUND.....	36
5.2 BIBLIOTEKETS ROLL.....	39
5.3 STYRNING AV ÖXNEHAGA BIBLIOTEK.....	48
5.4 BIBLIOTEKET OCH ANVÄNDARSTYRNING	56
6 RESULTAT OCH DISKUSSION	62
6.1 BIBLIOTEKETS ROLL	62
6.2 STYRNINGEN AV ÖXNEHAGA BIBLIOTEK.....	64
6.3 ANVÄNDARSTYRNING OCH BIBLIOTEKET.....	67
6.4 SLUTSATS OCH FORTSATT FORSKNING.....	70
SAMMANFATTNING	72
KÄLLFÖRTECKNING	73
BILAGA A	78
BILAGA B	81
BILAGA C	83

1 Inledning

I början av 1900-talet uppstod de folkbibliotek som finns i Sverige idag. De har i uppdrag att verka för hela befolkningens tillgång till information, bildning och kultur. Under första delen av 1900-talet spelade folkbiblioteken en viktig roll för arbetarrörelsen bildningsresa. Idag har folkbiblioteken en viktig roll i integration och spridning av det mångkulturella samhället, en roll som i någon mening kan sägas ha blivit lagstadgad i och med den nya bibliotekslagen (SFS 2013:801) från 2013. I den nya lagen slås det fast att biblioteken ska “ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska” (5§).

Bibliotekslagen (SFS 2013:801) innebär att det ingår i bibliotekens uppgift att vara tillgängliga för, och anpassade efter, hela befolkningens behov. Lagen visar även på att integration och mångkultur är områden som ska prioriteras av biblioteken. Att lagstadga kan dock vara lättare än att genomföra. Som blivande bibliotekarier menar vi att lagen öppnade upp för spännande frågeställningar, som hur man prioriterar de grupper i samhället som har ett annat modersmål än svenska, samt hur praktiserande bibliotekarier tänker inför denna uppgift och hur de tolkar bibliotekets roll i samhället. Detta har inspirerat oss till valet av uppsatsämne.

Vi redovisar i denna uppsats en fallstudie av ett kommunalsbibliotek i ett område där många av de boende har annat modersmål än svenska. Fallstudien innebar för oss en möjlighet att göra en djuplodande undersökning av ett enskilt bibliotek vilket har skapat förståelse för viktiga fenomen inom verksamheten som hade varit svåra att uppmärksamma i en mindre djupgående undersökning. Fokus i uppsatsen ligger dels på att undersöka vilken roll fallbiblioteket antagit utifrån de krav och den efterfråga som ställts på biblioteket från det omgivande samhället samt de beslut som fattats av de anställda. Dels tittar vi på hur olika typer av styrning påverkar biblioteket, för att visa hur detta bibliotek bygger upp sin verksamhet och vad som påverkar verksamheten. Andreas Vårheim som är professor i dokumentationsvetenskap och biblioteks- och informationsvetenskap vid institutionen för kultur och litteratur vid universitetet i Tromsø (2011; 2014) har bedrivit flera studier om bibliotekens potential att skapa socialt förtroende hos dess användare. Han menar att biblioteken som samhällsinstitution har ett högre förtroende hos allmänheten än vad andra samhällsinstitutioner har, vilket även SOM-undersökningen (2008) från samhälle, opinion och medier-institutet vid Göteborgs universitet visar (Svensk biblioteksforening, 2011). Utifrån denna position som biblioteken har menar Vårheim att biblioteken har en unik möjlighet att arbeta integrerande. Vår utgångspunkt är att biblioteken kan göra stor skillnad när det gäller enskilda individers integration det är därför viktigt att på ett djupare plan skapa förståelse för vilka faktorer som påverkar bibliotekens möjligheter att utveckla en lyckad verksamhet gentemot gruppen med annat modersmål än svenska.

I uppsatsen undersöks hur fallbibliotekets påverkas av styrning på internationell, nationell, kommunal och lokalt plan. Vi ser även på hur ett ökat fokus på användarstyrning påverkar biblioteket utbud och verksamhet. Åsa Söderlind och Gullvor Elfs (2014) utredning *Vi arbetar i medborgarnas tjänst* slår fast att allt fler bibliotek satsar på en användarstyrd verksamhet, där

verksamhetsupplägget ska styras av efterfrågan. Denna utredning skrevs på uppdrag av svensk biblioteksforening, både Söderlind och Elf är anställda på Borås högskola vid institutionen för bibliotek och informationsvetenskap där Söderlind är universitetslektor och Elf är universitetsadjunkt. Utredningen pekar på att allt fler biblioteksplaner innehåller målsättningar om ett användarstyrt förvärv. Vi vill undersöka om det finns en risk för att en användarstyrd verksamhet prioriterar de grupper som märks mest på biblioteket istället för de grupper som har störst behov eller som ska prioriteras enligt lagen.

Det är alltså utifrån dessa områden: roll, styrning och användarstyrning vi tittat på vårt fallbibliotek. Vi är medvetna om att det finns en del uppsatser som tar upp ämnet folkbibliotek och integration utifrån olika perspektiv. Vi menar dock att vårt uppsatsämne är intressant då vi undersöker ämnet ur en delvis ny infallsvinkel. Dels intresserar vi oss för hur det dagliga arbetet på biblioteket ser ut konkret, och hur biblioteket har valt att profilera sig för att nå ut till sina potentiella användare. Men vi intresserar oss även för ämnet styrning av bibliotek, detta ämne undersöker vi utifrån två perspektiv. Det första perspektivet handlar om hur biblioteket styrs med hjälp av politiska beslut och via styrdokument, och hur detta märks i verksamheten. Det andra perspektivet behandlar hur ett ökat fokus på användarstyrning påverkar biblioteken och dess arbete gentemot den prioriterade gruppen med personer med annat modersmål än svenska.

Som två snart examinerade bibliotekarier är detta ämne intressant utifrån en rad olika anledningar. Till att börja med finner vi området kring bibliotekens demokratiska uppdrag gentemot befolkningen spännande, vilka resurser och därmed möjligheter har biblioteken till sitt förfogande för att leva upp till detta uppdrag. Det är också givande för oss att bli insatta i hur arbetet med att styra folkbiblioteken går till, och vilka befattningar som är delaktiga i de olika beslutsprocesserna. Slutligen finner vi det också intressant att undersöka bibliotekens dagliga arbete med de här frågorna.

1.1 Syfte och forskningsfrågor

Denna uppsats undersöker spännvidden mellan politiska mål, lagkrav, ekonomiska ramar, användarbehov och professionella etiska normer på folkbibliotek. I tidigare forskning har vi sett att allt fler folkbibliotek satsar på en användarstyrd verksamhet, där upplägget på verksamheten ska styras av efterfrågan. Utifrån det är vi intresserade av hur man prioriterar, bedömer behov, bedriver och styr verksamheten på ett bibliotek beläget i en stadsdel där många av de boende har annat modersmål än svenska. Det är intressant då denna grupp är prioriterad, både utifrån bibliotekslagen och i de kommunala styrdokumenterna.

Genom att genomdriva en fallstudie på ett folkbibliotek i en stadsdel i Jönköping, en verksamhet som fått pris för ett lyckat mångspråkigt arbete, strävar vi mot att beskriva hur ett folkbibliotek på lokal nivå styrs, prioriterar och arbetar mot gruppen med annat modersmål än svenska. Det vill säga en möjlighet att undersöka biblioteket som en organisation som existerar i en social kontext bestående av ekonomiska förutsättningar, politiska mål och

kulturella och sociala förväntningar. Vi ställer det i relation till de existerande styrdokumenterna, mot de politiska mål som satts upp för verksamheten och mot de politiska styrmedel som finns, varav budgetering är ett.

För att strukturera upp och analysera uppsatsen använder vi oss av en teoretisk modell av det lokala bibliotekets profil av Marianne Andersson i dag forskare på Danmarks bibliotekshögskola och Dorte Skot-Hansens i dag lektor vid den informationsvetenskapliga akademien vid Köpenhamns universitet (1994). Analysen sker enligt begreppen biblioteket som informationscenter, kunskapscenter, socialt center samt kulturellt center utifrån Andersson och Skot-Hansens teori. Utifrån dessa biblioteksprofiler vill vi beskriva vilken roll biblioteket har i det omgivande samhället utifrån given kontext. Vi kommer även att använda oss av en teori av Nils Brunsson som idag är senior professor vid företagsekonomiska institutionen vid Uppsala universitet (2002). Brunssons teori om den hycklande organisationen används för att beskriva den politiska styrningen av biblioteket. Dessutom använder vi oss av tidigare diskussioner om bibliotek utifrån ett marknadsekonomiskt perspektiv för att analysera prioritering, användarstyrning och marknadsanpassning av biblioteksverksamheten.

Vi har tre forskningsfrågor som uppsatsen baseras på:

- Hur beskriver bibliotekspersonalen bibliotekets roll och verksamhet gentemot användarna på fallbiblioteket som är beläget i ett område där många har annat modersmål än svenska?
- Hur påverkas fallbibliotekets verksamhet av olika typer av styrning?
- Hur förhåller sig en satsning på en allt mer användarstyrd eller marknadsanpassad biblioteksverksamhet till arbetet mot den prioriterade gruppen med annat modersmål än svenska på fallbiblioteket?

1.2 Disposition

Efter det inledande kapitlet, där våra forskningsfrågor definieras, går vi i kapitel två in på en genomgång av relevant litteratur som behandlar bibliotekens roll i samhället, lokal, nationell och internationell styrning av folkbibliotek i Sverige samt marknadsanpassning och användarstyrning på folkbibliotek. Även om vår litteraturgenomgång inte är heltäckande försöker vi måla upp en kontext för vår fallstudie.

I kapitel tre presenteras den teoretiska ram utifrån vilken analysen av empirin genomförs. I kapitel fyra redovisas fallstudien som design samt den kvalitativa metod som använts för att samla in empirin. Här behandlar vi även validitet och reliabilitet för uppsatsen, samt etiska överväganden och analysens genomförande.

Det insamlade analyserade empiriska materialet redovisas i kapitel fem utifrån de tre forskningsfrågorna och diskuteras sedan vidare utifrån vår

litteraturgenomgång i kapitel sex. Kapitel sex innehåller även våra slutsatser från arbetet samt förslag på vidare forskning. Arbetet avslutas med en sammanfattning i kapitel sju.

2 Litteraturgenomgång

Uppsatsens huvudfokus ligger på biblioteksverksamhet i en miljö där många av de boende har en utländsk bakgrund, då vi är intresserade av hur det påverkar bibliotekets arbete. Samtidigt påverkas även biblioteken av det vidare samhälle det verkar i, både på en kommunal, nationell och internationell nivå. Inom kommunen har biblioteken politiker och tjänstemän som sätter upp mål och styr verksamheten på olika sätt. Nationellt finns lagar och internationella manifest som biblioteken har att förhålla sig till. Men biblioteken verkar också i en historisk kontext där det på senare tid har hänt en hel del med folkbiblioteken, både på grund av tekniska landvinningar men även på grund av det politiska klimatet. Vår intention är att med litteraturgenomgången måla upp en kontext för vår fallstudie.

Vi har läst in oss på dessa områden, dock med betoning på folkbibliotekens verksamhet i relation till mångkultur och invandrare. Inom det området finns det en hel del skrivet och vi gör inget anspråk på att vara heltäckande, men däremot tar vi upp de delar vi har funnit relevanta för vår fallstudie.

Det här kapitlet är uppdelat på sex delavsnitt. Det första avsnittet handlar om folkbibliotekens roll i lokalsamhället, och består inledningsvis av en snabb översikt över vilken roll biblioteken har haft och har i vårt samhälle. Den andra delen tar upp folkbiblioteken i en mångkulturell kontext var vi har fokuserat på forskning om mångspråkiga bibliotekssamlingar. Här tar vi även upp biblioteksanvändande hos gruppen invandrare samt hur folkbibliotek kan främja socialt kapital och integration. Den tredje delen behandlar nationella och internationella styrdokument. Den fjärde delen tar upp kommunal styrning samt bibliotek och dess användare. Eftersom vi är intresserade av hur bibliotek styrs blir vi även i förlängningen intresserade av hur kommuner styrs och teorier om hur man från styrande håll ser på medborgarna. Den femte delen behandlar marknadsanpassning och användarstyrning och kommer även in på den svenska biblioteksdebatten. Till sist summerar vi vad vi har kommit fram till och blickar framåt i uppsatsen.

2.1 Folkbibliotekets roll i lokalsamhället

Bibliotek tillgängliga för allmänheten har funnits i Sverige sedan 1700-talet i form av sockenbibliotek. Under mitten av 1800-talet kom folkbiblioteksstadgan, vilken fick sockenbibliotekens antal att öka. Dessa bibliotek följdes under 1800-talet andra hälft av arbetarrörelsens bibliotek, som hade som mål att erbjuda arbetarna den bildning som krävdes för att de skulle kunna bli "demokratisk delaktiga medborgare" (Hansson 2005, s.19). Under början av 1900-talet uppstod de folkbibliotek vi har idag, som finansieras av kommunerna och där alla är lika välkomna (ibid., ss. 19-22).

Mycket har hänt i samhället under de senaste 100 åren och folkbibliotekens uppdrag har förändrats radikalt sedan informationssamhället tog över efter industrisamhället. Dagens bibliotekarier arbetar mycket med att nå ut med sin

verksamhet och information om bibliotekens samlingar till sina användare. Genom att anpassa programpunkter till de behov som finns i det direkt omgivande samhället försöker biblioteken skapa en verksamhet som är angelägen för lokalsamhället där man både anordnar aktiviteter och visar upp bibliotekets samlingar (Hansson 2005, ss. 33-34). Exempel på detta är bibliotek som visar barnteater följt av bokprat och bokutställningar.

Andersson och Skot-Hansen (1994) skriver om bibliotekens anpassning till lokalsamhället i boken *Det lokale bibliotek – afvikling eller udvikling*. Boken har sin utgångspunkt i den politiska förändring som skedde i Danmark under 1990 då huvudansvaret för folkbiblioteken förflyttades från staten till de enskilda kommunerna. Författarna lyfter en diskussion om det lokala folkbibliotekets roll i samhället och deras politiska synlighet. De menar att biblioteken behöver stärka sin lokala profil för att kunna fungera som en resurs i det lokala samhället och kunna konkurrera med andra kulturinstitutioner (ibid., ss. 9-15). Tanken att biblioteken måste anpassa sig till det omgivande samhället för att tillfredsställa användarnas behov och skapa en hållbar roll i lokalsamhället känns igen även i Sverige. I bibliotekslagen kan vi läsa att folkbiblioteken ska vara "anpassade till användarnas behov" (SFS 2013:801, 6§). Vilket kan tolkas som att biblioteksverksamheten bör avspegla det samhälle och de användare som finns i bibliotekets närhet. Anpassningen till lokalsamhället tas även upp i *Vi arbetar i medborgarnas tjänst* (Söderlind & Elf, 2014, ss. 15-16) där författarna konstaterar att svenska biblioteksplaner idag alltmer fokuserar på vikten att anpassa verksamheten och utbudet efter det omgivande samhället.

2.2 Folkbibliotek i en mångkulturell kontext

Det finns relativt mycket forskning som fokuserar på folkbibliotek och dess roll i samhället i relation till invandrare och mångspråkighet. Detta är intressant för vår fallstudie då fallbiblioteket, som presenteras i kapitel 5, är beläget inom ett bostadsområde där en stor andel av de boende har ett annat modersmål än svenska.

Vi har valt forskningsartiklar utifrån två olika aspekter av folkbibliotek och dess verksamhet riktad mot personer med annat modersmål än det officiella språket. Den första aspekten är biblioteksutbud i form av tjänster och medier på andra språk riktade mot gruppen personer med annat modersmål än majoritetsspråket eller de officiella språken. Den andra aspekten ser biblioteken som en del i en integrationsprocess eller som en samhällsinstitution med kapacitet att bygga förtroende både mellan människor och för samhället i stort. Det ska dock påpekas att de två aspekterna ovan är sammanlänkade, vilket kommer att framkomma nedan.

Vi har delat upp texten inom det här avsnittet under rubrikerna Bibliotekets samlingar, Biblioteket som mötesplats samt Biblioteken, förtroende och integration. Dock ska påpekas att underavsnitten delvis överlappar varandra, i den mening att man kommer in på diskussioner inom de andra underrubrikerna eftersom bibliotekens olika funktionaliteter är sammanlänkade.

Bibliotekets samlingar

Det framkommer i två fokusgruppsstudier, där deltagarna var invandrare i Sverige respektive Kanada att respondenterna såg tillhandahållande av bibliotekets samlingar som bibliotekens huvudsakliga uppgift (Atlestam, Brunnström & Myhre, 2011; van der Linden, Bartlett & Beheshti, 2014).

Samtidigt visar resultatet av Ingrid Atlestam, tidigare på regionbiblioteket i Västra Götalandsregionen, Ann-Christine Brunnström, Göteborgs stadsbibliotek, och Randi Myhres, lärare och projektledare som arbetat inom olika forsknings- och utvecklingsprojekt bland annat för Göteborgs universitet, (2011) studie från Göteborgs stadsbibliotek att användare med annat modersmål än svenska i deras studie ansåg att samlingarna på utländska språk inte var uppdaterade. Från kommentarer om utbudet framkom att de böcker som fanns tillhands ofta var av religiös karaktär eller rörde sig inom en viss politisk inriktning. Artikelförfattarna menar att detta delvis kan förklaras med att inköpen av böcker på andra språk verkar i mycket vara styrd av de få återförsäljare som finns tillgängliga. Respondenterna i den här studien menade att medierna helst ska vara relativt nya för att vara intressanta. Artikelförfattarna konstaterar att invandrare som grupp använder bibliotekstjänster i högre grad än befolkningen i stort, men att de samtidigt lånar färre böcker (ibid.).

Även i Katherine van der Linden, bibliotekarie på Ottawa public library, Joan Bartlett, docent på School of information studies vid McGill university, och Jamshid Beheshtis, även han docent på samma institution vid McGill university, (2014) fokusgruppsstudie om immigranternas biblioteksanvändande i en kanadensisk kontext framkom det en del kritik mot samlingarna på andra språk än engelska och franska. Där menade respondenterna att samlingarna inte alltid var aktuella, och det framkom att materialet användes mer på grund av tillgänglighet än att de specifika titlarna var av särskilt intresse för de medverkande. Deltagarna använde sig främst av medier på sitt modersmål samt material för nybörjare på engelska eller franska (ibid.).

Majoriteten av de som använde sig av bibliotekets samlingar, i den kanadensiska studien, använde OPAC för att hitta intressant material, och föredrog sedan att lämna in en reservation på materialet framför att försöka hitta det själva på biblioteket. OPAC-användande verkade hänga samman med två faktorer, hur bekväma de medverkande var med teknik samt hur bekväma de var med den engelska användargränssnittet (van der Linden et al., 2014). Där skiljer sig resultatet från det som framkom i studien från Göteborgs stadsbibliotek. I studien från Göteborg använde sig intervjupersonerna av katalogen i ganska liten utsträckning när det gällde att söka fram material. De var inte heller intresserade av att göra beställningar från andra bibliotek, utan var främst intresserade av de böcker de kunde finna på hyllan (Atlestam et al., 2011). Bibliotekarier som deltog i studien från Göteborg menade att användargruppen invandrare sällan ber om hjälp i informationsdisken, istället försöker de klara sig på egen hand i biblioteket. Oviljan att be om hjälp vid disken förklarades i undersökningen med bristande språkkunskaper. Dock konstaterades att gruppen hade lättare att be om personalens hjälp när dessa var på plats ute bland hyllorna i biblioteket (ibid.).

I en norsk studie om invandrarkvinnors biblioteksanvändande menar författarna att biblioteken införlivar medier på olika invandrarpråk i sina

samlingar i syfte att ge möjlighet till bibehållen kontakt med och utveckling inom födelselandet kultur (Audunson, Essmat & Aabø, 2011). Ragnar Audunson är professor i biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Oslo och Åkershus, Sophie Essmat är prorektor vid samma lärosäte och Svanhild Aabø är även hon verksam vid samma högskola som professor. Intervjupersonerna angav att de förutom att använda sig av dessa samlingar även läste in andra värden i att biblioteket valt att köpa in medier på deras modersmål. Det sågs som ett erkännande av deras minoritetskultur från majoritetssamhället. Detta gav intervjupersonerna en känsla av delaktighet men också ett ökat förtroende för det norska samhället i stort. I samma studie menade också intervjupersonerna att biblioteket och dess samlingar hade spelat en viktig roll när de försökte lära sig norska, och att det specifikt var barnavdelningen som hade varit till störst hjälp (ibid.). Det vill säga att bibliotekets samlingar spelade en viktig roll i intervjupersonernas integration i det norska samhället.

Biblioteket som mötesplats

Flera av de källor vi har utgått från har diskuterat folkbibliotek utifrån dess funktion som mötesplats. Både utifrån att det är en plats där människor från olika bakgrunder kan komma att träffas, men också utifrån att det ses som en trygg plats att vistas på. I en norsk studie av Vårheim (2014) menade intervjupersonerna att biblioteket sågs som ett säkert samhällsrum att vistas i, både som ensam kvinna och i grupp. Catherine A. Johnson, professor på Faculty of information and media studies vid university of Western Ontario, (2012) skriver att folkbibliotekens funktion som mötesplats är ett sätt med vilket det bidrar till att bygga socialt kapital.

Aabø, Audunson och Vårheims (2010) enkätundersökning från Oslo visade att biblioteken användes som mötesplats genom att användarna konverserade med för dem okända människor, råkade stöta ihop med vänner och bekanta, fick kunskap om politiska partier och fritidsaktiviteter eller mer om vad som pågår i lokalsamhället, grupperbetade både med vänner och kollegor, använde internet för att kontakta vänner via mejl eller chatta, medverkade vid författarkvällar samt använde biblioteket som en samlingsplats för att träffa vänner. De fann ett samband mellan låg inkomst eller låg utbildningsgrad och ett högt användande av biblioteken som mötesplats. Författarna tolkade det som ett tydligt tecken på bibliotekens potential att fungera utjämnande över socioekonomiska gränser genom att öka användarnas möjligheten att vara en aktiv medborgare (ibid.).

Audunson et al. (2011) menar i sin tur att invandrare i större utsträckning än etniska norrmän använder sig av folkbiblioteken som en mötesplats. Att denna grupp i större utsträckning än andra användare använde sig av bibliotekets service utöver tillhandahållandet av samlingar. De menar att det finns ett starkt samband mellan att ha en bakgrund utanför västvärlden och att använda sig av biblioteket som en mötesplats. Som exempel på mötesplatsaktiviteter gavs att umgås med vänner och bekanta på biblioteket både planerat och spontant, ta kontakt med personer man inte känner, användande av bibliotekets datorer i sociala sammanhang och få större kännedom om det omgivande samhället (ibid.).

Även Vårheim (2014) har i en studie funnit att invandrare använde biblioteket som en plats där de kunde ta kontakt med nya människor. Han fann i sin studie

av invandrare som deltog i biblioteksprogram under sin tidiga vistelse i Norge att de upplevde det som lättare att konversera med norrmän i en biblioteksmiljö än i andra miljöer. Det vill säga att de utifrån en bibliotekskontext kunde påbörja en konversation utan att bli avvisade, något de upplevde som svårare i andra sammanhang (ibid.).

I en kanadensisk fokusgruppsstudie uppgav de medverkande att deras användarvanor förändrats från det att de först kommit till Kanada till när undersökningen gjordes. Under den första tiden i det nya landet var bibliotekets funktion som en plats där man har åtkomst till internet det viktigaste. De menade att ju längre tiden gick ju viktigare blev även andra av bibliotekets tillgångar som bibliotekets samlingar och konversationsgrupper som bedrevs på biblioteket. Detta blev viktigare anledningar till att besöka biblioteket då de medverkande blivit mer etablerade i Kanada och skaffat egen internetuppkoppling hemifrån (van der Linden et al., 2014). Liknande slutsatser kring förändringar av biblioteks användandet över tid kunde dras från en norsk studie där invandrarkvinnor angav att de såg biblioteket som extra viktigt när de var nyanlända i det nya hemlandet (Audunson et al., 2011). Intervjupersonerna i den här studien menade dock att deras biblioteksanvändande minskade när de hade kommit in mer i det norska samhället. De menade att de då inte behövde biblioteket i lika hög grad längre. Författarna skriver att biblioteken fungerade som hjälp på vägen att komma in i det norska samhället genom att de var med och gav upphov till socialt kapital och främjade integration (ibid.). Även den svenska studien från Göteborgs stadsbibliotek diskuterar biblioteksanvändande över tid och menar att det finns ett samband mellan tiden man varit i Sverige och om man använder bibliotekets resurser för fritidsläsning eller andra aktiviteter. En lång vistelse i Sverige gör fritidsläsande både på det egna språket och på svenska mer sannolik (Atlestam et al., 2011). De menar att gruppen invandrare kan delas in i två. De som i stort är etablerade i det svenska samhället, det vill säga de som antingen har varit länge i Sverige eller som har kommit till landet för giftermål, arbete eller studier. Den här gruppen använder främst biblioteken för kulturella ändamål. Den andra gruppen är inte etablerade i Sverige och använder biblioteken som en del av sin integration in i det svenska samhället, gruppen använder biblioteken mer i bildningssyfte och inte för kulturella ändamål (ibid.).

Folkbiblioteken kan alltså fungera som en mötesplats där människor från olika nationaliteter kan ha lättare att få kontakt med varandra, på så sätt måste biblioteken anses kunna bidra till integration. Även folkbibliotekens informationstillgängliggörande roll kan spela en viktig roll i integrationsprocessen. Men biblioteken har även en roll i den del av integration som innebär att bygga förtroende för sig själva som samhällsinstitutioner och därmed har de även potential att bidra till ett ökat förtroende för samhället i stort.

Biblioteken, förtroende och integration

Vårheim (2014) menar att folkbibliotek är den samhällsinstitution som har en särskild roll i att bygga förtroende för samhället i stort vilket är en viktig del av av socialt kapital. Vårheim (2011) beskriver socialt kapital som det förtroende och de kontakter mellan individer som leder till gemensamma handlingar. En

anledning till bibliotekens särskiljning från många andra samhällsinstitutioner, när det gäller att bygga förtroende och socialt kapital, är verksamhetens inneboende egenskap av att ha många kontaktytor (Vårheim, 2014). Biblioteken är mångfacetterade och innehåller många funktionaliteter och därmed finns det också många anledningar till att uppsöka ett bibliotek.

Staffan Kumlin, professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet, och Bo Rothstein, även han professor i statsvetenskap vid samma lärosäte, (2010) skriver om att opartiska och jämlika institutioner har visats kunna öka förtroendet för samhället, och att invandrare påverkas mer än befolkningen i stort av den effekten. Vårheim (2011; 2014) menar att förtroendet för biblioteket hos hans respondenter delvis kunde förklaras med att biblioteken sågs som en institution för alla oavsett ursprung. Johnson (2012) skriver att det finns indikatorer på att biblioteken betyder mer i egenskap av skapare av socialt kapital i låginkomstområden än i medel- och höginkomstområden. Detta skulle indikera att det kan vara särskilt viktigt att arbeta med biblioteksfrågor i områden med en hög andel personer med utländsk bakgrund, då dessa områden ofta även har en lägre inkomstnivå, när man utifrån samhällets sida vill arbeta inkluderande.

Nadia Caidi, docent på Faculty of information vid university of Toronto, och Danielle Allard, doktorand på samma fakultet, (2005) har även de studerat socialt kapital och invandrare, men utifrån ett informationskompetensperspektiv. De för en diskussion om begreppet socialt kapital i sin artikel, men följer i stort den bild av begreppet som ges från Vårheim ovan. De menar att man endast kan förstå invandrades informationsbeteende utifrån en helhetsbild vilket även inkluderar socialt kapital och utanförskap. De menar även att en del av socialt kapital handlar om att individen har åtkomst till informationsresurser samt till de färdigheter som behövs för att kunna använda olika former av information i vardagen. Vidare skriver de att tillgång till information kan vara en ingång till samhället, och att det därför är viktigt att information tillgängliggörs. Specifikt menar de att tillgång till information är en viktig ingång för nyanlända invandrare (ibid.).

Intervjupersonerna i Vårheims (2014) studie uttryckte även att de kände tillit till andra biblioteksanvändare i större utsträckning än till andra för dem okända människor. Vårheim menar dock att även om de invandrare som fick genomgå kurser på biblioteket i sin introduktion i det norska samhället kände ett större förtroende för andra människor inom biblioteket, så har eventuella långvariga effekter inte undersökts.

Vårheim (2011) kommer också han fram till att biblioteken verkar kunna bygga socialt förtroende i en intervjustudie han genomfört i USA. Han menar att det kan bero på den allomfattande verksamhet som bedrivs av biblioteken, där alla besökare bemöts på samma sätt och där individen också har möjlighet att möta människor utanför den egna kultursfären. Vårheim genomförde intervjuer med amerikanska bibliotekschefer. Dessa visade att det fanns två skilda sätt att se på verksamheten riktade mot immigranter. Dels att biblioteket har en demokratisk skyldighet att tillhandahålla en viss informationsservice gentemot hela befolkningen då alla enligt den amerikanska konstitutionen har rätt till information. Dels som en biblioteksinstitution vars syfte är att bygga ett gemensamt samhälle genom att vara en gemensam plattform för alla samhällsgrupper och på så sätt fungera som en mötesplats för dessa. En av intervjupersonerna beskrev det senare som att biblioteket ska kunna fungera

som samhällets vardagsrum. Vårheim fann dock också, att även om de två vitt skilda tolkningarna av bibliotekens uppgift fanns bland bibliotekscheferna så gav det i sig ingen skillnad i det utbud som erbjöds gruppen immigranter, eller i bibliotekets kapacitet till att bygga förtroende. Han menar också att även minoritetsgrupper som har lågt förtroende för samhället i övrigt ändå har högre förtroende för biblioteken än för andra myndighetsutövare, vilket ger biblioteken en position där de kan verka för ett större förtroende för samhället i stort (ibid.).

Johnson (2012) menar att biblioteken kan bidra till socialt kapital genom de anställdas interaktion med biblioteksbesökarna. Interaktionen kan påverka utifrån flera olika aspekter, som att föra individer närmare samhället genom att fungera som en mötesplats i bostadsområdet, minska social isolering, tillgängliggöra biblioteksresurser och information samt ge tekniskt stöd. Johnson menar även att biblioteket är en av få platser där allmänheten kan få stöd med hur man kan använda datorer och informationsteknologi, och att det därmed fyller en viktig funktion som sträcker sig längre än tillgängliggörande av internetuppkoppling. Vidare menar hon att biblioteken kan hjälpa till att lösa problem för individer som inte har ett resursstarkt socialt nätverk. Johnson poängterar även att den här interaktionen mellan användarna och personalen även har känslomässig effekter i det att den kan bidra till ett ökat välmående. Hon skriver särskilt om de interaktioner mellan personal och användare som kan fördjupas något för ofta återkommande användare, som hon menar kan fylla en viktig funktion av social samvaro för användaren (ibid.).

Bibliotekets personal och deras interaktion med användarna är en viktig del av de senares upplevelser av biblioteken och hur de väljer att använda biblioteken (Van der Linden et al., 2014). I en kanadensisk fokusgruppsstudie av van der Linden et al. (2014) efterfrågades de medverkandes första folkbiblioteksupplevelse i Kanada. Flera i gruppen pratade om att de var imponerade och kände sig överväldigade vid sitt första besök, och forskarna fann att det fanns ett samband mellan en positiv första upplevelse och huruvida förstagångsbesökarna hade möjlighet att kommunicera med en biblioteksanställd. Det var inte alla av förstagångsbesökarna som hade haft den möjligheten på grund av bristande språkkunskaper (ibid.). I studien från Göteborgs stadsbibliotek (Atlestam et al., 2011) menade flera deltagare att de uppskattade bibliotekspersonal som själva hade utländsk bakgrund. Dessa verkade inge en trygghet och vara lättare att fråga om hjälp än personal med en etnisk svensk bakgrund. Det kan delvis förklara med att det då finns bibliotekspersonal med bredare språkkunskaper som underlättar för personer som inte har svenska som modersmål, men en del av förklaringen kan också vara att bibliotekspersonalen med utländsk bakgrund blir en symbol för att det är möjligt att få ett jobb som kräver en högre utbildning inom en offentlig verksamhet. Det vill säga att bibliotekspersonalen spelar en stor roll för att besökarna ska känna sig välkomna, något som möjligen blir än viktigare för människor som fortfarande håller på att ta sig in i samhället, då det även kan vara av betydelse för individen att se exempel på lyckad integration (ibid.).

Van der Linden et al. (2014) hävdar att biblioteket allmänt verkar ses som en användbar resurs, och kanske specifikt som en användbar resurs på vägen in i samhället. De drar slutsatsen utifrån att en stor del av deras respondenter, i deras studie om invandrares erfarenheter av folkbibliotek, angav att de hade blivit tipsade om biblioteket utav någon de kände eller någon som de träffat i egenskap av invandrare innan första besöket (ibid.). Att relativt nyanlända

invandrare blir tipsade om biblioteken som en resurs kan säkert bero på bibliotekens många funktionaliteter. Som framkom ur Johnsons (2012) studie som nämns ovan är biblioteken ett av de få ställen där allmänheten kan få hjälp med att använda datorer och dylikt, men det är även en plats där alla kan använda sig utav tekniska inventarier som kopiatorer och scanners. Atlestam et al. (2011) menade liksom många andra, se avsnittet biblioteket som mötesplats ovan, att bibliotekens publika datorer var viktiga i individens integrationsprocess. De skriver också att personer med annat modersmål än svenska är överrepresenterade bland gruppen som använder sig utav bibliotekens datorer, och andra inventarier som kopiatorer och scanners.

För att försöka summera något: biblioteken är rika på olika funktionaliteter som kan spela en viktig roll i vägen in i det svenska samhället. Med utgångspunkt från litteraturgenomgången ovan verkar folkbiblioteken ha en inneboende potential utifrån sin verksamhet att kunna bidra till uppbyggnad av social tillit och kapital samt till integration. Detta verkar kunna ske på flera sätt, utifrån bibliotekens dagliga verksamhet, utifrån de samlingar de tillhandahåller, den tekniska utrustning som finns att tillgå, biblioteks-personalens interaktion med användarna samt att själva lokalerna kan ha en funktion som en mötesplats där människor från olika bakgrunder träffar varandra. Det är också tydligt att biblioteken används på olika sätt beroende på hur pass väl individen har kommit in i samhället. Integrerade individer verkar använda biblioteken främst som kulturinstitution medan biblioteket i annat fall främst verkar användas som en väg in i samhället.

2.3 Nationella och internationella styrdokument

Svenska folkbibliotek är förbundna att följa bibliotekslagen, det är den enda lagtext biblioteken måste följa. Dock väljer många bibliotek att ta hänsyn till andra policydokument, som International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) folkbiblioteksmanifest, när de utformar sina lokala verksamhets- och biblioteksplaner. Eftersom dokumenten är en viktig del av styrningen av folkbiblioteken, och därmed även påverkar studiens fallbibliotek, kommer vi i följande stycke att presentera nationella och internationella dokument och manifest. Biblioteksplanen för fallbiblioteket presenteras som en del av det empiriska materialet och redovisas därför inte här utan i kapitel 5.

Nationella styrdokument

Det bibliotek vi valt att undersöka i denna fallstudie är ett integrerat skol- och folkbibliotek och omfattas därför även av skollagen. Men eftersom uppsatsens fokus är styrning och verksamhet på folkbibliotek har vi valt att inte ta upp skollagens påverkan på integrerade skol- och folkbibliotek vidare.

Bibliotekslagen

Den svenska bibliotekslagen trädde i kraft 2013 och omfattar alla offentligt finansierade biblioteksverksamheter i Sverige. Lagen klarlägger vilket uppdrag de svenska folkbiblioteken har gentemot samhället och är självklart mycket viktig när det gäller styrningen av svenska folkbibliotek.

I bibliotekslagen (SFS 2013:801, 2§) beskrivs bibliotekens uppdrag som stöd i samhällets demokratiska utveckling utifrån en liknande idéram som hos IFLA:s folkbiblioteksmanifest, ett manifest som används som en av utgångspunkterna för många kommuner när de skriver sina biblioteksplaner. Dock, skriver Söderlind och Elf (2014, s. 32), nämns inget kring urval eller begränsningar i tillgången av information för medborgarna, vilket tas upp i manifestet. I bibliotekslagen (SFS 2013:801) i 6§ står det istället att medieutbudet ska vara allsidigt och ha kvalitet. Dessutom ska biblioteken anpassas efter användarnas behov, vilket även det förefaller vara inspirerat av folkbiblioteksmanifestet (Söderlind & Elf, 2014).

När det gäller styrning av folkbibliotek är det lagstadgat att alla kommuner är skyldiga att ha minst ett folkbibliotek, att det är kommunernas ansvar att bedriva skol- och folkbibliotek samt att utlån av litteratur ska erbjudas gratis till medborgarna (Bibliotekslagen, SFS 2013:801). Även om alla bibliotekslagens paragrafer kan ses som intressanta när det gäller styrning, så är 2§, 5§, 6§, 14§ och 17§ mer angelägna för den här uppsatsen. Söderlind och Elf (2014, s. 62) har uppmärksammat att fokus på det regionala samarbetet har ökat i Sveriges biblioteksplaner då den nya lagtexten lägger fokus på just samarbete mellan biblioteken.

Tillägget i bibliotekslagen om att alla kommuner har skyldighet att utforma en biblioteksplan tillkom 2005 (Sverige kultursamverkansutredningen, 2010). Bibliotekslagen är en ramlag och styr därför inte de lokala biblioteken på detaljnivå, det finns utrymme för tolkning i vissa frågor. När det gäller biblioteksplanerna är det dock klart att varje kommun är skyldig att ha en biblioteksplan för att inte bryta mot lagen (Kungliga biblioteket, 2013, s. 6). Detta visar tydligt på biblioteksplanernas vikt som lokala styrdokument för folkbiblioteken.

I det här stycket har vi valt att lyfta fram de paragrafer som vi bedömer som mest intressant för uppsatsens sammanhang.

2 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.

5 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda litteratur på

1. de nationella minoritetsspråken,
2. andra språk än de nationella minoritetsspråken och svenska, och
3. lättläst svenska.

6 § Varje kommun ska ha folkbibliotek. Folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov. Folkbibliotekens utbud av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet.

14 § I syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser ska bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet samverka.

17 § Kommuner och landsting ska anta biblioteksplaner för sin verksamhet på biblioteksområdet. (Bibliotekslagen, SFS 2013:801)

Internationella policydokument

Det finns ett flertal internationella manifest och policydokument som behandlar folkbibliotekens verksamhet. IFLA och United Nations Educational, Scientific and Cultural Organizations (UNESCO) manifest, Glasgowdeklarationen om bibliotek och Förenta nationernas (FN) mänskliga rättigheter för att nämna ett fåtal. I det här avsnittet har vi valt att ta upp de dokument som refererats till av våra intervjupersoner, och främst då de svarat på frågan om vilka styrdokument de känner till och hur dessa påverkar den verksamhet de bedriver på fallbiblioteket.

FN:s Barnkonvention

I FN:s barnkonvention 3§ kan man läsa att:

Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet. (UNICEF, 2009, s. 14)

Svensk biblioteks förening (2003) har tolkat paragrafen och skrivit en rekommendation till svenska folkbibliotek där man betonar rätten till medbestämmande på bibliotek för barn och anpassning av bibliotekens verksamhet till barns behov. Folkbibliotek ska även medverka till läslust, kunna erbjuda ett brett utbud och främja barns delaktighet i samhället genom nätverk. I barnkonventionens 12:e och 13:e artikel styrks även barns rätt till yttrandefrihet och barns rätt till bildande av egna åsikter (UNICEF, 2009, s. 18). Sammanfattningsvis stödjer barnkonventionen barns rättighet till bibliotek och framhäver bibliotekens skyldighet att arbeta för att erbjuda barn ett brett utbud av medier och information samt erbjuda en verksamhet sådan att barn ska kunna bruka sina rättigheter. Barn ska även ha rätten till medbestämmande när det gäller beslut som omfattar barn som grupp.

IFLA:s folkbiblioteksmanifest

IFLA:s folkbiblioteksmanifest (Svensk biblioteks förening, Svenska Unescorådet, 2006) ska fungera som ett idédokument för UNESCO:s medlemsländer med rekommendationer för hur biblioteksverksamhet ska bedrivas. Dokumentet innebär inga lagbundna krav på biblioteken men många bibliotek har idag ändå valt att försöka följa de rekommendationer som efterfrågas genom att hänvisa till manifestet i sina biblioteksplaner. Manifestet

föreskriver att bibliotek ska ses som en resurs för medborgarna i deras livslånga lärande och ska hjälpa dem att uttrycka sina demokratiska rättigheter. Biblioteken ska erbjuda sina tjänster till alla medborgare “oberoende av ålder, etnisk tillhörighet, kön, religion, nationalitet, språk eller social status” (s. 11). Dessutom förespråkas att biblioteken ska verka för “en kontakt mellan olika kulturer och stimulera kulturell mångfald” (s. 11).

Det finns ett tillägg till IFLA:s folkbiblioteksmanifest som särskilt behandlar mångkulturella bibliotek (Svensk biblioteks förening, Svenska Unescorådet, 2006). Här uttrycks allas rätt till information och kultur oavsett kulturell bakgrund. Dagens samhälle beskrivs som mångkulturellt med stor global rörlighet vilket ställer krav på bibliotekens förmåga att förmedla information och kultur till alla grupper i samhället. Vid användningen av termerna kulturell mångfald och mångkultur i manifestet hänvisas till UNESCO:s (2001) allmänna förklaring om kulturell mångfald där begreppen mångkultur och kulturell mångfald beskrivs som “ [...]lika nödvändig för mänskligheten som biologisk mångfald för naturen. I så måtto är den hela mänsklighetens gemensamma arv och bör erkännas och bejakas till gagn för nuvarande och kommande generationer.” (s. 3). I UNESCO:s allmänna förklaring om kulturell mångfald beskrivs att för att uppnå internationell fred och trygghet krävs det att man respekterar den kulturella mångfalden och strävar efter att skapa förståelse för allas kulturella bakgrund.

I denna fallstudie är IFLA folkbiblioteksmanifest intressant då det uttrycker en allmän norm för folkbibliotekens funktion i det demokratiska samhället.

2.4 Kommunal styrning, biblioteken och användarna

Styrdokument reglerar folkbiblioteken både utifrån internationella, nationella, regionala och kommunala nivåer. Men biblioteken verkar även inom en lokal politisk och samhällelig kontext inom kommunerna. Då vår uppsats undersöker ett enskilt biblioteks verksamhet blir det för oss även intressant att se på hur kommunen där vårt fallbibliotek är beläget styrs, och hur ansvaret för de kommunala verksamheterna fördelas mellan politiker och tjänstemän. Det vill säga att vi intresserar oss för hur bibliotekens verksamhets bedrivs utifrån de lokala förutsättningar som sätts upp av den politiska organisationen, eftersom de formar villkoren för de enskilda bibliotekarierna i sina möten med medborgarna.

Stig Montin, professor i offentlig förvaltning vid Göteborgs universitet, och Mikael Granberg, docent i statsvetenskap vid Karlstad universitet, (2013, s. 15) menar i sin bok Moderna kommuner att det i svenska kommuner har funnits en utveckling där man gått mot att separera politik och produktion. Politikernas ansvar skulle då vara att formulera mål och utvärdera verksamheten medan olika aktörer som till exempel skolor och bibliotek skulle bli mer självständiga. Montin och Granberg menar också att det har funnits en utveckling där beslut som tidigare fattades av fullmäktige nu tas av nämnder och förvaltningar. Men de menar också att det finns en viss logik i att nämnderna har fått mer beslut på sitt bord då de ofta styrs av speciallagstiftning (ibid., ss. 39-40). Vidare hävdar Montin och Granberg att fullmäktige till och med ofta har voteringar över beslut som redan har fattats, då politiska avgöranden i allt större utsträckning

överläts till tjänstemän. Detta verkar i någon mån kunna stödja Brunssons (2002) teorier om hycklande organisationer, vilket vi avser att använda som analysverktyg, se avsnitt 3.2. Vidare skriver Montin och Granberg (ss. 48, 65-66) att makten att sätta budget ofta beskrivs som ett betydande redskap för politikerna som har budgetmakt, men ofta inte är de som utarbetar förslag. Ur ett biblioteksperspektiv innebär detta att förslag ofta lyfts fram av biblioteken själva för att sedan beslutas av politikerna. På det sättet förflyttas mycket av makten till de enskilda biblioteken.

I sitt kapitel i boken *Ledning av företag och förvaltningar* presenterar Brunsson (2011) ett annat perspektiv på dessa aspekter av styrning, vilket han delvis benämner som företagisering. Företagisering definieras av Brunsson som ett skede när organisationer som från början varit politiska till sin karaktär börjar efterlikna företag. Brunsson (s. 248) menar att ökat självbestämmande inom offentliga förvaltningar, ofta genom att politikerna styr förvaltningen genom att enbart ange mål för den, är en form av företagisering. Han menar även att om enskilda förvaltningar anses ha ett egenvärde ”som gör att den bör söka sig till mer populära eller lönsamma uppgifter” (s. 248) vid budgetnedskärningar eller om ursprungsuppgifterna inte längre är relevanta, så är det också en form av företagisering. Ett tankeskifte inom kommunala förvaltningar från medborgare till kund, är en tredje form av företagisering enligt Brunsson (ss. 247-248). Brunsson menar att medborgarskap i princip inte är något man väljer själv, alla medborgares intressen är legitima och har rätt att beaktas av den politiska styrningen. En kund däremot har mer specifika intressen som ett företag kan välja att försöka tillgodose, de kan välja vilka intressen och vilka kunder de ska vända sig mot (ibid., ss. 234-235). I ett politiskt klimat som det beskrivs av Montin och Granberg (2013) kombineras mer makt till det enskilda biblioteket och en tydligare budgetstyrning, vilket målar upp en bild där biblioteken hamnar i en sits där de både ska komma med egna förslag till beslut och visa på lönsamhet. Detta tas upp vidare av Joacim Hansson, professor i biblioteks- och informationsvetenskap vid Linnéuniversitetet, (2005, s. 29) som skriver att marknadsekonomiska termer introducerades inom bibliotekssektorn under 80-talet när det började finnas en tendens till att marknadsanpassa offentlig sektor i stort. Med marknadsekonomiska termer menar vi här termer som är hämtade från företagssektorn. Exempel på detta menar Hansson är när bibliotek och politiker väljer att benämna biblioteksbesökare som kunder och den egna verksamheten som producent av en specifik tjänst. Vilket givetvis knyter an till vad Brunsson (2011) skriver om företagisering av kommunala förvaltningar. Detta väcker frågan vad det kan innebära för folkbiblioteken att bli företagiserade. Denna fråga återkommer vi till i nästa delkapitel, 2.5, som behandlar marknadsanpassning, användarstyrning och biblioteksdebatt.

En aspekt av kommunal politik som tas upp av Montin och Granberg (2013) går i hög grad att applicera på folkbibliotek. De menar att de kommunala tjänstemännen som träffar medborgarna inom offentlig förvaltning i sin yrkesutövning är med och utformar vad de kallar för en faktisk politik gentemot medborgarna. Exempel på denna typ av yrkesgrupper är förskolepersonal, socialsekreterare och bibliotekarier, det vill säga yrkesgrupper som kännetecknas av att de berör enskilda människor. Dessa yrkesgrupper är med och skapar en realpolitik och är en viktig aktör för att ”forma den kommunala politiken inom olika områden” (s. 88). Montin och Granberg (ibid.) menar att bibliotekspersonalen för att kunna göra detta behöver utrymme för att kunna fatta egna beslut även om deras verksamheter regleras av olika mål och regler.

Bibliotekens synlighet i lokalpolitiken är ofta låg, politiker väljer ofta att satsa på det mer synliga kulturutbudet menar Andersson och Skot-Hansen (1994). Dessa forskare (Andersson och Skot-Hansen 1994, ss. 256-260) visar dock i sin undersökning av folkbibliotek i Danmark att det inte är ett medvetet val från politikernas sida. Författarna rekommenderar att biblioteken skaffar sig bundsförvanter i det lokala samhället för att bli mer synliga på den politiska scenen. Vidare menar Andersson och Skot-Hansen att biblioteket inte bör ses ur ett ekonomiskt vinstperspektiv men att det kan erbjuda information, kultur och kunskap i samhället genom sin profil vilket ger medborgarna möjlighet till identitetsutveckling och kreativitet, något som på lång sikt kan komma samhället till gagn.

Utifrån denna litteratur kan vi se att styrningen av våra folkbibliotek påverkas i hög grad av bibliotekens egna initiativ. Samverkan mellan lokala politiker, biblioteken och dess användare beskrivs här som en förutsättning för att bedriva en framgångsrik biblioteksverksamhet.

2.5 Marknadsanpassning och användarstyrning

När världen i stort förändras genom teknisk och politisk utveckling så förändras även biblioteken med den. Något som inte alla verkar ha lätt att acceptera om man utgår från de biblioteksdebatter som förts i svensk dagspress i olika omgångar de senaste åren. Med utgångspunkt från den debatten, är det många som har åsikter om vad ett folkbibliotek är och kanske framförallt vad det bör vara.

Vi tittar i det här avsnittet närmare på begreppen marknadsanpassning och användarstyrning. Det är två begrepp som dyker upp då och då i samband med folkbibliotek. Inledningsvis ser vi närmare på hur begreppen har definierats och använts i akademiska texter. Därefter tittar vi på hur svenska dagstidningar skriver om olika biblioteksverksamheter. Här gör vi några nedslag men har inte någon ambition att vara heltäckande. Mer specifikt är de nedslag vi gör sådana där folkbiblioteken ifråga kritiserats och ibland debatteras utifrån hur de väljer att lägga upp sin verksamhet. I dessa artiklar diskuteras just marknadsanpassning och användarstyrning, men det framkommer även både hur biblioteken kan ses utifrån, samt vad skribenterna anser att ett folkbibliotek ska vara. Detta är intressant i vår uppsats eftersom vi undersöker relationen mellan bibliotekens uppdrag gentemot prioriterade grupper och användarstyrning.

Bosse Jonsson, universitetslektor i pedagogik vid Mälardalens Högskola, (2003) har i sin avhandling *Medborgaren och marknaden: pedagogisk diskurs för folkbiblioteken*, studerat folkbiblioteken utifrån en pedagogisk diskurs. Han har även kort jämfört den med en diskurs för marknadsekonomi. Han skriver att i den klassiska diskursen för den fria marknaden läggs vikten vid vad respektive företags kunder efterfrågar och värderar medan eventuella värderingar i eller påtryckningar från samhället ej ska ses som relevanta. Jonsson menar att folkbiblioteken inom diskursen endast värderas utifrån sin användningsgrad, att biblioteken får sitt existens-berättigande utifrån hur de används. Dessutom är det endast de egna användarna som folkbiblioteken bör ta hänsyn till när det gäller vilka funktioner biblioteken ska ha. Åsikter i samhället i stort, exempelvis att biblioteken bör vara kulturförmedlande, är

irrelevanta om inte användarna också efterfrågar den funktionen (ibid., ss. 179-180). Det vill säga, enligt det synsättet bör folkbiblioteken vara neutrala operatörer som fyller sin verksamhet med vad som efterfrågas.

I Söderlind och Elfs rapport *I allmänhetens tjänst* från 2014 beskriver de att allt fler folkbibliotek går emot att ha en tydlig riktning mot användarstyrning i sina biblioteksplaner. De har studerat biblioteksplaner från de senaste fem åren samt intervjuat bibliotekarier inom olika sorters biblioteksverksamheter. Söderlind och Elf använder uttrycket användarstyrning främst åsyftande bibliotekets arbete med medieförsörjning. De exemplifierar användarstyrning med olika arbetssätt, varav följande är tillämpbara inom en folkbibliotekskontext: målsättning om användarstyrt förvärv, flytande bestånd, regionala samarbeten som gemensamma kataloger samt företeelser som profilköp, mediestrategier och bulk-köp (ibid., s. 10). Intervjupersonerna i studien verkar anse att det är självklart att förvärvet är användarstyrt. Söderlind och Elf diskuterar den eventuella effekten av en användarstyrning och menar att det skulle kunna leda till att inköp fokuseras på populära titlar, hårdare gallring för att bereda rum för ny litteratur och en starkare fokusering på enskilda titlars utlåningsstatistik. På ett bibliotek i en mindre kommun beskrivs användarstyrning som en överlevnadsstrategi, att de inte anser sig ha råd med inköp av böcker som riskerar att få en låg nyttjandegrad (ibid., ss. 55-57).

Åse Hedemark (2009 s. 153), lektor i biblioteks- och informationsvetenskap vid Uppsala universitet, menar i sin avhandling *Det föreställda folkbiblioteket*, att två diskurser var dominerande under den första delen av 2000-talet. Dessa två diskurser är den bokliga och den informationsförmedlande diskursen. Den bokliga diskursen står för en traditionell bild av biblioteken, och lyfter deras litteraturförmedlande och kulturbevarande uppdrag. I denna diskurs menar Hedemark att det finns en uppfattning att biblioteken ska stå för ett urval av kvalitetslitteratur samt som ”en motvikt till kommersiella marknadskrafter” (ibid. s. 150). I de nedslag vi har gjort manifesteras den bokliga diskursen till exempel i diskussioner kring bibliotekens urval och gallring av böcker. Den informationsförmedlande diskursen å andra sidan beskrivs av Hedemark som beskrivande av biblioteken som förmedlare av information och den nya tekniken. Hedemark menar att de debattörer som använder sig av denna diskurs ofta har en underliggande inställning till biblioteken som existerande inte för sin egen skull utan för användarnas. Hedemark kallar denna hållning för instrumentell och menar skriver att biblioteken framhävs som ”instrument för livslångt lärande och utbildning” (ibid. s. 152). I våra nedslag har denna diskurs exempelvis manifesterats i ett framhållande av biblioteken som informationsförmedlare. Hedemark beskriver att det finns en viss motsättning mellan de två diskurserna, dock konstaterar hon även att det finns aktörer som använder sig av båda diskurserna i syfte att berättiga bibliotekens existens (ibid. ss. 149-153, 145-146). Hedemark menar att man i detta syfte lyfter så många argument som möjligt för att tala för bibliotekens sak.

Diskussioner kring gallring och att biblioteken beskylls för att gallra för hårt och av fel anledningar är exempel på Hedemarks (2009) bokliga diskurs. Sådana uppstod bland annat i Göteborg 2014 i samband med ombyggnationen av stadsbiblioteket och i Malmö 2009 efter att biblioteket hade gallrat 30 ton böcker. I Malmö kommenterade enhetschefen, Lena Malmquist, i en artikel i Sydsvenska Dagbladet gallringen där det framkom att biblioteken gallrade för att få mer golvyta över till andra aktiviteter (Rex, 2009, 8 september). I Göteborg skrevs en artikel vilken menade att biblioteken gallrade böcker för att

de såg gamla och tråkiga ut, och att det gjordes för att få mer plats utan att något riktigt urval egentligen gjordes (Byström, 2014, 24 maj). Gabriel Byström, dåvarande kulturchef på Göteborgsposten, menar att bibliotekens framtid borde diskuteras mer och att det inte finns några lätta svar på de demokrati- och ideologifrågor som uppkommit i och med bibliotekets ombyggnation. I artikeln ställs frågan om ytan håller på att bli viktigare än innehållet på de moderna biblioteken. Författaren menar att det är en form av marknadsanpassning om biblioteken gallrar för att ge mer utrymme till skyltning. Artiklarna sätter ett fokus på vad ett folkbibliotek är och bör vara och kanske inte minst vilka förväntningar det finns på biblioteken.

Annina Rabe (2010, 27 november) som är kulturjournalist och kulturkritiker, menar i *Svenska Dagbladet* att biblioteken idag inte vågar vara vad allmänheten förväntar sig av dem, det vill säga förmedlare av litteratur och information. I samband med att hon kommenterar ett misslyckat försök med datorspel på ett bibliotek i Bredäng i Stockholm beskriver hon biblioteken som ängsliga och trendkänsliga. Joacim Hansson uttalar sig i en annan artikel från samma tidning om att folkbiblioteken har för stort fokus på besökssiffror, och att det finns en utveckling där biblioteken anpassar sig efter mainstreamkulturen istället för att tänka långsiktigt, i jakt på dessa besökssiffror (Andersson, 2010, 3 april). Hansson menar att det finns en tydlig risk för att biblioteken, med en sådan utveckling, kan börja att tänka på sin verksamhet utifrån kommersiella termer "istället för att utgå från sitt demokratiska uppdrag" (ibid., s. 10). I samma artikel intervjuas även Fisksättras bibliotekschef Barbro Bolonassos, där det framgår att Fisksättra bibliotek får sina anslag utifrån tre aspekter, bokutlån, besökare och öppettimmar, vilket antyds kunna påverka vilka slags programpunkter ett bibliotek genomför (ibid.).

Dessa nedslag i medias biblioteksrapportering målar upp en bild där biblioteken beskrivs som vilsna och desperata efter besökare, vilket får dem att frånga det som skribenterna menar är folkbibliotekens ursprungliga uppgifter för att hitta nya användare. Diskussionerna stämmer ganska väl in på en blandning av Hedemarks (2009) bokliga och informationsförmedlande diskurser, och biblioteken lyfts fram utifrån sina bildande, läsförmedlande och informationsförmedlande verksamheter. Utifrån detta framgår också att det finns farhågor att biblioteken ska glömma bort sitt uppdrag till förmån för mer publikfriande verksamheter. Det senare passar ganska bra in på Brunssons (2011) beskrivning av företagisering av offentlig verksamhet.

2.6 Sammanfattning

Dagens folkbibliotek har funnits sedan början av 1900-talet. Idag jobbar biblioteken mycket med att försöka nå ut till kommuninvånarna med information om sin verksamhet och sina samlingar. Bibliotekens uppdrag regleras av bibliotekslagen och andra styrdokument som till exempel de kommunala biblioteksplanerna. Det finns även internationella biblioteksmanifest som sätter upp mål för folkbiblioteksverksamheter som till exempel behandlar frågor som respekt för kulturell mångfald och arbete med livslångt lärande.

Biblioteken ska, enligt bibliotekslagen, finnas till för alla medborgare som en förmedlare av kultur och information. Dock kan vi se att det enligt litteraturgenomgången om folkbibliotek i en mångkulturell kontext att det kan finnas olika krav och behov beroende på i vilket område ett bibliotek verkar. När det kommer till biblioteksresurser finns det olika behov beroende på hur väl en person är integrerad i samhället. Välintegrerade individer använder främst biblioteken som en kulturell resurs medan personer som är i en pågående integrationsprocess främst använder sig av biblioteken som ett medel i den processen. Vidare verkar det finnas en inneboende potential hos biblioteken att kunna bidra till uppbyggnad av social tillit och integration. Det verkar ske på flera sätt, utifrån bibliotekens verksamhet, tillhandahållande av information och internetåtkomst, samt att lokalerna fungerar som en mötesplats för människor från olika sociala bakgrunder.

Folkbiblioteken styrs av de enskilda kommunerna, vilket även gör det intressant hur kommunal styrning i stort fungerar. Detta eftersom det är den kommunala styrningen som avgör vilka ramar biblioteken har att arbeta inom. Våra källor menar att det finns en utveckling inom de svenska kommunerna att nämnderna och förvaltningarna fattar mer beslut och att många verksamheter i större utsträckning gått mot att bli mer måldrivna.

Det finns även en utveckling där biblioteken går mot att bli mer användarstyrda. Söderlind och Elf (2014) menar att användarstyrning letar sig in allt mer i de kommunala biblioteksplanerna. De pekar dock på risker med en alltför användarstyrd verksamhet som skulle kunna tappa i bredd. Jonsson (2003) menar att en marknadsanpassning av biblioteken innebär att användarna är de som ska bestämma vad verksamheten ska bestå av och att detta på ett marknadsanpassat bibliotek är viktigare än eventuella andra värden som läggs på utifrån i till exempel styrdokument.

Delkapitel 2.1 Bibliotekets roll och 2.2 Folkbibliotek i en mångkulturell kontext kommer i diskussionskapitlet längre ner i uppsatsen att relateras till det insamlade empiriska material som berör den första forskningsfrågan. Det vill säga den forskningsfråga som undersöker hur personalen på fallbiblioteket beskriver verksamheten. Vidare kommer delkapitel 2.3 Nationella och internationella styrdokument och 2.4 Kommunal styrning, biblioteken och användarna att användas för att diskutera resultatet som berör forskningsfråga två, som behandlar hur verksamhetens styrning ser ut. Slutligen kommer delkapitlen 2.4 Kommunal styrning, biblioteken och användarna samt 2.5 Marknadsanpassning och användarstyrning att diskuteras mer i relation till den empiri som behandlar användarstyrning av biblioteksverksamheten och vilken påverkan det har på användarna, det vill säga forskningsfråga tre.

3 Teoretisk ram

För att analysera vårt insamlade material använder vi oss av Andersson och Skot-Hansens modell av bibliotekets profil i samhället från 1994. Vi motiverar valet med att det är en tydlig modell som redovisar hur ett biblioteks profil utformats och vilken typ av verksamhet man prioriterar. Vi anser att modellen fortfarande är relevant då den beskriver bibliotekets roll utifrån faktorer som fortfarande är aktuella i dagens samhälle. Dock räcker inte Anderssons och Skot-Hansens teorier till för att undersöka relationen mellan politisk styrning och bibliotekets verksamhet. Vi har därför valt att även använda oss av Brunssons (2002) modell om den hycklande organisationen för att bygga vårt teoretiska ramverk. Brunssons modell beskriver relationen mellan politiskt prat, politiska beslut och verksamhetens agerande.

3.1 Andersson och Skot-Hansens modell

För att analysera hur fallbiblioteket har valt att profilera sig i samhället kommer vi att utgå från en teori av Andersson och Skot-Hansen (1994) om biblioteksroller i det lokala samhället. Dorte Skot-Hansen är idag lektor vid den Informationsvidenskabelige Akademi vid Köpenhamns universitet och hon ledde arbetet med forskningen som ligger till grund för boken *Det lokale bibliotek-afvikling eller udvikling* tillsammans med sin medarbetare Marianne Andersson. Skot-Hansen arbetade som forskare på Danmarks bibliotekshögskola medan Andersson var forskare på utvecklingscenteret för folkoplysning och vuxenundervisning. Rapporten syftar till att beskriva olika typer av biblioteksroller i det lokala samhället och i den lokala kulturpolitiken. Andersson och Skot-Hansen skriver i inledningen till boken att "Rapporten skal ses som et oplæg til en lokal diskussion af bibliotekets målsætning." (Ibid., s. 3).

Andersson och Skot-Hansens (1994) bok redovisar kvalitativa fallstudier av tre danska folkbibliotek. Ett bibliotek placerat på landsbygden, ett i en medelstor stad och ett i en stor stad. Empirin samlades in genom intervjuer med bland andra bibliotekarier, lokala politiker och representanter för lokala föreningar. De genomförde även intervjuer med lokalbor. Utöver detta genomfördes observationer på biblioteken och i det omgivande samhället, samt analyser av olika politiska dokument som kommunens budget- och verksamhetsplan. De gick även igenom de enskilda bibliotekens aktivitetsprogram, öppettider, utbud och liknande (ibid., s. 17).

I Anderssons och Skot-Hansens (1994) modell över folkbibliotekens lokala profiler har biblioteken fyra olika potentiella roller. De fyra definierade rollerna är biblioteket som kulturellt center, socialt center, informationscenter och utbildningscenter. Det är viktigt att poängtera att de olika funktionerna inte är entydigt definierade och att det finns ett överlapp dem emellan. Modellen är heller inte tänkt att användas för att beskriva verkligheten utan som ett analysverktyg för att diskutera biblioteksverksamhet utifrån en lokal kontext (ibid., ss. 17-19). En ytterligare aspekt som är viktig att ha i åtanke är att modellen inte är tänkt att tolkas som att något bibliotek skulle kunna

representeras med bara en av de fyra biblioteksrollerna (ibid., s. 245). Inom modellen tas också upp hur hela det lokala samhället kan påverkas av bibliotekets verksamhet, utifrån de fyra olika rollerna. Där menas att biblioteket kan ha en samhällelig påverkan på till exempel social välfärd, ekonomisk utveckling och individens identitetskapande (ibid., s. 18).

Biblioteket som kulturellt center syftar på biblioteket som ett rum för kulturella upplevelser och utveckling. Inom den här funktionen så ingår till exempel aktiviteter som utställningar och andra sorters arrangemang som teater eller filmvisningar, sagostunder för barn, författarträffar eller föredrag. Bibliotekens tillhandahållande av lokaler för till exempel bokcirklar går också inom den här funktionen, liksom deras eventuella satsningar på lokal kultur. Biblioteken kan förmedla aktiviteter inom rollen på egen hand eller i samarbete med andra lokala aktörer som föreningar eller företag (Andersson & Skot-Hansen, 1994, s. 19).

Biblioteket som socialt center syftar på biblioteket som ett rum för socialt liv i vardagen. Både i mening av biblioteken som ett fysiskt rum för social samvaro och bibliotekstjänster för rådgivning, uppsökande verksamhet gentemot i samhället marginaliserade grupper och tillhandahållande av material för personer med lässvårigheter eller andra handikapp som exempelvis taltidningar (Andersson & Skot-Hansen, 1994, s. 19).

Biblioteket som informationscenter syftar på biblioteket som ett rum där alla är välkomna att inhämta information. Biblioteken hjälper till exempel allmänheten med referensinformation och databaser, samhällsinformation, turistinformation och företagsinformation. Bibliotekens service inom den här rollen innefattar ofta också tillhandahållande utav utrustning som datorer, kopieringsmaskiner och skrivare som användarna kan vara i behov av i sitt informationsökande (Andersson & Skot-Hansen, 1994, s. 19).

Biblioteket som utbildningscenter syftar på biblioteket som rum för utbildning och upplysning. I den här biblioteksrollen finns biblioteksservice som tillhandahållande av olika studiehjälpmedel, som till exempel studieplatser, tillgång till internet och hjälp med referensfrågor (Andersson & Skot-Hansen, 1994, s. 19). Den här rollen inkluderar stöd både för personer som söker kunskap inom ramen för en formell utbildning eller som eget lärande (ibid., s. 14).

Skot-Hansen har under senare år, i andra forskningskonstellationer inom området biblioteks- och informationsvetenskap utvecklat och förändrat denna biblioteksmodell. 2010 publicerade Skot-Hansen tillsammans med Casper Hvenegaard Rasmussen och Jochumsen, båda lektorer på den informationsvetenskapliga akademien i Köpenhamn, en variant av modellen som presenterades i rapporten *Folkebibliotekerne i vidensamfundet*. Denna uppdaterade modell beskrivs mer utförligt i en artikel från 2012: *The four spaces- a new model for the public library* (Jochumsen, Hvenegaard Rasmussen & Skot-Hansen, 2012). Modellen utökar biblioteksrollerna till att inkludera bibliotekens roller på internet och talar om bibliotekets funktioner som inspirationsrum, lärande rum, mötesrum och performativt rum. Modellen från 1994 och den från 2012 skiljer sig främst genom att den nyare modellen sätter ett tydligare fokus på bibliotekets roll i samhällsutvecklingen och biblioteket online medan den äldre fokuserar mer på bibliotekens profil och anpassning till det lokala samhället (Andersson & Skot-Hansen, 1994;

Jochumsen et al., 2012). Vi har valt att använda oss av den ursprungliga modellen då vi bedömde att den är mer anpassad till vår undersökning. Vår undersökning fokuserar på hur biblioteket profilerar sig i och anpassar sig till lokalsamhället vilket stämmer väl överens med den tidigare modellen som tydligt fokuserar på det omgivande samhällets påverkan på bibliotekets roll. Denna påverkan beskrivs mer ingående av Andersson och Skot-Hansen i boken *Det lokala bibliotek – afvikling eller udvikling* än i den senare modellen där fokus ligger mer på bibliotekets påverkan av den enskilda individen. Förståelsen för samspelet mellan det omgivande samhället och det lokala biblioteket har varit en viktig del i vår fallstudie vilket motiverar valet av den äldre modellen. Dessutom analyseras endast biblioteket som fysisk plats i vårt arbete, då tidigare forskning visat på att gruppen med annat modersmål än svenska främst använder det fysiska biblioteket och i mindre utsträckning biblioteket online. Vilket ytterligare motiverar vårt val att använda den äldre modellen då den senare modellen har biblioteket online i fokus. Utifrån detta bedömer vi vårt val av analysmodell som relevant.

3.2 Brunssons teori om hycklande organisationer

För att beskriva hur relationen mellan politisk styrning av biblioteken i Jönköpings kommun och verksamheten på vårt fallbibliotek ser ut använder vi oss av Nils Brunssons teori om den hycklande organisationen.

Nils Brunsson är idag senior professor vid företagsekonomiska institutionen vid Uppsala universitet. Han doktorerade i ekonomi vid Göteborgs universitet 1976 och har sedan dess främst forskat inom organisationsforskning. Teorin om den hycklande organisationen uppkom ur en lång rad empiriska studier av organisationer under en period på 10 år. Den första upplagan av boken *The organization of hypocrisy* kom 1989 och följdes 2002 av en andra uppdaterad upplaga, varav den senare upplagan har använts i uppsatsen (Brunsson, 2002, ss. vii-ix).

Brunsson (2002, s. xi) beskriver att arbetet med att styra organisationer utan samstämmiga ideologiska grunder vars beslut och handlingar inte är tydligt sammanbundna ofta bedrivs med hjälp av hyckel. De här organisationerna ställs vanligtvis inför många olika behov och önskingar både inifrån organisationen och från dess omvärld. Det gäller inte minst politiska organisationer som producerar beslut, tjänster och prat istället för varor och som legitimerar sig genom att svara för de olika normer som finns i organisationens omgivning (ibid., ss. xi,19-20). Ett typiskt exempel på den här typen av organisation är kommuner som styrs av kommunfullmäktige bestående av flera olika partier med olika ideologier och viljor. Kommuner ska fatta, motivera och genomdriva beslut som påverkar en mycket heterogen omgivning. Kommunpolitiker ska exempelvis både tillfredsställa näringslivets behov i kommunen för att skapa ett gott företagsklimat samtidigt som de ska ta hänsyn till miljö, samhällsarkitektur och tillfredsställa medborgarnas behov av service. I fallet med vårt fallbibliotek styrs den verksamheten av Jönköpings kommun. En politisk organisation producerar i princip enbart tjänster och biblioteket är ett typiskt exempel på en tjänsteproducerande verksamhet inom

en kommun. Vi anser därför att denna teori ger oss en intressant ingång till vår problemställning.

Brunsson (2002) menar att svårigheten i att tillmötesgå alla behov och viljor leder till att organisationen utvecklar en form av hycklande retorik där beslut och handlingar inte har ett kausalt samband. I stället för att organisationsledningen tar ett beslut, redogör för detta och sedan genomför det så menar Brunsson att denna typ av organisation kan bete sig nästan tvärtom. Det innebär att organisationsledningen pratar på ett sätt för att tillmötesgå en grupp, beslutar på ett annat sätt för att tillmötesgå en andra grupp och slutligen genomför på ett tredje sätt för att tillmötesgå en tredje grupp. Den här typen av organisation är därför konfliktbaserad och arbetar utifrån en rad olika ideologier där man fokuserar på problem istället för lösningar. Det hycklande arbetssättet blir ett sätt att hantera detta. (ibid., ss. xi-xiv).

Hyckel beskrivs ofta som omoraliskt då det ger intrycket av att någon föregår med falska premisser. Dock menar Brunsson (2002) att den hycklande organisationen kan vara att föredra då det är en organisation som iallafall försöker tillgodose alla behov även om inte det slutgiltiga handlandet tillfredsställer alla (s. xv). Brunsson skriver

A world that didn't allow for hypocrisy would probably be a more worried and dissatisfied place, which suggests in turn that hypocrisy is a solution for those who want to promote happiness and social stability.(s. xv)

Hyckel kan ses som något positivt som ger de styrande möjlighet att visa att de tar ansvar för sina beslut genom att beskriva hur man gått tillväga och visa att man har inflytande över situationen även då besluten visats sig vara misslyckade. På liknande sätt kan de styrande i organisationen hävda att de inte haft inflytande om brist på konsekvens mellan beslut och handling blir alltför tydlig. Det kan dock bli ett problem om det upprepas ofta skriver Brunsson (2002, s. 201) eftersom det undergräver förtroendet för ledarnas legitimitet och förmåga att förändra. Ytterligare ett problem med den här typen av styrning kan uppstå då inkonsekvensen mellan prat och beslut blir tydlig inte bara mellan olika aktörer men även hos en enskild aktör. Det vill säga när det blir en uppenbar inkonsekvens mellan aktörens prat och beslut. Det är betydligt lättare att motivera inkonsekvens mellan olika aktörer än inkonsekvens hos en enskild ledare.

Brunsson (2002) menar att den hycklande styrningen av organisationer endast kan fungera om det omgivande samhället förutsätter att det finns ett kausalt samband mellan prat, beslut och handling. Det kräver att organisationen har en förmåga att legitimera sina beslut på ett sätt som får omvärlden att se det kausala sambandet även om det inte finns där (ibid., ss. 197-203).

Brunsson (2002) teori är särskilt väl anpassad till att förklara kommuners beteende. Han har genom studier kommit fram till att kommunala nämnder ofta anpassar genomförandet av sina handlingar efter vad den utförande verksamheten anser är bäst. När vi applicerar denna teori på biblioteksvärlden innebär det att kommunledningen pratar om hur de vill att biblioteken ska arbeta men låter egentligen utformningen av verksamheten skötas av biblioteken själva. Det är relativt enkelt att förstå att kommunerna väljer den här typen av ledning eftersom det är mycket svårt för kommunledningen att hinna sätta sig in i alla detaljfrågor.

4 Metod och design

Arbetet med denna fallstudie har pågått i sex månader. Vi har under denna tid samlat in material för att besvara våra frågeställningar, uppsatsens upplägg har arbetats fram under arbetets gång. I det här avsnittet presenterar vi hur vi har gått tillväga för att samla in och analysera uppsatsens empiriska material samt vilka urval vi har gjort. Vi eftersträvar att redovisa vårt tillvägagångssätt tydligt och konkret för att ge så hög transparens som möjligt när det gäller val av metod, design och genomförandet av undersökningen.

I det inledande avsnittet presenteras fallstudien som design i uppsatsen. Här beskrivs och motiveras även val av det bibliotek som ligger till grund för uppsatsens studie. Under rubriken urval presenteras och motiveras urvalet av intervjupersoner som gjordes inför insamlingen av empiri utifrån vårt forskningsområde. Vidare redogör vi för den kvalitativa intervjun som metod och hur vi gått tillväga både då vi tagit fram intervjuguiderna och genomfört intervjuerna.

4.1 Fallstudien som design

Vår studie syftar till att undersöka ett specifikt biblioteks verksamhet och styrning för att se hur man inom verksamheten har hanterat den problematik som tas upp i våra forskningsfrågor. Valet av design grundar sig på uppsatsens problemformulering och syfte, samt genomgång av tidigare forskning. Uppsatsens metod är kvalitativ, vilket innebär att vår utgångspunkt ligger på att förstå och tolka den verklighet som vårt biblioteksfall utgör utifrån de individer som är verksamma inom den miljön (Bryman, 2011, s. 341).

Fallstudien som design gör det möjligt att studera ett bibliotek systematiskt. (Merriam, 1994, s. 21). Bryman (2011) skriver att "den grundläggande formen av fallstudie rymmer ett detaljerat och ingående studium av ett enda fall." (s. 73). Begränsningarna med vårt val av design är bland annat att resultatet är bundet till fallbiblioteket och inte går att generalisera även om vissa tendenser kan antas förkomma även på andra liknande bibliotek. Andra former av studier där fler bibliotek varit inblandade hade kunnat ge högre generaliserbarhet. Vi motiverar dock vårt val av fallstudie som design med att vi vill göra en djupgående analys av hur man på fallbiblioteket prioriterar, bedömer behov samt bedriver och styr verksamheten. Om vår studie inkluderat fler biblioteksenheter hade vi inte haft möjlighet att undersöka varje bibliotek lika djupt och därmed fått en mindre förståelse för de enskilda fallen. Fallstudiens design ger oss möjlighet att undersöka verksamheten utifrån flera olika typer av empiriskt material som intervjuer och studium av styrdokument (Merriam, 1994, s. 23). Genom att använda material från olika källor kommer vi att kunna få ett rikare underlag inför analysen av det specifika bibliotekets roll i samhället och styrning utifrån Andersson, Skot-Hansens (1994) och Brunssons (2002) teorier.

Fallstudier gör det möjligt att inrikta forskningsresultatet gentemot insikter om bibliotekets verksamhet i dess kontext (Merriam, 1994, s. 25). I vårt fall innebär det att vi genom kvalitativa intervjuer, med bibliotekspersonal och andra intressenter som politiker och beslutsfattare, inhämtar empiri som sedan kan ställas mot bibliotekens nedskrivna mål och praktiska förutsättningar för att måla upp en deskriptiv bild i syfte att besvara uppsatsens forskningsfrågor.

Val av fall

För vår undersökning har vi valt ett bibliotek som arbetar aktivt med mångspråkighet och gruppen personer med annat modersmål än svenska. Urvalet har skett inspirerat av biblioteksplaner och strategier tillsammans med inhämtad kunskap om bibliotekets verksamhetsinriktning. Under det inledande arbetet med uppsatsen tittade vi på fem olika bibliotek som på olika sätt utmärkt sig genom sin verksamhet mot gruppen med annat modersmål än svenska. I vår första avgränsning var vi starkt påverkade av det faktum att det inte var möjligt för oss att resa långt bort för att undersöka ett bibliotek. Vi fann våra bibliotek dels via den lista över bibliotek som nominerats till Årets mångspråkiga bibliotek, dels genom tidigare uppsatser om bibliotek och mångspråkighet. Information om bibliotekens verksamhet och respektive biblioteksplan fann vi via internet. Exempelvis tittade vi på Fisksätra bibliotek och Växjö stadsbibliotek. Den här indelningen var på intet sätt övergripande men gav oss ändå någon form av överblick då det gällde biblioteksverksamhet gentemot användare med annat modersmål än svenska.

Valet av Öxnehaga bibliotek i Jönköpings kommun grundar sig på att denna biblioteksverksamhet, utifrån våra forskningsfrågor, var en relevant verksamhet som inte varit föremål för studier i tidigare uppsatser. Målet med urvalet har varit att få fram ett exempel på en biblioteksverksamhet som bedriver en uppskattad verksamhet gentemot nämnda målgrupp. Öxnehaga bibliotek vann 2013 hederspriset för Årets mångspråkiga bibliotek. Det vinnande biblioteket väljs ut av en jury bestående av Bibliotek Botkyrka, Internationella biblioteket, Kungliga biblioteket samt Svensk biblioteksförning. Priset delas ut på Botkyrkas internationella bokmessa. På Bibliotek Botkyrkas hemsida kan man läsa att ”Som hjälp i bedömningen av biblioteken används en matris för interkulturalitet, Manual för mångfald, som är framtagen av kulturaktören Intercult.” (Bibliotek Botkyrka, 2015). Utifrån detta bedömde vi att Öxnehaga bibliotek var ett framgångsrikt fall då det gällde att arbeta mot gruppen med annat modersmål än svenska.

Urvalet har skett enligt Pattons (2002) beskrivning av ”purposeful sampling” (s. 230). Denna metod innebär att ett fall väljs ut, utifrån att det är informationsrikt, snarare än utifrån fall som är representativa för undersökningsgruppen i stort. Den här utgångspunkten innebär en fördel i och med att det ger en möjlighet att undersöka ett fall där biblioteksverksamheten mot gruppen med annat modersmål varit lyckad. Genom att undersöka detta fall på djupet utifrån våra frågeställningar strävar vi efter att undersöka delar av maskineriet bakom en lyckad biblioteksverksamhet. Det vill säga en möjlighet att undersöka biblioteket som en organisation som existerar i en social kontext bestående av ekonomiska förutsättningar, politiska mål och kulturella och sociala förväntningar. Vårt mål är att undersöka biblioteksfall utifrån vårt forskningsperspektiv på ett sådant sätt att vi kan få en komplex bild av de

fenomen som påverkar bibliotekens verksamhet gentemot gruppen med annat modersmål än svenska. För att uppnå det har vi, som sades tidigare, valt ett bibliotek som förefaller ha lyckats väl med uppgiften att inkludera gruppen invandrare i sin verksamhet. Den här typen av purposeful sampling kallas av Patton (2002) för ”extreme or deviant case sampling” (s. 230). Vi har således utgått från ett biblioteksfall som skiljer sig från mängden på ett sådant sätt att det har varit särskilt lyckat utifrån våra mål med studien. Det gör att dessa fall är de som Patton skriver är de fall vi kan lära oss mest av (s. 233). Nackdelen med den här typen av urval är att det inte går att skapa någon generaliserbar information i form av data som kan appliceras direkt på all folkbiblioteksverksamhet i Sverige. Man kan dock ifrågasätta om kvantifierbar data är den typ av data som är mest tillämpligt i detta sammanhang samt vilken kvaliteten på data vi i så fall skulle kunnat samla in under den begränsade tidsram vi haft till vårt förfogande. Då vi i vår uppsats strävar mot att få en större förståelse för de funktioner och fenomen som påverkar ett lokalt folkbibliotek är vårt val av metod främst inriktad mot att skapa förståelse och inte att ta fram någon statistisk data. De slutsatser som vi drar utifrån den empiri vi samlat in går att applicera på andra liknande verksamheter även om man alltid måste ta hänsyn till de specifika förutsättningar som funnits i det enskilda fallet.

4.2 Metod för insamling av empiri

Metoden som används för insamlingen av empirin är främst analys av styrdokument och kvalitativa semistrukturerade intervjuer. Kvalitativa forskningsintervjuer beskrivs av Kvale och Brinkman (2014) som passande för forskningsfrågor som fokuserar på hur någonting görs eller bedrivs och där man ställer frågan hur (s. 143). I vårt fall handlar forskningsfrågorna i stor utsträckning om att beskriva hur en verksamhet ser ut, hur den styrs och hur detta kan påverka olika användargrupper. Vidare beskriver Kvale och Brinkmann den kvalitativa forskningsintervjun som ett samtal där ”kunskap konstrueras i inter-aktion mellan intervjuaren och den intervjuade” (s. 18). Vi har genom våra intervjuer strävat efter att skapa en förståelse för vårt biblioteksfall i dess kontext tillsammans med intervjupersonerna. fördelarna med kvalitativa intervjuer i det här sammanhanget är att det ger mer flexibilitet än exempelvis en enkätundersökning, i den mening att intervjuaren har möjlighet att frångå manus för att till exempel förklara olika innebörder i begrepp eller anpassa frågornas ordning till intervjupersonen (Bryman, 2011 ss. 412-413).

Arbetet med insamlingen av empiri inleddes med en kontakt med det tilltänkta biblioteket, politiker och bibliotekschef för att förhöra oss om intresse. Därefter skickades informationsbrev (se bilaga A och B) ut till bibliotekets anställda och övriga intressenter där intervjufrågorna var bifogade. Samtliga intervjupersoner hade tillgång till intervjufrågorna i förväg.

Intervjuerna med bibliotekspersonalen genomfördes på plats i biblioteket medan intervjuerna med politiker och bibliotekschefen genomfördes över telefon. Intervjun med Henrik Andersson (s), andra vice ordförande kultur- och fritidsnämnden Jönköpings kommun, skedde dock på avvikande sätt. På grund av tekniska problem kunde telefonintervjun inte genomföras, istället svarade Andersson på intervjufrågorna via mejl. De muntliga intervjuerna spelades in

och transkriberades för att underlätta analysarbetet. För en närmare beskrivning av arbetssättet i analysen av allt insamlat empiriskt material se avsnitt 4.6.

Valet att genomföra telefonintervjuer med politikerna och bibliotekschefen grundar sig på svårigheterna att finna en passande tid för att genomföra intervjuerna inom den tidsram vi haft för att färdigställa uppsatsen. På grund av långt reseavstånd har planeringen av intervjuerna försvårats. Just möjligheten att genomföra intervjuer över större avstånd är en av de största fördelarna med telefonintervjuer skriver Kvale och Brinkmann (2014, s. 190-191). Dock innebär den här typen av intervjuer även nackdelar, exempelvis är det svårt att läsa av sinnesstämningar då man inte kan avläsa olika kroppsliga uttryck (ibid.). Vår bedömning har här varit att den information vi ändock kunde utvinna genom att genomföra telefonintervjuer var så värdefull för uppsatsens syfte att intervjuerna var skäligen att genomföra även över telefon.

Vi har även analyserat styrdokument för biblioteket, både på lokal, regional och nationell nivå för att skapa en klarare bild av hur dessa dokument beskriver bibliotekets uppdrag i förhållande till våra forskningsfrågor. Syftet är att se hur biblioteket har tolkat och applicerat styrdokumenten inom sin verksamhet, för att utröna hur de påverkar bibliotekets verksamhet.

De insamlade intervjuerna samt analysen av bibliotekets styrdokument belyser tillsammans olika typer av styrning av den verksamhet som bedrivs på fallbiblioteket. Utifrån denna empiri strävar vi mot att lyfta fram en helhetsbild av hur marknadsanpassning, användarstyrning och styrning påverkar bibliotekets roll i arbetet mot gruppen personer med annat modersmål än svenska.

Utformning av intervjuguide

Båda intervjuguiderna utformades utifrån forskningsfrågorna och tidigare forskning. I det här avsnittet beskriver vi hur vi gått tillväga för att utforma intervjuguiderna. Först går vi in på den intervjuguide som använts för de anställda på biblioteket, för att sedan gå över till den intervjuguide som använts i telefonintervjuerna med politiker och andra beslutsfattare.

Guiden som användes vid intervjuerna av de anställda på biblioteket är uppdelad i tre rubriker för att ordna frågorna så de hänger samman efter teman, även om inte ordningen följts slaviskt (Bryman 2011, s. 419). För att se guiden i sin helhet se bilaga A. De rubriker som användes i guiden var

- Biblioteket och dess användare
- Efterfrågan och behov
- Biblioteket och dess uppdrag

Den första delen av intervjun syftade till att beskriva vilken profil Öxnehaga bibliotek har, ur de biblioteksanställdas perspektiv. Här har vi i utformningen av frågorna delvis utgått från Andersson och Skot-Hansens (1994) modell av de fyra bibliotekstyperna och delvis utifrån tidigare forskning. Vi eftersträvade att ställa frågor som visade hur de biblioteksanställda ser på behoven som finns i området samt hur de jobbar för att tillfredsställa dem.

Atlestams et al. (2011) studie från Göteborgs stadsbibliotek har visat att biblioteksanvändande inom gruppen invandrare var beroende av tre kriterier: varför man har flyttat till Sverige, hur länge man har varit i Sverige samt vilka framtidsplaner man har. Här har vi ställt frågor som: Vilka kompetenser använder du i ditt arbete på biblioteket? Hur används biblioteket? För att se hur man arbetar mot, och uppfattar behoven hos, gruppen med annat modersmål än svenska. Vidare har denna del av intervjuguiden inspirerats av bland annat van der Lindens et al. (2014) studie om hur biblioteket används av denna grupp samt av Vårheims (2011, 2014) studier om bibliotek och social tillit. Mer om dessa studier finns i uppsatsen under rubriken 2.2 Folkbiblioteken i en mångkulturell kontext.

Vårt mål med intervjufrågor i del två och tre var att få fram empiri som kan visa hur bibliotekarierna motiverar beslut om utformningen av verksamheten och relaterar främst till forskningsfråga två och tre. Intervjufrågorna i den här delen av guiden hjälpte oss främst att samla in sådan information att vi kunde svara på forskningsfrågorna genom att ge oss något att jämföra med då vi samlat in empiri från styrdokument och politiker. De gav oss dessutom möjlighet att bredda vår förståelse angående de biblioteksanställdas syn på användarstyrning och politiska styrmetoder på biblioteket. Vi har till stor del utgått från Brunssons (2002) teori om den hycklande organisationen vilken används i analysen för att få fram så givande intervjufrågor som möjligt. Bland annat ställs frågor om vilka styrdokument man känner till och hur de påverkar det dagliga arbetet, samt om det förs någon politisk debatt inom kommunen. När det gäller användarstyrning av bibliotek har vi sett att frågor kring gallring och urval av medier varit en het potatis när folkbiblioteken diskuteras i dagspressen. Överlag ses gallring till förmån för mindre packade hyllor och nya inköp som en marknadsanpassning. Rädslan som uttrycks är att biblioteken ska fokusera för mycket på redan lättillgängliga titlar och därmed förlora det breda urvalet. I sin text *Medborgaren och marknaden* från 2003 menar Bosse Jonsson att en marknadsekonomisk diskurs skulle påverka folkbiblioteken så att allt fokus hamnar på vad de faktiska användarnas önskemål. Detta motiverade att vi ställde frågor om vad man anser att bibliotek ska kunna erbjuda och hur man ska prioritera. Vi har här valt att diskutera frågan om användarstyrning mycket öppet med våra intervjupersoner och ställer bland annat frågan om de själva anser att biblioteket är användarstyrt och om det finns någon motsättning mellan mångfald och inköpsförslag.

När det gäller intervjuguiden till de telefonintervjuer som genomfördes med politiker och bibliotekschefen i Jönköping är dessa betydligt kortare och frågorna är mer precisa än de i de biblioteksanställdas intervjuguide. Det beror främst på tidsbegränsning, telefonintervjuerna tog omkring 30 minuter medan de andra intervjuerna tog omkring 70 minuter, samt på de begränsningar vi uppfattade att telefonintervjuer skulle innebära då det gällde att ha en öppen diskussion. Frågorna rör sig främst kring styrning och användarstyrning på folkbiblioteken i kommunen, och är skapade främst utifrån den information vi fått fram i intervjuer med biblioteksanställda på Öxnehaga bibliotek samt från de analysredskap vi tagit fram. Till exempel var tanken vi kunde ställa analysen av svaren på frågorna om hur man tagit fram styrdokument för biblioteken och hur politisk styrning kan påverka verksamheten i relation till de svar vi fick från de biblioteksanställda. Detta för att med hjälp av Brunssons (2002) teori skapa en större förståelse för den politiska styrningen av biblioteket.

Alla frågorna i intervjuguiden syftar till att beskriva hur relationen folkbibliotek - styrning, ser ut. Detta visar även i någon form på hur marknadsstyrningen av bibliotek skiljer sig från styrning av biblioteken utifrån en syn där biblioteken fungerar som kulturförmedlare och har andra samhälleliga uppdrag än att bara ha så hög användning som möjligt.

4.3 Intervjupersoner

Empirin till uppsatsen har samlats in främst med hjälp av kvalitativa intervjuer, med biblioteksanställda, bibliotekschefen och politiker, samt genom analys av bibliotekets styrdokument. Valet att utgå från biblioteksanställda och politiker som informanter grundar sig på uppsatsens avgränsningar. För att kunna svara på våra forskningsfrågor bedömde vi att den empiri som skulle samlas in främst krävde information från personer med kunskap och erfarenhet av bibliotekets styrning och dagliga verksamhet. Vi har därför valt bort att genomföra intervjuer med biblioteksanvändare. Vårt urval av intervjupersoner består därför av personer som arbetar inom någon av dessa områden, det vill säga biblioteksanställda, bibliotekschef, förvaltningschef och politiker.

Biblioteksanställda där flertalet boende har annat modersmål än svenska

Gruppen biblioteksanställda är intressant eftersom de har praktiskt erfarenhet av att arbeta med gruppen personer med annat modersmål än svenska. De kan ge information om vilka styrmedel som påverkar deras arbete, samt hur man prioriterar mellan olika aktiviteter och användargrupper på biblioteket. Vi har valt att inkludera biblioteksassistenter utan akademisk utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap i gruppen tillsammans med utbildade bibliotekarier då vi anser att erfarenhet är det som är intressant inom det här området. Totalt intervjuade vi fyra personer i kategorin, vilket var samtliga anställda på fallbiblioteket.

Bibliotekschef

Vi har valt att intervjua bibliotekschefen i Jönköpings kommun, Ulf Moberg eftersom han är delaktig i att ta fram styrdokument för biblioteken i kommunen. Han är även delaktig i den övriga styrningen av folkbiblioteken inom kommunen och bedöms därför kunna svara på frågor om politisk prioritering och utformning av styrdokument för biblioteken.

Politiker/förvaltningschef

Då undersökningen bland annat syftar till att få fram kunskap om bibliotekens styrning bedömde vi det relevant att undersöka hur representanter från kultur- och fritidsnämnden samt kultur- och fritidsförvaltningen ser på styrningen av biblioteken och bibliotekens verksamhet i stort. De bedömdes även som

relevanta svarspersoner när det gällde politiska prioriteringar inom området. Totalt kontaktades fem personer varav Karin Semberg, chef för kultur- och fritidsförvaltningen och Henrik Andersson (s), andra vice ordförande i kultur- och fritidsnämnden som har lång erfarenhet av att arbeta med kulturfrågor i Jönköpings kommun, tackade ja och bedömdes ha rätt erfarenhet.

4.4 Validitet och reliabilitet

Reliabilitet är en form av kontroll av forskning som avgör om de mått man använt sig av i forskningen verkligen undersöker det den utger sig för att undersöka. Det innebär att om undersökningen upprepas på samma sätt som ursprungsundersökningen ska resultatet visa på samma sak (Bryman 2011, s. 49). Reliabilitet kan vara ett problem inom samhällsvetenskaperna då man utgår från att det finns en specifik verklighet i vilken man genomförde experimentet (Merriam, 1994, s. 180). Det tankesättet är svårt att applicera på en fallstudie som vår undersökning, då det är fullt tänkbart att de intervjupersoner vi använt oss av byter åsikt eller att det omgivande samhället förändras på ett sådant sätt att upprepning av studien med samma resultat blir omöjlig. Merriam menar att kvalitativ forskning försöker beskriva en verklighet utifrån de människor som lever i den och inte efter att finna en allmängiltig sanning. För att uppnå trovärdiga resultat inom forskningen kan man istället sträva efter att få ett så meningsbärande material som möjligt och bundet till det specifika fall som undersöks (ibid., ss. 181-183).

Kvale och Brinkmann (2014, ss. 209-213) tar i sin bok *Den kvalitativa forskningsintervjun* upp den vetenskapliga debatten kring validitet och reliabilitet. De skriver att den kvalitativa intervjun kan erbjuda en styrka i det att den ger forskaren en möjlighet att utveckla en djupare förståelse för den vardag intervjupersonerna lever i. På det sättet kan den subjektiva perspektivet i en intervjusituation ge tillgång till kunskap som varit svårt att uppnå utan ett kvalitativt tillvägagångssätt. Till exempel kan ledande frågor ge intervjuaren möjlighet att testa reliabiliteten i informantens svar, genom att ställa följdfrågor eller att säga emot den intervjuade ges denna möjlighet att förklara sig och utveckla sina svar. Vi har i genomförandet av analysen valt att analysera materialet separat för att sedan göra en sammanställning av våra personliga analyser till resultatet. Tillvägagångssättet kan ses som en styrka i förhållandet till undersökningens reliabilitet då det ökar följdriktigheten i undersökningen.

Validitet omfattar frågor om huruvida de mått man använder sig av i forskningen verkligen mäter de begrepp man vill mäta. Validitet delas ofta upp inom olika områden som intern och extern validitet. Extern validitet belyser frågeställningen om generaliserbarhet (Bryman, 2011, s. 51). Eftersom den här undersökningens utgångspunkt inte varit att skapa någon generaliserad faktagrund kommer vi inte att ta upp den externa validiteten vidare här. Intern validitet innefattar kausala samband och deras giltighet. Det handlar om hur forskaren visat på de iakttagelser man gjort överensstämmer med det slutsatser man dragit från undersökningen (ibid., s. 352).

För att uppnå god validitet krävs det en tydlig röd tråd mellan slutsats och utgångspunkt, att man kan visa att de argument man använder är välgrundade och hållbara (Kvale & Brinkmann, 2014, ss. 291-297). Vi har försökt att uppnå

detta i uppsatsen genom att ställa olika typer av tolkningar av det empiriska resultatet mot varandra och föra en öppen diskussion mellan tidigare forskning och våra resultat, mer om den insamlade empirin i avsnitt 5 och 6. Vidare har vi i det här metodavsnittet med detaljerade beskrivningar av undersökningens tillvägagångssätt eftersträvat att vara transparenta angående hur insamlingen av empirin gått till.

4.5 Etiska överväganden

All typ av forskning kräver att forskaren, eller i vårt fall studenten, tar hänsyn till olika typer av etiska dilemman när det gäller insamlingen av material. Kvale och Brinkmann (2014) menar att även om det är svårt att applicera mer abstrakta etiska teorier på den konkreta situationen kan en medvetenhet om etiska teorier och moraliska riktlinjer hjälpa forskaren att fatta enskilda beslut under hela forskningsprocessen. En etisk medvetenhet bör därför genomsyra hela forskningsprocessen (ibid., ss. 102-104). Genom att reflektera över olika moraliska och etiska dilemman utifrån riktlinjerna i *God forskningssed* (Vetenskapsrådet 2011) och Kvale och Brinkmanns bok *Den kvalitativa forskningsintervjun* (2014) har vi strävat efter att göra etiska överväganden under insamlingen av empiri till vår uppsats. Vi har nedan valt att ta upp tre områden inom kvalitativa intervjuundersökningar som beskrivs som etiskt osäkra av Kvale och Brinkmann (s. 107).

Informerat samtycke

I vår insamling av vår empiriska material kontaktade vi inledningsvis de utvalda intervjupersonerna för att förhöra oss om deras intresse och informera om studiens syfte. I de fall där det fanns intresse skickade vi därefter ut ett informationsbrev med information om studien, intervjuens genomförande och en kort presentation om oss (se bilaga A och B). I inledningen till varje intervju gav vi återigen information om intervjuens syfte att samla in information till vår masteruppsats, vars syfte är att undersöka hur Öxnehaga bibliotek, som är ett bibliotek beläget i en stadsdel med stor population av personer med annat modersmål än svenska, styrs och bedriver sin verksamhet. Vidare informerade vi om att deltagande i intervjun var helt frivilligt och att de kan välja att avstå från att vara med när de ville. Det var viktigt att informera tydligt om att intervjun spelades in för att sedan transkriberas, samt att varken transkriberingar eller inspelningar skulle komma att lämnas vidare till tredje part utan intervjupersonernas godkännande. Vi uppgav även planerad tid för intervjun samt hur intervjuguiden skulle komma att användas. Då samtliga intervjupersoner fått intervjuguiden i förväg var det viktigt att informera om att denna guide skulle kunna komma att frångås, exempelvis i de fall då vi kände att vi behövde ställa följdfrågor.

I fallen med bibliotekspersonalen informerade vi om hur vi skulle använda deras svar i uppsatsen. Vi informerade även om att dessa intervjupersoner inte skulle komma att nämnas vid namn, men att biblioteket som är deras arbetsplats skulle vara känt. Detta var känt av intervjupersonerna sedan tidigare men upprepades före intervjun. På liknande sätt informerades politiker och styrande om att deras namn skulle komma att vara känt i uppsatsen, och att de

intervjuades som representanter för sitt ämbete. Alla intervjupersoner samtyckte till villkoren för intervjun.

Konfidentialitet

I den här undersökningen har vi valt att inte nämna de anställda på biblioteket vid namn. Dock är biblioteket känt, vilket innebär att även arbetsgruppen i sig är känd. Av den anledningen har vi valt att referera till dessa intervjuer utan att ange exakt datum för intervjuernas genomförande, samt att inte ange någon bakgrundsinformation om de svarande. I bilaga C finns en förteckning över samtliga intervjuer som genomförts i arbetet. Valet av tillvägagångssätt grundar sig i att det vore problematiskt att helt utesluta biblioteket namn och lokalisering utifrån våra frågeställningar om bibliotekets styrning.

De chefer i kommunen och politiker som intervjuats nämns vid namn. Anledningen till det ställningstagandet är att de har intervjuats som representanter för respektive verksamhet och att det därför hade varit svårt att inte nämna dem vid namn av samma anledning som nämns ovan, då studien bland annat refererar till styrdokument inom Jönköpings kommun. Samtliga intervjupersoner har blivit informerade enligt ovan och uttryckte sitt samtycke till att ställa upp på intervjun. Det inspelade och transkriberade materialet från intervjuerna har endast varit tillgängligt för uppsatsförfattarna.

Konsekvenser

Då den här uppsatsen syftar till att öka kunskapen om styrning av biblioteksverksamhet gentemot gruppen personer med annat modersmål än svenska har syftet med intervjuerna inte varit att få fram känsliga personliga åsikter eller information om personers privatliv. Vi bedömer därför att den personliga skada som deltagande i undersökningen kan ge är mindre än den nytta som undersökningen skulle kunna bidra med. Vi är dock medvetna om att vad som kan uppfattas som känsligt är olika för olika personer, och att man i en intervjusituation kan komma att avslöja sådant som man egentligen inte vill dela med sig av, vilket även kommenteras av Kvale och Brinkmann (2014, s. 110). Vi har därför bitt intervjupersonerna kontakta oss om det är något de funderar över i efterhand, samt sett till att samtliga personer har våra kontaktuppgifter.

4.6 Analysens genomförande

I det här stycket kommer vi att detaljerat beskriva hur vi gått tillväga när vi genomfört analysen av det empiriska materialet. Utgångspunkten för analysen har varit Brunssons (2002) teori om den hycklande organisationen, samt Andersson och Skot-Hansens (1994) modell om bibliotekens roll, som har presenterats tidigare. Dessa teorier har utgjort ramen då vi tagit fram intervjufrågorna och analysmetoden. Vi har valt att låta de teoretiska ansatserna vara närvarande genom hela uppsatsarbetet med syfte att skapa en sammanhängande forskningsansats.

Arbetet med analysen förbereddes redan innan intervjuerna påbörjades, under arbetet med intervjuguiden. Målet var att utforma intervjuguiden på ett sådant sätt att vi skulle få så mycket informationsrikt material som möjligt att analysera. Under intervjutillfällena har vi utgått från intervjuguiden, men valt att ställa följdfrågor och förtydliga oss där vi upplevt att det har behövts. Det har gett oss möjlighet att tyda det intervjupersonerna sagt direkt på plats utifrån teorin och vår insamlade kunskap om ämnet. Det har även gett de intervjuade

Text	Kommentar/meningskoncentration	Kod
<p>Fråga: På vilket sätt ska biblioteket anpassa sig efter det omgivande samhället? Kan olika bibliotek ha olika uppdrag beroende på var de ligger?</p> <p>Svar: Ja, det tycker jag definitivt. Där har vi inte tänkt så lång men jag tror att det är något som kommer mer och mer. En kommun som Jönköping som har väldigt många bibliotek behöver kunna anpassa de här biblioteken till närområdena. Det tror jag är viktigt att inte varje bibliotek ser ut som ett litet stadsbibliotek med lite av varje för det blir ointressant för de flesta. Man måste kunna nischa in det.</p>	Små bibliotek bör anpassa sig efter sin omgivning och inte fungera som små stadsbibliotek.	Användare

Figur 4.1 (Ulf Moberg, telefonintervju, 2015-05-13)

möjligheten att förtydliga sina argument och tankar. Vi får stöd i det här tankesättet av Kvale och Brinkmann (2014), som menar att för att kunna samla in relevant material till undersökningen krävs en insikt om vilket teoretiskt perspektiv man vill utgå från (s. 288).

I arbetet med transkriberingarna har vi valt att omformulera det talspråk som används under intervjun till ett mer tydlig skriftspråk. Vi har valt att göra så för att förtydliga innebörden i vad de intervjuade säger, som vi tolkat det under intervjun. Syftet var att få fram transkriberingar av intervjuerna som underlättade vår analys och förenklade den meningskoncentration vi använder oss för att analysera.

Efter transkriberingarnas genomförande påbörjades en meningskoncentration och tolkning av det insamlade materialet. Vi valde att börja analysera varje intervju så snart transkriberingen var färdigställd för att ha intervjusituationen i färskt minne även under analysarbetet, vilket förenklade vår tolkning av materialet. Kvale och Brinkmann (2014) menar att samtidigt som ett teoretisk synsätt kan lyfta fram nya perspektiv på en frågeställning kan det även leda till en alltför snäv syn på materialet, där fokus läggs på att passa in allt i den

teoretiska ramen (s. 286). För att undvika det har vi i vår tolkning försökt anta ett kritiskt förhållningssätt där vi i största möjliga mån försökt fråga oss om det varit möjligt att tolka det sagda annorlunda och vad det i så fall skulle kunna innebära. Vidare har vi valt att genomföra det inledande analysarbetet var och en för sig för att ge oss möjligheten att tolka materialet olika.

Bibliotekets roll	Användare och användarstyrning	Styrning av biblioteket
Kulturellt center	Samlingar gallring	Lokal styrning
Kunskapscenter	Aktiviteter	Politisk styrning
Informationscenter	Användare	Styrdokument
Socialt center		

Figur 4.2. Koder med underkategorier från uppsatsens analysarbete.

Analysen av styrdokumenterna har skett på samma sätt som analysen av de transkriberade intervjuerna. I figur 4.1 och 4.2 beskrivs tillvägagångssättet vid analysen.

Det tolkade materialet delades in i tre kategorier som benämndes med tre kodord. Kodorden och tolkningen i de olika kategorierna är inspirerade av forskningsfrågorna, vår teoretiska ram samt det insamlade empiriska materialet. Exempel på hur det kunde se ut ser ni i figur 4.1 ovan. De koder som vi använde under den första delen av analysen var bibliotekets roll, användare och användarstyrning, samt styrning av bibliotek.

I steg två av analysen delades varje kod och de meningsbärande enheterna under den respektive kod in under kategorier utifrån det insamlade materialet och vår teoriram. Uppdelningen av underkategorier såg ut enligt figur 4.2.

Vi valde att arbeta separat i genomförande av den första delen av analysen för att få en bredare förståelse för hur man kunde tolka det material vi samlat in. Under steg två av analysen sammanförde vi våra analyser, genom att tillsammans diskutera och ifrågasätta varandras analyser av materialet kom vi slutligen fram till en analys som båda kunde motivera. På detta sätt fick vi ytterligare en möjlighet att ifrågasätta, falsifiera och försvara våra egna tolkningar av texten.

5 Empirisk undersökning

I det här kapitlet redogör vi för det empiriska material som samlats in under arbetet med uppsatsen. Vi har valt att dela upp redovisningen av resultatet och empirin i två olika kapitel för att skapa en tydlighet i uppsatsen. Detta kapitel kommer att lyfta fram de empiriska materialet i förhållande till de teorier vi använt oss av medan vi senare i kapitel sex diskuterar detta material i förhållande till den tidigare forskningen.

5.1 Bakgrund

För att försöka ge en bild av det bibliotek och det område vi undersöker kommer vi i detta inledande avsnitt att presentera Jönköpings kommun, området Öxnehaga och Öxnehaga bibliotek. Vi kommer även att presentera de politiker och chefer Jönköpings kommuns som vi intervjuat och som vi framöver i arbetet kommer att nämna vid namn. Vidare sammanfattas de styrdokument som varit en del av analysen, främst när det gäller bibliotekens styrning på lokal nivå. Styrdokument för biblioteken på nationell och internationell nivå har redan presenterats i litteraturgenomgången, i kapitel 2, under rubrikerna nationella styrdokument och internationella styrdokument.

Biblioteken i Jönköping

Enligt Jönköpings kommuns webbsida har kommunen idag omkring 132000 invånare fördelat på 12 kommundelar, där Huskvarna, dit Öxnehaga hör, är den näst största med 23295 invånare. Cirka 18000 personer i Jönköpings kommun är födda utanför Sverige (Jönköpings kommun, u.å, a, Jönköpings kommun, u.å, b).

Folkbiblioteken i kommunen omfattar år 2015 stadsbibliotek, tio kommunalsbibliotek, tre filialer, en bokbuss och en bokbil. Biblioteken i kommunen styrs politiskt av kultur- och fritidsnämnden. Nämnden ansvarar bland annat för kommunens bibliotek och för utveckling av kultur- och fritidsverksamheten med fokus på att öka barns och ungas delaktighet i kommunen samt att främja barns, ungas och övriga invånares delaktighet i civilsamhället (Kulturnämnden Jönköpings kommun, 2012). Under slutet av 2014 slogs kulturnämnden samman med fritidsnämnden i Jönköpings kommun, vilket innebär att ansvarig nämnd för Jönköpings kommun idag heter kultur- och fritidsnämnden. Detsamma gäller för kulturförvaltningen som idag heter kultur- och fritidsförvaltningen. På grund av detta förekommer både namnen i uppsatsen.

Öxnehaga

Området Öxnehaga är beläget omkring en mil från Jönköpings centrum. Det är ett område som till största delen består av flerfamiljshus byggda under miljonprogrammet. I området bor omkring 5291 personer varav omkring 60

procent har utländsk bakgrund (Jönköpings kommun, u.å, b). Det talas en mängd olika språk i området, men i intervjuerna med bibliotekspersonalen framkommer att det just nu främst är arabisktalande som bor i området. Öxnehaga är ett område med hög in- och utflyttning. I centrum där biblioteket är beläget finns bland annat en skola, vårdcentral, tandläkare, apotek och en liten mataffär.

Öxnehaga bibliotek

Öxnehaga bibliotek är ett så kallat kommundelsbibliotek (KDB) i Jönköpings kommun. På biblioteket finns fyra anställda varav en är KDB-chef i Öxnehaga, samtliga dessa personer har intervjuats för denna uppsats. Biblioteken i Jönköpings kommun styrs i högsta led av kommunfullmäktige vari kultur- och fritidsnämnden är en del, med kultur- och fritidsförvaltningen som styrande förvaltning. Ulf Moberg är högsta chef inom biblioteken i kommunen och därmed närmaste chef för KDB-chefen på Öxnehaga bibliotek. Öxnehaga bibliotek styrs på lokal nivå av arbetsgruppen, de anställda har olika ansvarsområden som till exempel barnavdelning, kontakt med närliggande skola och vuxenavdelning. Inom dessa områden ansvarar de anställda för inköp och gallring, dock finns inga vattentäta skott mellan de olika områdena och man samarbetar ofta när det gäller större projekt. KDB-chefen har det yttersta ansvaret för verksamheten. Utöver den fasta budgeten som ska täcka lokalhyra, bokinköp och liknande har biblioteket möjlighet att söka extra pengar från kommunen för speciell verksamhet, vilket vi kommer in på senare i detta avsnitt.

Öxnehaga bibliotek är ett integrerat folk- och skolbibliotek. Bibliotekslokalen ligger i anslutning till skolan och delar ingång med både skola och fritidsgård. När man kommer in i lokalen möts man av boksnuddor med boknyheter på både arabiska, syriska och svenska. Lånedisken ligger i anslutning till entrén. Trots den relativt lilla yta som biblioteket har till sitt förfogande har man lyckats få in mycket. Det finns ett tidningsrum där man kan sitta och läsa, en hörna med utländsk litteratur och i anslutning till det en hylla med lättlästa böcker. Biblioteket har även en barnavdelning, en avdelning för unga samt vuxenavdelning med romaner, deckare och faktaböcker. Alla hyllor i bibliotekets centrala del står på hjul och går att flytta om lokalen behövs till olika aktiviteter, vilket är mycket fördelaktigt för biblioteket. På det sättet har man ordnat sittplatser till uppåt 200 personer när de anordnat teaterföreställningar eller författarbesök. En dag när vi besöker biblioteket har man just avslutat ett breakdancepass där barn har fått prova på att dansa mitt i biblioteket.

Öxnehaga bibliotek erbjuder sina användare en stor mängd olika aktiviteter. Biblioteket bedriver kvinnokvällar, språkcafé, bibliotekscafé, filmkvällar, handlingskraft där man kan få hjälp av en arabisk-, svensk- och engelsktalande kvinna med att korrekturläsa CV, fylla i blanketter eller andra behov som kan finnas. Biblioteket anordnar bokprat på skolan, samt aktiviteter när barnen är lediga. Hederspriset för årets mångspråkiga verksamhet fick biblioteket motta 2013 för den stora mängd av aktiviteter Öxnehaga bibliotek erbjuder.

I lokalen finns tillgång till studierum och nio bokningsbara datorer samt två snabbdatorer som besökarna får använda i högst en kvart. Det finns även möjlighet att skriva ut, skanna och faxa.

Kommunal och regional styrning

Folkbiblioteket i Öxnehaga är ett integrerat skolbibliotek som är placerat i ett av de prioriterade områdena i Jönköpings kommun. Det gör att biblioteket påverkas av tre olika typer av politisk styrning. Inledningsvis är det ett folkbibliotek vilket innebär att det ska leva upp till kommunens kultur- och biblioteksplan. Under arbetet med uppsatsen har arbetet med att utforma en ny biblioteksplan för Jönköpings kommun pågått, men arbetet är ännu inte klart. Jönköpings kommun har därför förlängt giltigheten för kultur- och biblioteksplanen 2012-2014 fram till årsskiftet 2015/2016 (U. Moberg, telefonintervju, 15-05-13).

I kultur- och biblioteksplanen står det att biblioteken ska arbeta med att samordna kulturförmedling för alla kommunens invånare med prioritering mot grupperna barn och unga, personer med funktionsnedsättning samt personer med annan kulturell bakgrund. Biblioteken ska fungera som informationscenter och mötesplatser för invånarna och vara en demokratisk och säker arena med ett brett utbud av kultur av hög kvalitet (Kulturnämnden Jönköpings kommun, 2012).

På regionalnivå har region Jönköpings län, utbildning kultur (2015) antagit en regional biblioteksplan som vänder sig till de folkbiblioteksanställda i Region Jönköpings län, planen gäller för 2015-2017. I dokumentet står att biblioteken ska prioritera samverkan, kvalitetsarbete, läsfrämjande och utbildning, berättande och ny teknik. Det betonas även att det regionala biblioteket ska stödja bibliotekens möjligheter att utveckla sitt gränssnitt gentemot användarna och bibliotekens möjligheter att pröva nya idéer när det gäller att utveckla sina uttryckssätt. Den regionala biblioteksplanen nämner endast barn och unga som prioriterad grupp medan den kommunala biblioteksplanen även inkluderar personer med funktionsnedsättning och personer med annan kulturell bakgrund. Dock bör påpekas att båda dokumenten ser hela befolkningen som bibliotekens målgrupp. I den regionala biblioteksplanen står det till exempel:

Syftet är att regionens invånare ska erbjudas en relevant och jämlik biblioteksverksamhet av hög kvalitet. Biblioteksverksamhet av hög kvalitet främjar fri informationstillgång, åsiktsbildning och yttrandefrihet vilket är förutsättningar för det demokratiska samhället. (Region Jönköpings län, utbildning kultur, 2015, s. 3)

Biblioteket styrs även av medieriktlinjer för folkbiblioteken i Jönköpings kommun som ska fungera som ett typ av regelverk när man köper in och gallrar böcker på de olika biblioteken i Jönköping. Syftet är att ge biblioteken råd och stöd i urval till sina samlingar. Dokumentet talar för att det ska vara ett brett utbud på biblioteken, men även att biblioteken ska anpassa sig efter det område där de är placerade. Riktlinjerna tas fram av bibliotekschefen tillsammans med olika arbetsgrupper, medan beslut om införandet av dokumentet tas av kultur- och fritidsnämnden (Kulturnämnden, 2014).

Då biblioteket är ett integrerat folk- och skolbibliotek regleras det även av en skolbiblioteksplan som styr skolbibliotekens verksamhet i kommunen. Men eftersom uppsatsens fokus ligger på Öxnehaga biblioteks funktion som folkbibliotek har vi valt att inte gå djupare in på skolbiblioteksplanen i uppsatsen.

Öxnehaga och tre andra områden i Jönköpings kommun är bostadsområden med särskild prioritering. Områdena är utvalda utifrån välfärdsindikatorer som förvärvsinkomst, utbildningsnivå och andelen utrikes födda. I de här områdena är till exempel både förvärvsinkomst och utbildningsnivå lägre än i resterande delar av kommunen. I varje område finns en områdesgrupp där representanter från Socialtjänsten, skolan, olika föreningar, biblioteken med flera ingår (Jönköpings kommun, u.å., c). Utifrån att Öxnehaga blivit klassificerat som ett prioriterat område har Öxnehaga bibliotek möjlighet att söka extra anslag till integration och delaktighet. Kommunen har avsatt en summa på 1.090.000 kr ur vilken organisationer och verksamheter som verkar i de här bostadsområdena kan söka pengar. Under 2014 fick Öxnehaga bibliotek bland annat ett anslag till att bedriva verksamheten med familjesöndagar (Jönköpings kommun, u.å., d). Familjesöndagarna är en aktivitet som bedrivs på Öxnehaga bibliotek en söndag i månaden, där barnfamiljer kan komma och se på barnteater, pyssla och låna böcker.

5.2 Bibliotekets roll

I det här avsnittet kommer vi att presentera bibliotekets roll som den framställts i de intervjuer vi genomfört. Vi har utfört intervjuer med fyra anställda på Öxnehaga bibliotek. Utöver intervjuerna kommer vi att utgå från de styrdokument som påverkar bibliotekets roll och de uppgifter om politisk styrning som framkommit ur de tre intervjuer vi gjort med politiker och styrande inom folkbibliotekssektorn i Jönköpings kommun. Styrdokumentet och de sistnämnda intervjuerna är här främst intressanta utifrån det faktum att det är de som styr hur de biblioteksanställda har möjlighet att utforma det lokala bibliotekets arbete. Bibliotekets olika roller presenteras utifrån Andersson och Skot-Hansens (1994) teorier om de fyra olika biblioteksrollerna. Deras fyra biblioteksroller är biblioteket som kulturcenter, socialt center, informationscenter och kunskapscenter. Precis som Andersson och Skot-Hansen påpekar tar inget bibliotek endast på sig en av rollerna, utan det finns drag av alla även på Öxnehaga bibliotek.

Kulturellt center

I Andersson och Skot-Hansens bok *Det lokala bibliotek – afvikling eller udvikling* (1994) beskrivs ett kulturellt center som en plats för kulturella evenemang och utveckling. De menar att bibliotek som tar sig an den här rollen till exempel satsar på att anordna många kulturella upplevelser som teaterföreställningar, sagostunder eller utställningar. Även satsningar på lokal kultur ingår i den kulturella biblioteksrollen.

I Jönköpings kultur- och biblioteksplan fastslås att "Biblioteken har en viktig roll som samordnare av kulturverksamheten och som kulturförmedlare." (Kulturnämnden Jönköpings kommun, 2012). Rollen som kulturförmedlare tas även upp av samtliga de anställda på biblioteket när de berättar om olika aktiviteter som anordnas. 2013 fick Öxnehaga bibliotek pris för bästa mångspråkiga bibliotek vilket motiverades av den stora mängd aktiviteter som biblioteket erbjuder. Dessa aktiviteter är ofta av både kulturell och social art. Bibliotekspersonalen har även arbetat med att göra bibliotekslokalen

aktivitetsvänlig genom att köpa in ett stort antal stolar och sätta hjul på bokhyllorna. På så sätt kan de enkelt skjuta undan hyllor och skapa större ytor. Intervjupersonerna har berättat om läsecirklar, bibliotekscaféer, familjesöndagar, teaterföreställningar och läsfrämjande aktiviteter som högläsning och boktips. Dessa är exempel på aktiviteter som vi enligt Andersson och Skot-Hansen (1994) sorterar in under kulturellt center. Vissa av de nämnda aktiviteterna, som familjesöndagar och bibliotekscafé har även tydliga sociala drag.

Familjesöndagarna har blivit något av ett flaggskepp för Öxnehaga bibliotek, varför vi har valt att lyfta fram dessa. Familjesöndagarna äger rum en söndag i månaden och är tillfällen då man försöker locka in hela barnfamiljer till biblioteket. Biblioteket beskrivs här som en mötesplats där man inbjuder till kulturella aktiviteter som barnteater, trolleriföreställning och högläsning. Bibliotekspersonalen menar att även om aktiviteterna på familjesöndagarna främst är riktade mot barn så finns det även en poäng med att vuxna spenderar tid i en biblioteksmiljö och då ges en möjlighet att upptäcka vad biblioteken skulle kunna erbjuda dem. Angående detta säger en i personalen att "Man kan även gå okonventionella vägar som till exempel våra familjesöndagar, där tanken är att barnen ska fungera som dörröppnare för föräldrarna" (intervju 4, april 2015). Det vill säga, personalen berättar att biblioteket aktivt försöker att få in vuxna besökare genom riktade aktiviteter gentemot deras barn.

I intervjuerna framkom att man märkt av en nedgång i bokutlåning och att allt färre läser böcker, samt att allt färre föräldrar läser för sina barn. Genom att anordna sociala och kulturella aktiviteter som barnteater eller bibliotekscaféer försöker biblioteket locka in allmänheten till lokalerna. Då tar biblioteket även chansen att göra reklam för sina bestånd. När vi ställde frågan vilka behov bibliotekarierna upplevde fanns i området fick vi bland annat svaret:

Social gemenskap är som jag ser det ett allmänmänskligt behov oberoende av var man bor eller har bott innan. Det behovet kan man på bibliotekssidan tillgodose på många sätt, förutom den rent fysiska mötesplatsen kan man också ta del av andra människors levnadsöden via böcker. (Intervju 4, april 2015)

Bibliotekets kulturella roll tolkas av denna bibliotekarie som starkt knuten till den sociala rollen. Bibliotekets sociala roll lockar användare till det fysiska biblioteket som mötesplats. Väl på plats försöker personalen sedan förmedla de kulturella aspekterna av biblioteket.

Andersson och Skot-Hansens (1994) analysmodell går i liten utsträckning in på bibliotekssamlingar och det skönlitterära läsandet. I vår tolkning av modellen har vi placerat delar av det läsfrämjande arbete och skönlitterära samlingar under rubriken kultur då vi menar att det är under detta område denna typ av aktiviteter främst hör hemma. Andersson och Skot-Hansen beskriver exempelvis författarträffar och sagostunder som kulturella händelser vilka vi ser som starkt knutna till läsfrämjande verksamhet. Vi anser även att detta styrker vår tolkning av läsfrämjande arbete under rollen som kulturcenter. Dock finns det vissa läsfrämjande aktiviteter på biblioteket, främst när det gäller aktiviteter kopplade till skolans verksamhet, och som direkt syftar till att öka barnens läsförmåga. Denna typ av aktiviteter har vi klassat i bibliotekets roll som kunskapscenter och tas upp i det stycket. För att förtydliga kan vi lyfta upp två exempel ur verksamheten på Öxnehaga bibliotek som de beskrivs av en biblioteksanställd. Exempel på läsfrämjande aktiviteter kopplade till den

kulturella rollen är skyltning och utställning av böcker, där målet är att förmedla kultur i form av litteratur. Det andra exemplet kommer från ett projekt biblioteket bedrivit på Öxnehagaskolan kallat läs-termometern. Elever och lärare har med hjälp av en termometer kunna följa hur många böcker eleverna i olika klasser läst. Projektet avslutades med att ett antal elever vann var sin bok. Syftet med detta projekt var att öka elevernas läsförmåga och hör därför till bibliotekets roll som kunskapscenter.

När det gäller verksamhet kring boksamlingen för vuxna arbetar bibliotekspersonalen med att anordna bokcirklar och bibliotekscaféer. Öxnehaga är ett relativt litet bibliotek vars boksamlingar är anpassade efter det utrymme som finns. Framst upplever bibliotekspersonalen en efterfrågan på nya böcker som nämnts i media. En av dem säger: ”De som läser här är ofta väldigt uppdaterade och vill ha ny litteratur. De följer med och ser på olika program som har boktips och så kommer de med de böckerna och vill låna dem” (intervju 1, april 2015). Dock finns det en ambition hos de inköpsansvariga att köpa in ett brett urval för att ge alla en chans att hitta något som de gillar, samtidigt som det också ges uttryck för att biblioteket köper in liknande titlar som de flesta andra bibliotek gör. Att kunna erbjuda ett brett urval är en del av bibliotekets uppdrag fastslaget i bland annat bibliotekslagen och Jönköpings lokala biblioteksplan. Delar av personalen berättar också hur de försöker skylta med äldre delar av beståndet för att uppmärksamma detta, samtidigt som biblioteket tvingas att gallra för att kunna köpa in nya titlar då utrymmet är begränsat. De anställda upplever att de flesta biblioteksanvändare läser endast i liten utsträckning, och att en liten grupp står för mycket av efterfrågan och utlån av böcker på vuxenavdelningen. Många av bibliotekets användare använder istället bibliotekets andra funktioner.

Biblioteket har köpt in ett bestånd av böcker på annat språk än svenska, men konstaterar att dessa böcker mest står på hyllan. De erbjuder även låntagarna att låna in depositioner från andra bibliotek på andra språk, och försöker nå ut med information om den här verksamheten genom till exempel affischering på olika språk. Flera av de anställda påpekar även att skönlitteratur kan vara till hjälp i integrationsprocessen genom att erbjuda en insikt i andra människors liv och tankevärld.

Socialt center

I intervjuerna med de anställda på biblioteket framstår bibliotekets roll som socialt center som den mest betydande på Öxnehaga bibliotek. Andersson och Skot-Hansen (1994, s. 19) beskriver bibliotek med social profil som de bibliotek som bedriver mycket uppsökande verksamhet, och som erbjuder hjälp till användarna i deras sociala vardag. Utifrån de styrdokument vi valt att gå igenom beskrivs bibliotekets roll som socialt center främst genom att biblioteket ska vara en plats dit alla är välkomna. Det är endast den regionala biblioteksplanen som tydligt pekar på bibliotekens roll som mötesplats. Dock använder de andra styrdokumentet termer som demokratisk mötesplats och öppet, tryggt rum när de beskriver biblioteket som plats, vilket mycket väl kan tolkas som att biblioteket ska vara en plats för möten.

Både bibliotekschefen Ulf Moberg och Henrik Andersson, ledamot i kultur- och fritidsnämnden, lägger extra tyngd på bibliotekets roll som socialt center. Moberg menar att användardelaktighet kommer att bli en allt viktigare faktor

för bibliotekens utveckling. På frågan om vad bibliotekens uppgift är gentemot användarna och samhället i stort, svarade Moberg:

Man har ju haft en uppgift, att tillhandahålla medier, att låna ut medier. Men man kan väl säga att även om den uppgiften fortfarande är viktig så måste biblioteken hitta och har redan hittat andra kärnuppgifter idag, det anser jag. Inte minst som mötesplats, ett lite slitet uttryck kanske, men trots allt relevant. Biblioteken ska vara en arena att vara delaktig på. (telefonintervju, 15-05-13)

Även Andersson fokuserar mycket på biblioteken som demokratiska mötesplatser. Han menar att bibliotek är unika på det sättet att de erbjuder en plats där man kan få vara utan att spendera pengar, och att detta är viktigt för demokratin och motverkar åsiktsgentrifiering. "Bibliotekets funktion som mötesplats måste utvecklas [...]Det är mötesplatsen, det är den fria informationen och det är platsen för eftertanke. Vad kan vara viktigare?" (H. Andersson, mejlintervju, 15-05-17).

Under två av intervjuerna med de biblioteksanställda framkommer att biblioteket har en uttalad mötesplatsprofil. Biblioteket kan fungera som mötesplats på många sätt. Man kan använda biblioteket som ett offentligt vardagsrum dit man kommer för att läsa tidningen och kanske prata lite med personalen. På frågan, vad vill du kunna erbjuda användarna när dom kommer till biblioteket svarade en av de anställda "att kunderna ska känna sig välkomna när de kommer in, att de blir sedda och att de känner att man har tid att prata med dem och guida dem med böcker" (intervju 2, april 2015). Biblioteket beskrivs även som en plats där man träffar vänner och bekanta spontant. På biblioteket sker många planerade aktiviteter av social karaktär, till exempel har man ett bokcafé för äldre invandrare varje fredag samt ett familjecafé. Inför familjecaféet gör bibliotekarien om ett av sina grupprum genom att ta bort och flytta in mjuka mattor och madrasser och dra in bokvagnar. Målgruppen är småbarnsföräldrar, som kan låta sina småbarn krypa omkring och undersöka rummet medan de umgås och läser för de äldre barnen. Dessutom anordnar biblioteket familjesöndagar med ansiktsmålning och pyssel. Dessa aktiviteter lyftes även fram i viss mån i stycket om bibliotekets kulturella roll, då vår bedömning är att de är intressanta för båda rollerna.

På frågan vad skulle du vilja uppnå med ditt arbete som bibliotekarie, svarar en av de anställda "Jag vill inte säga att jag har något mål som jag vill uppnå utan det handlar mer om det dagliga mötet med människor, positiva möten." vidare säger personen "man ser att det finns väldigt mycket man kan arbeta med, man kan arbeta med språkutveckling, skapa bra positiva mötesplatser, nätverka och föra människor samman" (intervju 3, april 2015). Målet är enligt vår tolkning att uppnå en verksamhet som främjar socialt samspel genom att arbeta med aktiviteter utifrån bibliotekets samtliga roller.

En viktig del i bibliotekets sociala roll, menar Andersson och Skot-Hansen (1994, ss. 143-146) är arbetet med att få in samhällets marginaliserade grupper i biblioteksverksamheten. Öxnehaga bibliotek jobbar mycket med att nå ut till personer med annat modersmål än svenska, vilket även är en prioriterad grupp enligt bibliotekslagen. Till exempel beskriver en av intervjupersonerna hur man upptäckte att det fanns en grupp av personer som i princip inte har möjlighet att ta till sig text på något språk, det vill säga funktionella analfabeter. Biblioteket har valt att erbjuda högläsning för gruppen och har på det sättet lyckats med att få även denna grupp att vara delaktig och använda biblioteket. På liknande sätt

har biblioteket även verksamhet speciellt riktad mot kvinnor. De har ett kvinnoprojekt med olika teman där de bjuder in kvinnor att föreläsa, och har även haft arrangemang på internationella kvinnodagen.

I intervjuerna framkommer det att de anställda vill lyfta fram bibliotekets sociala roll och att de strävar efter att det ska vara en välkomnande plats dit alla kan komma och bli sedda. Det finns en vilja från bibliotekets sida att aktivt arbeta med att det ska finnas aktiviteter anpassade efter olika grupper i samhället, på så sätt att man erbjuder aktiviteter till så stor del av de boende i området som möjligt. En av de anställda beskriver sitt arbete så här:

Det är ett socialt arbete, så det handlar inte bara om att sitta där och vara full av kunskap och svara på frågor, utan det handlar om bemötande och att kunna ta väldigt många olika sorters människor på det sätt som de behöver. Jag har jobbat mycket i världen innan och det tror jag att jag har stor nytta av. (intervju 3, april 2015)

Bibliotekspersonalen säger även att de tror sig ha märkt att biblioteket är en speciellt viktig mötesplats för invandrare och äldre. Många barn kommer också in och spelar dataspel efter skolan.

Två av intervjuerna med bibliotekspersonalen pekar på det att de anställda anser att Öxnehaga bibliotek är en del av integrationsprocessen för de boende i området, dessa är i stor utsträckning invandrare eller har utländsk bakgrund. Exempelvis försöker man aktivt att erbjuda olika former av riktad samhällsinformation och hjälp med att förstå det svenska samhället. Personalen jobbar även aktivt med att ge barn i området fler ingångar till det svenska språket. En av de anställda säger att: "Det är ju väldigt mycket kommunikation på bibliotek som Öxnehaga" (intervju 2, april 2015). Personen menar att just förmågan att kommunicera är extra viktig på bibliotek där många av användarna inte talar så mycket svenska. För att biblioteket ska vara en populär mötesplats krävs det att personalen är öppen och försöker förstå och kommunicera med alla användare. Detta gör att biblioteket kan spela en viktig roll i integrationsprocessen då det erbjuder en ingång till att prata och öva svenska. Som svar på en fråga om hur de biblioteksanställda har tänkt när de tar fram aktiviteter till äldre invandrare får vi svaret:

Ja egentligen handlar det mest om att få dem att komma hit. Att erbjuda exempelvis bibliotekscaféer där de kan lära sig lite svenska och få bättre självförtroende. Sen får vi dem kanske inte till att låna böcker eller läsa tidningar. (intervju 4, april 2015)

Här framkommer att den anställde ser bibliotekets sociala roll som ett medel att locka till biblioteket, följt av ett försök att få individerna att låna bibliotekets medier även om detta kan vara svårt.

En grupp som de biblioteksanställda upplever inte besöker biblioteket i särskilt stor utsträckning är ungdomar. Specifikt verkar denna grupp inte delta i några direkt sociala aktiviteter på biblioteket. Under intervjuerna får vi höra att det tidigare har funnits stora problem med att ungdomsgäng har kommit in och stört och förstört på biblioteket. Vid ett par tillfällen har stämningen blivit hotfull, och man har varit tvungen att tillkalla Securitasvakter och polis.

Bibliotekspersonalen har vid ett flertal tillfällen försökt att engagera dessa ungdomar i olika typer av verksamhet, dock utan resultat. I dagsläget har man istället satt nolltolerans mot det som de anställda kallar för felanvändning av

biblioteket. Felanvändning av biblioteket beskrivs av personalen som personer som använder biblioteket på ett sätt som stör de andra användarna, exempelvis genom att prata högt eller bete sig hotfullt. Vid dessa tillfällen har bibliotekets sociala roll använts på fel sätt av ungdomar och man har inte lyckats ändra på detta beteende. I framtiden vill personalen satsa på att få andra grupper av ungdomar på biblioteket, men exakt hur det arbetet ska se ut vet man inte än.

Bibliotekets placering i ett miljonprogramsområde tros påverka bibliotekets mötesplatsprofil. Trots att språket ibland kan vara ett problem så fungerar interaktionen mellan de anställda och besökarna bra. Personalen menar att de själva har utvecklat sin förmåga att kommunicera. ”Vi har låga trösklar” (intervju 4, april 2015) säger en av de anställda och berättar om en incident där en användare gått in i de anställdas arbetsrum för att låna personens arbetsstol, och tagit med denna till ett annat rum där man hade en bokcirkel. När sådant inträffar får man helt enkelt leta upp en annan stol säger intervjupersonen och skrattar.

I intervjuerna framkommer erfarenheter av att många av de nyanlända personer som kommer till biblioteket inte har någon tidigare erfarenhet av folkbibliotek som de ser ut i Sverige. Då krävs det en introduktion för att förklara hur biblioteken fungerar innan personerna förstår hur de kan ha nytta av biblioteket. Biblioteket har jobbat mycket med att nå ut till alla användare och potentiella användare i området genom olika typer av nätverkande, vilket stämmer väl överens med Andersson och Skot-Hansens (1994) beskrivning av bibliotekets sociala roll. En av de anställda på biblioteket är medlem i en områdesgrupp tillsammans med bland annat socialtjänsten, olika organisationer i området och skolan. Det arbetet hjälper Öxnehaga bibliotek att få en klarare bild av vad som händer i området och underlättar spridningen av information om bibliotekets aktiviteter. Det finns även andra nätverksgrupper där biblioteket fungerar som en aktör.

För att sprida kunskapen om biblioteket har man anställt en person som några timmar i månaden rör sig i området och berättar om bibliotekets verksamhet. De biblioteksanställda affischerar mycket när man har aktiviteter och gör reklam på bibliotekets facebook- och hemsidor. Delar av personalen påpekar dock att erfarenhet har visat att det absolut bästa sättet att nå ut och få människor att besöka biblioteket är via verbal spridning av information om biblioteken och dess aktiviteter. Därför försöker man prata om bibliotekens verksamhet så mycket som möjligt med olika aktörer.

Utifrån detta tycker vi oss tydligt se hur biblioteket nischat sig som en social mötesplats dit alla är välkomna. Det är tydligt att det är något som de anställda brinner för och att man anser att det är viktigt att ha den här typen av mötesplatser i samhället.

Informationscenter

Vi menar även att informationscenter är en viktig del av Öxnehaga biblioteksprofil. Enligt Andersson och Skot-Hansen (1994) är biblioteken som informationscenter en plats där alla är välkomna att inhämta information av olika slag. Inom biblioteksrollen ingår även att vara en resurs när det gäller

utrustning som har med informationsinhämtande att göra, som datorer och kopiatorer. Det framkommer under intervjuerna att de biblioteksanställda lägger mycket tid på att hjälpa till med olika sorters informationssökande och att de inventarier de tillhandahåller är välanvända. När vi frågade om vilka som var de vanligaste frågorna de biblioteksanställda fick, fick vi bland annat svaret "Det är mycket frågor som rör internet. Det kan vara att sätta in en annons, att de ska in på sitt bankkonto eller andra sådana privata uppgifter som till exempel att skriva ut biljetter" (intervju 2, april 2015).

Biblioteket jobbar aktivt med att tillgängliggöra information till användarna oavsett vilken språkkompetens de har. En av de anställda på biblioteket säger att:

Hos oss behöver vi hjälpa till mycket med översättning av texter, tolka vad menas med olika papper som räkningar och så vidare, och att överhuvudtaget förklara vad ett folkbibliotek är. Det är många människor som kommer hit som inte har samma slags biblioteksverksamhet i sina respektive hemländer. (intervju 4, april 2015)

Det framkom under intervjuerna att det anses särskilt viktigt på Öxnehaga bibliotek att personalen har den professionskompetens som krävs när det gäller informationssökning. Detta anses vara en viktig del av biblioteksservicen gentemot användarna. Det finns ett stort behov i Öxnehaga av att få hjälp med att komma in i det svenska samhället, och att få förståelse för hur det svenska samhället fungerar. Bland annat samarbetar biblioteket med organisationen Handlingskraft, vilken erbjuder personlig hjälp med olika typer av frågor. För biblioteket har detta samarbete inneburit att det kommer en svensk-, arabisk- och engelsktalande person till biblioteket en gång per vecka för att hjälpa användarna med att tolka dokument, fylla i blanketter, formulera arbetsansökningar och liknande. "Väldigt många arabisktalande kommer och vill ha hjälp. Ibland blir ju folk lurade för att de inte kan språket, skriva på telefonabonnemang och sådana saker, eller så vill de ha hjälp att läsa blanketter och ansökningar och så" (intervju 2, april 2015).

Öxnehaga bibliotek står för en del av det lokala samhällets digitala resurser. Det är många som kommer in till biblioteket för att använda datorerna och för att få åtkomst till internet. Det finns även ett behov av att få hjälp med att få bättre digital kompetens. En stor del av de frågor som de biblioteksanställda får handlar om hjälp med att utföra vardagliga göromål digitalt, exempel på sådana kan vara att betala räkningar, boka och skriva ut flygbiljetter. Här kan man tydligt koppla användarnas behov och biblioteksservicen i Öxnehaga till bibliotekets roll som informationscenter som den beskrivs ovan.

Samtliga beslutsfattare, både politiker och bibliotekschefen, trycker på bibliotekens roll som informationscenter, specifikt ur en demokratisynpunkt, i den mening att alla har rätt till den information de behöver för att kunna ta en aktiv del i samhället. Om detta menar Henrik Andersson att "Biblioteken är också en garant för att kunskap ska kunna nås av alla medborgare. Det kan tyckas vara en överflödigt uppgift med dagens internet, men glöm då ej bort att internet kräver teknik för att nyttjas, och att tekniken kostar pengar" (mejlintervju, 15-05-17).

Kunskapscenter

I Andersson och Skot-Hansen (1994) menar man att biblioteket som kunskapscenter är en plats för utbildning och upplysning. Biblioteken hjälper här till med studieplatser och studiehjälpmedel.

Öxnehaga bibliotek är ett integrerat skolbibliotek och har därför program för barn i årskurs 2-6 i samarbete med skolan belägen i lokalerna bredvid. En stor andel av bibliotekens besökare och låntagare är därför barn. Biblioteket har en anställd pedagog som fördelar sin arbetstid mellan bibliotek och skola, och som ombesörjer kontakterna med skolan. Skolklasserna kan boka tid för att besöka biblioteket och få bokprat. Det litteraturförmedlande arbetet mot barnen relaterar till denna roll, då arbetet syftar till att öka barnens läsförståelse och är ett viktigt komplement till skolans arbete inom området. Litteraturförmedling och läsfrämjande arbete kan ses både som tillhörande bibliotekets roll som kunskapscenter och som kulturcenter beroende på vad som ligger i centrum under den pågående aktiviteten. Vi menar att i de fall där läsfrämjande aktiviteter används i syfte att främja läsförmågan så tillhör aktiviteten biblioteks roll som kunskapscenter. En av de intervjuade berättar exempelvis "vi ska ha 'hela skolan läser' då får eleverna räkna hur många sidor de läser under en timme. Förra året var det 29000 sidor" (intervju 1, april 2015). Det här är ett exempel på läsfrämjande verksamhet som klassificeras under kunskapscenter.

Biblioteket har även språkfrämjande medier och aktiviteter riktade mot yngre barn. Detta i form av tvåspråkiga böcker och bok-film-stunder. Det senare går ut på att barnen läser en bok, tittar på en film baserad på boken och sedan diskuterar handlingen, vilket ger barnen en möjlighet att öva sig på att berätta och förstå på svenska. Biblioteket erbjuder även bokpåsar som går att låna hem från förskolan. Dessa innehåller böcker både på svenska och på föräldrarnas modersmål.

Öxnehaga bibliotek har även resurser inom rollen som kunskapscenter riktade mot vuxna. Man erbjuder en tyst plats att studera på, har studieplatser och grupprum. De biblioteksanställda säger sig även köpa in en del kurslitteratur, vilket motiveras med att det ges som inköpsförslag och att det är en del i att hjälpa individen att integreras in i det svenska samhället. Bibliotekspersonalen beskriver den här delen av bibliotekets verksamhet som viktig. Den erbjuder människorna i området en möjlighet att få stöd i sina studier, studier som i långa loppet kan leda till en väg in på arbetsmarknaden. Om kurslitteratur säger en av de andra i personalen att:

Vi kan få inköpsförslag på kurslitteratur, vi hade nyligen ett förslag på medicin del 1 och 2. Två typiska kursböcker på grundnivå som kostar 580 kronor styck och som jag faktiskt har köpt in som exemplar här. Då jag anser att detta var ett konkret förslag och det är det här som är syftet med bibliotek som en studieförmedlande plats. (intervju 1, april 2015)

I Medieriktlinjerna för Jönköpings bibliotek står det att läromedel på andra språk än svenska är prioriterade (Kulturnämnden i Jönköpings kommun, 2014). Det har dock inte framkommit något under intervjuerna angående läromedel på andra språk, förutom lexikon, men vi kan dock konstatera att detta område, det vill säga kunskapscenter, inte är bibliotekets huvudsakliga profilering i det lokala samhället.

Sammanfattning

Utifrån vår tolkning av den insamlade empirin menar vi att Öxnehaga bibliotek främst befinner sig inom rollen som socialt center men att rollen som informationscenter också är betydande. Biblioteken arbetar också inom rollerna som kulturellt center och kunskapscenter, men vi menar att dessa roller inte är lika utpräglade för Öxnehaga bibliotek. Utifrån intervjuerna med bibliotekspersonalen kan man utläsa att biblioteket främst är en attraktiv mötesplats, något som biblioteket försöker använda på olika sätt. Enligt de anställda efterfrågas inte biblioteket som kulturellt center och kunskapscenter i lika hög grad. Det vi kommit fram till i analysen av vårt resultat är att rollen som socialt center antagits för att locka användarna till biblioteket med sociala aktiviteter för att sedan erbjuda bibliotekets kulturella utbud. Ett tydligt exempel på detta, som vi ser det, är familjesöndagarna och bibliotekscaféet som bedrivs för äldre invandrare där aktiviteten i sig syftar till att ge människor möjlighet att mötas och samtala. Under dessa aktiviteter försöker man lyfta fram bibliotekets roll som kulturellt center genom att anordna till exempel barnteatrar och högläsning. På detta sätt fungerar den sociala rollen som katalysator för den kulturella rollen.

När det gäller biblioteket som kunskapscenter relaterar denna roll främst till biblioteket som integrerat skolbibliotek. Detta kan ses som en särskild del av verksamheten som inte är avgörande för bibliotekets roll som folkbibliotek vilken är den roll vi studerar. I de fall då man fungerar som ett kunskapscenter för biblioteksanvändare utanför Öxnehagaskolan sker det i ganska liten utsträckning, även om man uppmuntrar till studier av integrationsskäl vilket relaterar till bibliotekets sociala roll. Slutligen, när det gäller Öxnehaga bibliotek som informationscenter förefaller denna roll verka främst utifrån det behov som finns i området och inte utifrån medvetna strategiska beslut från bibliotekets sida.

Biblioteket tar sig tydligt an rollen som socialt center i det att man utformar sin verksamhet i syfte att försöka nå ut till alla boende inom området. De biblioteksanställda lägger aktivt tid på att nätverka i det lokala samhället med uttalat syfte att nå ut till fler potentiella användare. Biblioteket öppnas upp till fler användare genom att man använder och erbjuder lokalerna till sociala aktiviteter, som exempelvis bibliotekscaféer. Biblioteket vill även verka integrerande och hjälpa de boende i området att få en starkare förankring i det svenska samhället. Bland annat arbetar man integrerande genom att vara en informationskälla, både via personalens informationskompetens men också genom att verka som en tillgång till datorer och internet. Det vill säga via Öxnehaga biblioteks roll som informationscenter. Här kan man tydligt se hur rollerna är sammankopplade.

Bibliotekets roll som informationscenter blir mer påtaglig i ett område där det dels finns ett större behov av att tillhandahålla datorer och kringutrustning av ekonomiska anledningar. Det finns också behov av att tillhandahålla samhällsinformation, och att aktivt arbeta inkluderande av demokratiska anledningar.

Intervjupersonerna talar mycket om bibliotekets kulturella och läsfrämjande verksamhet, vilka ju är en del av bibliotekens huvuduppdrag. Specifikt är det en viktig del av en barnbibliotekaries arbetsuppgifter. Samtliga styrdokument som vi har studerat trycker mycket på bibliotekens uppgift att verka

läsfrämjande för barn och unga, och dokument som bibliotekslagen och den lokala biblioteksplanen slår fast att det är en av bibliotekens främsta uppgifter. Vi menar dock att även om Öxnehaga bibliotek arbetar mycket läsfrämjande gentemot barn så har biblioteket inte i lika hög grad rollen som kulturellt center i samhället som de roller vi redan har nämnt. Delar av den läsfrämjande verksamheten utförs i rollen som kunskapscenter eftersom Öxnehaga bibliotek är ett integrerat skolbibliotek. Vi menar dock att biblioteket inte har rollen som kunskapscenter som en av sina främsta roller i det lokala samhället. En längre diskussion om bibliotekets roll förs i kapitel 6.

5.3 Styrning av Öxnehaga bibliotek

I det här stycket presenteras den empiri som vi genom analysen kunnat kategorisera som relevant i förhållande till forskningsfråga två. Forskningsfråga två tar upp hur relationen mellan politiska styrmetoder och fallbiblioteket: Öxnehaga biblioteks verksamhet ser ut. För att ge stycket mer struktur har vi delat upp det i tre delar, styrdokument, politisk styrning och lokal styrning. I stycket styrdokument redovisas det insamlade materialet, det som bedöms som intressant när det gäller de fastslagna styrdokumentens påverkan av biblioteksverksamheten i Öxnehaga. Under rubriken politisk styrning redovisas det material som behandlar den mer direkta politiska styrningen av biblioteket. Det vill säga det arbete politikerna utför och de beslut de fattar som påverkar biblioteksverksamheten men som inte är direkt knutet till styrdokument. Dessa två områden skiljer sig åt eftersom beslut fattade via styrdokument är giltiga under en längre tid medan den politiska styrningen är mer direkt i jämförelse med styrdokumentet och sker i form av budgetförändringar eller beslut som påverkar enskilda lokala bibliotek. Den lokala styrningen handlar främst om den styrning som sker på det enskilda biblioteket. Det är den typ av styrning som påverkar det dagliga biblioteksarbetet mest, och innefattar beslut om öppettider, inköp och programpunkter. Detta stycke har analyserats utifrån Nils Brunssons (2002) teori om den hycklande organisationen. För vidare genomgång av Brunssons teori se avsnitt 3.2.

Styrdokument

Bibliotekslagen är, som nämns tidigare i uppsatsen, det enda dokument på nationell nivå som folkbiblioteken i Sverige måste leva upp till. I bibliotekslagen fastslås att varje kommun måste skriva en egen biblioteksplan. Biblioteksplanen tillsammans med bibliotekslagen är de dokument som alla intervjupersoner varit medvetna om som styrdokument för verksamheten på Öxnehaga bibliotek. Dessa två dokument är dock inte de enda som påverkar verksamheten.

I intervjuerna med de biblioteksanställda lyftes internationella policydokument som innehåller målsättningar för biblioteksverksamhet vilka de anställda kunde referera till i arbetet på Öxnehaga bibliotek. De dokument man refererade till var FN:s barnkonvention och IFLA:s folkbiblioteksmanifest. Dessa dokument

pekar mot allmängiltiga målsättningar som bibliotek och samhällen i hela världen bör sträva efter att uppnå. Exempel på en målsättning är alla människors rätt till information och kultur, och för barns rättigheter att ta del av information och medier (UNICEF, 2009). En av de anställda beskriver exempelvis att barnkonventionen är med och påverkar politiska beslut.

I hela Jönköpings kommun försöker man profilera sig mot barnkonventionen, därför är barnkonventionen också ett styrdokument. Man har bestämt i kommunen att alla politiska beslut ska ha en passus där man då tar hänsyn till om barn har varit delaktiga i beslutsprocessen och hur detta sedan påverkar barnen.

Dessa typer av målsättningar speglar en typ av norm som de flesta i samhället kan ställa sig bakom, något som Brunsson (2002, s. 8) menar att organisationer använder sig av för att rättfärdiga sin existens. Brunsson lyfter fram att organisationer som omges av inkonsekventa normer, som att biblioteken ska vara både kulturbevarande och erbjuda det senaste vilket är logistiskt svårt för biblioteken, ofta försöker att anpassa sin verksamhet efter detta. Exempelvis beskriver han hur producerande organisationer kan välja att smalna av sin verksamhet så att de specialiserar sig endast på ett litet område. För organisationer som bibliotek där avsmalning av verksamheten är svårt kan man istället välja att endast lyfta fram normer som är brett accepterade. Exempel på detta kan vara prioriteringar mot grupper som barn och unga eller riktlinjer som att bibliotekens samlingar ska innehålla både smal och bred litteratur. Dock menar vi inte att dessa dokument alltid används enbart för att tillfredsställa en allmän norm när det gäller arbetet på biblioteket. Ibland kan de användas för att rättfärdiga specifika beslut. En av våra intervjupersoner ger ett exempel där Jönköpings kommun var först med att ta bort åldersgränsen för användning av datorer på biblioteken. Den tidigare åldersgränsen som förhindrade barn från att använda datorerna på samma sätt som vuxna beskrivs som åldersdiskriminerande. Den här åtgärden relaterar direkt tillbaka till bibliotekens och kommunens arbete med barnkonventionen. Det är svårt att veta hur biblioteken i Jönköping agerat i ett läge då barnkonventionen inte funnits, men det som uttrycks av intervjupersonen är att denna typ av dokument kan användas som ett stöd då man vill genomdriva beslut. Dock vill vi påpeka att dokumentet egentligen inte fungerar som ett styrdokument här utan snarare som ett stöddokument.

I inledningen till detta kapitel nämndes att Jönköpings kommuns biblioteksplan förlängdes våren 2015 och att man just nu arbetar med en ny biblioteksplan som planeras vara färdigställd i årsskiftet 2015 till 2016. Arbetet med att ta fram en kommunal biblioteksplan leds av bibliotekschef Ulf Moberg. På frågan om vilka som är delaktiga i processen svarade Moberg:

Det är jag som tjänsteman som tagit initiativ till arbetet med biblioteksplanen. Men det måste ju gå den politiska vägen. Så beslutet om att vi ska ta fram en biblioteksplan det är klubbat både i kultur- och fritidsnämnden och i kommunfullmäktige. Sen hamnar ju själva arbetet på tjänstemannanivå och det är då jag. Sen blir det ju fler, skolan är en stor part. De har en egen biblioteksplan idag men vi ska försöka få ihop det till en plan. (telefonintervju, 15-05-13)

Det vill säga det är ett flertal olika aktörer som är delaktiga i processen med att ta fram en biblioteksplan. Det vi fått fram ur analysen av intervjuerna är att det är främst är ledande personer inom biblioteksverksamheten i Jönköpings

kommun som arbetar med att ta fram biblioteksplanen för biblioteken, till viss del tillsammans med kultur- och fritidsförvaltningen. Processen avslutas med att dokumentet fastslås i kultur- och fritidsnämnden. Besluten för vad som ska vara de lokala bibliotekens fokusområden fattas i stor utsträckning av biblioteken själva och inte av politiker.

Brunsson (2002) menar att man inom kommunens nämnder ofta har svårt att hinna med att sätta sig in i de beslut som ska fattas. Istället fattas beslut baserade på den utövande verksamhetens önskemål. Utifrån detta talar sedan politikerna för de delar av besluten de och deras parti anser vara riktiga. Dock måste man även besluta om en budget för bibliotekens verksamhet, och här kan beslutet gå rätt emot tidigare prat och genomförande. Till exempel står det i flertalet styrdokument för Jönköpings folkbibliotek att biblioteken ska erbjuda alla medborgare ett brett utbud av medier och aktiviteter (Kulturnämnden i Jönköpings kommun, 2014; Kulturnämnden Jönköpings kommun 2012). Dock konstaterar de biblioteksanställda vi intervjuat att detta uppdrag inte går att uppfylla utifrån den budget man får. Man tvingas att prioritera, då pengar och tid inte räcker till. På Öxnehaga bibliotek beskriver man hur man haft svårt att arbeta mot ungdomar då tid inte funnits till detta. Detta kan, enligt vår analys, ses som det Brunsson kallar för hyckel, då styrdokumentet tydligt uttrycker ett beslut att biblioteken ska genomföra ett visst uppdrag medan budgeteringen av verksamheten inte medger att genomförandet överensstämmer med beslutet.

Det enskilda dokument som styr verksamheten tydligast är Medieriktlinjerna för Jönköpings folkbibliotek. Dessa riktlinjer är tydligt formulerade och är det dokument som går in mest på detaljstyrning, vilket förklarar varför det kan vara lätt att ta till sig. När vi ställde frågor om hur styrdokument kunde påverka verksamheten var det främst detta dokument de anställda refererade till. I dokumentet fastslås bland annat ”Att tillhandahålla gratis medier av olika slag till kommuninvånarna är fortfarande folkbibliotekens huvuduppgift.” (Kulturnämnden i Jönköpings kommun, 2014). Bibliotekschefen leder arbetet med att ta fram Medieriktlinjerna (Kulturnämnden i Jönköpings kommun, 2014) som sedan fastställdes av kultur- och fritidsnämnden, vilka ser över dokumentet en gång per mandatperiod. Motiveringen till varför nämnden valt att ta fram riktlinjerna är att mediebudgeten utgör 12-13% av den totala biblioteksbudgeten och att det är den enda del av budgeten som inte är uppbounden till angivna mål. Fokus i riktlinjerna är att biblioteken ska erbjuda ett brett utbud till alla, men att det finns en prioritering mot de grupper som tas upp av bibliotekslagen. Medieriktlinjerna fastställer även att biblioteken inte ska idka censur men att det ändå finns vissa material, till exempel rasistiska och sexistiska, som man tar avstånd från. Dessutom pekar dokumentet särskilt på att biblioteken ska gallra regelbundet på samtliga bibliotek, och att det är viktigt att ta användarnas önskemål i beaktande vid inköp. Att Medieriktlinjerna tas upp i större utsträckning än de andra dokumenten beror med stor sannolikhet på att det är det dokument som påverkar de biblioteksanställda mest i det dagliga biblioteksarbetet.

I de flesta fall fungerar dock styrdokument främst som riktlinjer när man sätter upp produktivitetsmål, projektmål och planeringsmål på lokal nivå. En av de anställda säger till exempel att styrdokumentet påverkar vad man ska sätta fokus på “det är väldigt viktigt att sätta produktivitetsmål, effektmål, planeringsmål efter vad som är vårt huvuduppdrag, ett uppdrag som fastställs med hjälp av kultur- och biblioteksplanen, som i sin tur påverkas av de här manifesten och så vidare, förhoppningsvis” (intervju 4, april 2015). Det vill

säga att det framkommer av intervjuerna med bibliotekspersonalen att man tittar på styrdokumentet när man på biblioteket tar fram lokala styrdokument. Vidare säger samma biblioteksanställda att:

En annan sak som påverkar mycket är ju sådant som man inte kan uttrycka så mycket i styrdokument men just det lokala fältet som man försöker omvärldsbevaka. Vad är prioriterat så att man befinner sig i fas med andra aktörer det är ju en fördel. Att man inte bedriver en verksamhet här med ett helt annat fokus än de som befinner sig runtomkring. Det är bättre att man kan komplettera varandra. (intervju 4, april 2015)

I dessa fall fungerar kultur- och biblioteksplanen främst som en bekräftande faktor. Det vill säga som en form av bevis för att man bedriver en verksamhet som befinner sig inom bibliotekets uppdrag.

Svaren på frågan om hur styrdokumentet påverkade verksamheten ser lite olika ut från de biblioteksanställda. Några av våra intervjupersoner hade inte tänkt på detta tidigare. De ansåg att det som stod i dokumenten var viktigt men att mycket av det var självklart och de anställda instämde i det som står i dokumenten. Intervjupersonerna upplevde inte att det fanns någon levande diskussion om styrdokumentet på arbetsplatsen, och styrdokumentet beskrivs främst som viktiga för bibliotekschefen. Som vi sett tidigare sågs styrdokumentet, i de fall då de upplevdes som viktiga, främst som försvar av bibliotekens uppdrag. En av de intervjuade säger exempelvis att styrdokument kan fungera som ett ”vapen mot privatisering och politiker” (intervju 3, april 2015). Här sågs styrdokumentet som ett skydd mot nedläggningar och budgetnedskärningar. Intervjupersonen menar att eftersom bibliotekens uppdrag är fastställda i styrdokument är det svårt att dra in på verksamheten på ett sådant sätt att uppdraget hotas, detta faktum sågs som en stor fördel. En fundering att lyfta fram här är om dokumenten verkligen fungerar styrande i detta sammanhang, eller om de snarare är stödjande.

Den tydligaste kopplingen vi såg mellan styrdokument och verksamheten på Öxnehaga bibliotek var de prioriterade grupperna. I den kommunala biblioteksplanen samt i Medieriktlinjerna nämns alla de fyra prioriterade grupperna enligt bibliotekslagen, barn och unga, personer med funktionsnedsättning, personer med annat modersmål än svenska och personer som talar något av Sveriges fyra minoritetsspråk. I den regionala biblioteksplanen nämns dock bara arbetet med barn och unga som prioriterat. Eftersom Öxnehaga bibliotek aktivt arbetat med gruppen med annat modersmål än svenska under en längre tid än de nuvarande styrdokumentet funnits förefaller det logiskt att tänka sig att man arbetat gentemot denna grupp även om prioriteringen inte funnits. Dock anser de anställda att denna inriktning i styrdokumentet hjälpt dem att berättiga och finansiera sin verksamhet gentemot gruppen med annat modersmål än svenska.

Öxnehaga biblioteks placering i ett miljonprogramsområde med hög in- och utflyttning av personer av olika nationaliteter och bakgrund gör att biblioteket har fått extra resurser, berättar de biblioteksanställda. Under 2014 har man haft en gemensam pott för de prioriterade områdena i Jönköpings kommun. Potten har olika aktörer i samhället, som biblioteken, kunnat söka pengar från. Till exempel har Öxnehaga bibliotek sökt och fått pengar för att bedriva sina familjesöndagar. Här kommer således även enskilda politiska beslut in i bilden via den årliga budgeten.

Utifrån analysen av styrdokumentet fann vi att dokumentet används på olika sätt i olika situationer. De kan användas som en typ av allmän standardnorm, där man i dokumentet försöker vara alla till lags vilket måhända inte är så konstigt då folkbiblioteksverksamheten ska vara till för hela samhället. Det kan dock tolkas som en typ av hyckel vilket man kan se i exemplet ovan. Personalen på biblioteket använder dock även dokumentet som en form av berättigande av sin verksamhet. Här fungerar dokumentet som just styrdokument men kanske i större utsträckning då i en form av styrning av de politiska besluten än styrning av den konkreta verksamheten. Man kan säga att dokumentet snarare stödjer än styr verksamheten.

Politisk styrning

Politiska beslut beskrivs som viktiga av de biblioteksanställda. Dock är det främst i frågor om budget som man ser att politiska beslut påverkar verksamheten. Budgetering anses mycket viktigt då mängden pengar verksamheten har bestämmer ramarna för hur mycket tid man kan lägga på olika delar av verksamheten. Flera av de anställda beskriver en penga- och tidsbrist, och menar att det finns en diskrepans mellan styrdokumentens fastställda uppdrag för biblioteket och politikernas budgetering. "Vi behöver ju alltid mer pengar till det som vi ska leva upp till än vad vi får" (intervju 3, april 2015). För att kunna anordna aktiviteter utöver ordinarie program behöver biblioteket ansöka om extra pengar, en process som tar tid men ändå anses viktig. I intervjuerna framkommer att det krävs något av en eldsjäl för att bedriva en lyckad biblioteksverksamhet. De anställda på biblioteket måste hela tiden visa att verksamhetens budget är berättigad. Även politikerna och bibliotekschefen lyfter fram olika typer av budgetbeslut som den viktigaste typen av politisk beslutsfattning när det gäller styrningen av biblioteket. Det är budgeteringen som mer eller mindre avgör bibliotekets vara eller icke vara, även om beslut beträffande prioriteringar och styrdokument anses vara viktiga. När vi frågade vilken typ av politiska beslut som påverkade verksamheten mest fick vi svaret av en biblioteksanställd:

Ekonomiska beslut som fattas i kommunen, det är en grundfaktor. Har du inte pengar för att driva en enhet så blir det svårt, en del försöker driva en delvis ideell verksamhet men det brukar oftast vara väldigt svajigt och sen försvinner den så småningom. De kommunpolitiska besluten om hur man budgeterar olika enheter och hur pass mycket man vill satsa på bibliotek, det är frågor som påverkar väldigt mycket. (intervju 3, april 2015)

Nyligen har Öxnehaga bibliotek fått veta att de kommer att få ytterligare en halv bibliotekarietjänst. Den kommer att användas till att skapa en barnbibliotekarietjänst på heltid och ge möjlighet att erbjuda mer aktiviteter för barn och unga. Här kan man tydligt se hur ett politiskt beslut påverkar den dagliga verksamheten på biblioteket. Dock sker påverkan på ett ytligt plan genom att ge biblioteket mer personal och fler arbetstimmar och inte genom detaljstyrning.

Samtliga av de intervjuade på styrande nivå ansåg att den politiska styrningen av biblioteket ska vara övergripande och av strategisk natur. Ingen av dem vill ha någon detaljstyrning av biblioteket. Detta kan man även relatera till arbetet med att ta fram en ny biblioteksplan, detta sköts främst av biblioteksanställda.

Utformningen av verksamhet ska skötas av de anställda på biblioteket, inte av politiker anser Andersson och Semberg. Moberg, bibliotekschef i Jönköpings kommun, säger dock att han skulle vilja se mer politiska visioner vad gäller biblioteken och dess verksamhet inom kommunen. Det han efterlyser är främst ett tydligare strategiskt ramverk för verksamheten. Även Andersson är inne på liknande tankegångar, han menar att politiker kan vara för rädda att bestämma för mycket och därför bestämmer för lite. Tydliga politiska visioner för hur biblioteken ska utföra sitt uppdrag är viktigt för att de som arbetar på biblioteken ska känna att de får organisatoriskt stöd och för att biblioteksverksamheten i hela kommunen ska bli jämlik. Här skulle man kunna säga att det finns en brist på det Brunsson (2002) kallar hyckel. Brunsson skriver att hyckel ofta är nödvändigt för organisationer som vill agera ansvarsfullt och ta hänsyn till alla gruppers olika viljor och önskningsar, men där fattade beslut inte kan uppfylla alla mål. Efterfrågan på mer politiska strategiska mål för verksamheten i Jönköpings kommun skulle på ett sätt då kunna tillfredsställas genom mer politiskt hyckel. Till exempel kan det handla om att politiker går ut och talar mer öppet om hur de vill att verksamheten ska styras genom att tala för eller emot olika beslut. Detta kan härledas till det som kommer fram i politikerintervjuerna, där man talar om att lyfta fram biblioteken i den politiska debatten. Bland annat säger Karin Semberg, chef för kultur- och fritidsförvaltningen i Jönköping att:

Som förvaltningschef eller som förvaltningsdirektör, som det kallas i Jönköping, tycker jag att det är mycket viktigt att lyfta biblioteksfrågor in i politiken. Det vill säga in i kultur- och fritidsnämnden, eftersom att det är först då biblioteken får den digniteten. Om de [biblioteken] aldrig syns och aldrig kommer upp till politisk behandling så är det betydligt svårare att driva utvecklingen framåt och få till olika satsningar. (telefonintervju, 15-04-29)

När vi ställde frågan till de biblioteksanställda om det fanns någon levande politisk debatt om biblioteken i Jönköping tog man främst upp två teman: skolbibliotek och folkbibliotek, samt nedläggning av folkbibliotek. Debatten om skolbiblioteken gällde huruvida vanliga, ej integrerade folkbibliotek ska erbjuda biblioteksservice till skolor utan skolbibliotek. Det mest relevanta diskussionstemat för denna uppsats är dock nedläggning av kommundelsbibliotek. Vilken har fokuserat kring att kunna fortsätta driva biblioteksverksamhet samtidigt som man riskerar nedläggning om utlåningssiffrorna blir för låga. Jönköpings kommun är en bibliotekstät kommun med många mindre filialer. Dock framkommer det av intervjuerna att bemanningen på de olika filialerna är ovanligt låg. Det kan göra det svårt att bedriva en verksamhet som lockar besökare. Under den förra mandatperioden lade man ned ett bibliotek och ersatte detta med bokbussbesök. Anledningen var att biblioteket hade för få besökare. Här finns en oro hos de anställda, och de påpekar vikten av att kunna visa politikerna att man har någorlunda bra utlåningssiffror för att berättiga verksamheten. Här kan man återigen se det som Brunsson (2002) kallar för hyckel. Medan politikerna vi intervjuat pekar på vikten av att det finns fungerande folkbibliotek och styrdokumentet redovisar för beslut om bibliotekens existensberättigande ser vi en oro hos de anställda att biblioteken kan läggas ned om man inte kan uppvisa tillräckligt många lån.

Lokal styrning

Effekten av den typ av styrning vi har lyft fram tidigare i detta avsnitt är att det som framförallt påverkar biblioteksverksamheten är dess lokala styrning. Exempel på lokal styrning av Öxnehaga bibliotek är beslut som tas inom arbetsgruppen eller av enhetschefen på Öxnehaga bibliotek. Som nämnts tidigare fungerar styrdokumentet främst som strategiskt ramverk för verksamheten, medan de politiska besluten främst rör frågor om budget. Budgetramar begränsar vad man kan göra och hur mycket, men styr inte på detaljnivå. Enligt vår tolkning innebär detta att bibliotekspersonalen hittar på aktiviteter och verksamhetsinriktningar som sedan testas mot de styrdokument man har. Utvecklingen av olika verksamheter inom biblioteksorganisationen kan även inspireras av styrdokument och av bibliotekets uppdrag i vissa sammanhang, men ofta tas de fram ur de olika behov som bibliotekspersonalen ser i det omgivande samhället. Denna typ av styrning kan relateras till det Brunsson (2011) kallar för företagisering. Vi behandlar detta i kapitel 6.

På lokal nivå fattas beslut som direkt påverkar verksamheten. Som nämnts tidigare hänvisar några av de anställda till sina arbetsbeskrivningar då de ska beskriva hur verksamheten styrs. Dessa dokument verkar ha stor påverkan på den lokala styrningen. Beslut om innehållet i arbetsbeskrivningen tas av närmaste chef. I fallet med den lokala bibliotekschefen fattas beslutet om innehållet i arbetsbeskrivningen av den övergripande bibliotekschefen i Jönköpings kommun, Ulf Moberg. Det är även han som tillsammans med den lokala bibliotekschefen genomför utvärderingen av densammes arbete. Detta sker genom en gemensam dialog. När det gäller nyanställning fattas det avgörande beslutet högre upp i organisationen, av kultur- och fritidsförvaltningschefen.

I intervjuerna beskrivs den utvärdering som sker av arbetet på Öxnehaga som till största delen ostrukturerad. De anställda utvärderar främst genom att se vilket gensvar de får på olika aktiviteter samt genom att aktivt nätverka i området. Till exempel är biblioteket medlem i en områdesgrupp där flera lokala instanser ingår som socialtjänsten och olika föreningar i området. På dessa möten lyfter representanten för biblioteket fram förslag på aktiviteter och diskuterar behov och efterfrågan i området.

Utvärderingen för biblioteket ligger främst på lokal nivå när det gäller att utvärdera Öxnehaga bibliotekets aktiviteter och roll i lokalsamhället. Den utvärdering som sker på högre nivå är främst knuten till biblioteksstatistik som utlåningssiffror eller antal personer som deltagit i enskilda aktiviteter. När vi ställde frågan om hur biblioteksverksamhet utvärderas till politikerna hänvisade man till utlåningssiffror. Den övriga utvärdering vi kunnat finna består av de dokument Öxnehaga bibliotek sammanställer för att redovisa de olika aktiviteter man har sökt extra pengar till. Biblioteket redovisar då hur många som besökt respektive aktivitet och hur de ansökta pengarna använts. Vad vi kan se betyder det att hur användarna ser på biblioteket och dessa aktiviteter inte framkommer direkt här.

Det är det lokala biblioteket som beslutar om bibliotekets profil. Alla bibliotek i kommunen har samma uppdrag utifrån biblioteksplanen och bibliotekslagen. Dock har biblioteken möjlighet att profilera sig utifrån det omgivande samhälle där biblioteket är beläget. På Öxnehaga bibliotek har man en uttalad mötesplatsprofilering. Moberg säger:

En kommun som Jönköping som har väldigt många bibliotek behöver kunna anpassa de här biblioteken till närområdena. Det tror jag är viktigt, att inte varje bibliotek ser ut som ett litet stadsbibliotek med lite av varje för det blir ointressant för de flesta. Man måste kunna nischa in det. (telefonintervju 15-05-13)

Även fördelningen av arbetstid är något man beslutat om på det lokala biblioteket. På Öxnehaga bibliotek har man en fördelning som innebär att man spenderar mycket av sin arbetstid ute i disken. Ett överslag visar att man i genomsnitt spenderar halva sin tid i disken eller ute bland användarna. På grund av de problem som funnits tidigare med bråkiga ungdomsgång som kommit in på biblioteket är man idag alltid två personer i disken.

Studieerfarenheter och tidigare arbetslivserfarenheter påverkar hur verksamheten utformats och bedrivs. Flera av de anställda har lång erfarenhet av arbete gentemot gruppen personer med annat modersmål än svenska, och denna erfarenhet är något som de upplever sig ha stor nytta av. De i personalen som är utbildade bibliotekarier säger att det är främst kunskapen om informationssökning som de tagit med sig från sin högskoleutbildning.

Slutligen beskriver samtliga våra intervjupersoner den lokala bibliotekschefens arbete med att ta fram och testa olika aktiviteter som väldigt viktigt för biblioteksverksamheten. De anställda beskriver sig själva som en grupp som vågar prova på nyheter. Man omvärldsbevakar mycket för att ta reda på vilken typ av verksamhet som efterfrågas i området. Priset som bästa mångspråkiga bibliotek har gett de anställda extra motivation till att arbeta vidare och ta fram fler aktiviteter. "Ett bibliotek blir inte större än sina anställda" (intervju 3, april 2015) säger en anställd och menar att man måste ta initiativ och vara något av en eldsjäl för att bedriva en lyckad biblioteksverksamhet.

Sammanfattning

Vi har under analysen funnit att styrningen av bibliotek genom styrdokument på nationell, regional och kommunal nivå främst påverkar Öxnehaga bibliotek genom att dessa berättigar den verksamhet man bedriver. De används som försvar men även till viss del som riktlinjer när man ska ta fram nya aktiviteter eller sätta upp delmål. Utifrån Brunssons (2002) teori fann vi att delar av det som står i styrdokumentet kan uppfattas som hyckel. Det vill säga att det visar på normer och mål som antingen är så breda att de går att tolka på flertalet sätt eller att de inte är konsekventa med de politiska beslut som fattas. Det enskilda styrdokument som påverkar mest på detaljnivå är medieriktlinjerna.

Vidare fann vi att de politiska beslut som anses påverka verksamheten mest, både av de anställda och av politiker, är budget. Budgetbeslut är avgörande för bibliotekets vara och inte vara. Det fanns önskemål om en tydligare bibliotekspolitisk strategi hos politiker i Jönköping. Enligt Brunssons (2002) teori tolkar vi detta som att det kunde finnas utrymme för mer politiskt hyckel för att göra den politiska debatten om biblioteken mer levande, vilket i sin tur kunde gynna biblioteken genom att få fram tydligare politiska strategier. Den styrning som påverkade det enskilda biblioteket mest är styrningen som sker på lokal nivå, där man bland annat tar beslut om bibliotekets lokala profil och vilken typ av verksamheter biblioteket ska erbjuda användarna.

5.4 Biblioteket och användarstyrning

I det här avsnittet tittar vi närmare på vad det empiriska materialet säger om frågor som relaterar till den tredje forskningsfrågan. Den tredje forskningsfrågan handlar om hur en större satsning på användarstyrning förhåller sig till arbetet med den prioritering på gruppen människor med annat modersmål än svenska. Vi kommer därför i det här stycket titta närmare på vad som sägs om användarstyrning, inköpsförslag, arbete med bibliotekets samlingar och användarna. Det är intressant utifrån all insamlad empiri, det vill säga utifrån vad bibliotekspersonalen och beslutsfattare har sagt om ämnet och vad som står skrivet i styrdokumentet. Under analysen av det här materialet har vi i mindre utsträckning utgått från det teoretiska ramverket och istället jämfört det insamlade materialet med tidigare forskning, främst utifrån Jonsson (2003) samt Söderlind och Elf (2014). Diskussion av resultatet utifrån både Brunsson (2002) och litteraturgenomgången finns i kapitel 6.

Stycket kommer att delas upp i tre delar utifrån kategorier som delvis överlappar varandra något. Den första handlar om bibliotekets samlingar ur ett användar- och användarstyrningsperspektiv, den andra tar upp tankar om bibliotekens aktiviteter och den tredje om hur biblioteket förhåller sig till sina användare.

Bibliotekets samlingar

Enligt bibliotekspersonalen köps det mesta som önskas av användarna in till biblioteket. Om något efterfrågas som inte bedöms ha hög relevans eller om det är titlar på andra språk kan biblioteket välja att låna in depositioner från andra bibliotek eller lånecentralen. Dessutom har man inom Jönköpings kommun en gemensam bibliotekskatalog där låntagarna kan reservera böcker och få dem levererade till sitt närbibliotek. Om detta säger en av anställda att “när det gäller böcker så är vi ganska väl ihoplänkade med alla runtomkring oss. Vad man än vill ha så kan vi alltid beställa det från en annan enhet och det kostar ingenting [för användarna]” (intervju 2, april 2015).

Bibliotekspersonalen köper även in böcker utifrån eget urval. Det verkar anses viktigt att man har en bredd i sina samlingar. Om detta säger en av de anställda att “jag resonerar att det är bättre att ha mycket att välja mellan. Så jag köper hellre in olika titlar, jag köper hellre två olika än två lika. För jag tror att det gagnar med ett stort utbud.” (intervju 1, april 2015). Men det framkommer även i en annan intervju att biblioteket när det gäller svensk skönlitteratur i hög grad köper in liknande titlar som många andra folkbibliotek. Den biblioteksanställda säger att “sen köper vi in väldigt likartat som de andra biblioteken, förutom böckerna på invandrarspråk” (intervju 2, april 2015). Fokus när det gäller bokinköp ligger på barnlitteratur, vilket motiveras med att det främst är denna som lånas ut på biblioteket.

Det står i Jönköpings folkbiblioteks medieriktlinjer att man ska ha en generös inköpspolicy inom kommunens folkbibliotek. På Öxnehaga bibliotek tolkas det som att man i stor utsträckning ska köpa in vad som efterfrågas av användarna men även att man från bibliotekets sida inte ska agera smakdomare. Vidare står det skrivet i medieriktlinjerna att “Inköpspolicyen skall präglas av både bredd och djup; kunskap förenas med förströelse. Biblioteken skall tillhandahålla

såväl det som anses smalt som det mer populära och vi ska särskilt beakta prioriterade grupper.” (Kulturnämnden i Jönköpings kommun, 2014). Samtidigt framkommer det från flera av de anställda att Öxnehaga bibliotek har ett stort fokus på ny och aktuell litteratur, vilket tas upp mer längre ner.

Utifrån det faktum att man i större utsträckning utgår från inköpsförslag för att köpa in böcker så menar en biblioteksanställd att det är tråkigt att de inte får in fler inköpsförslag. Man menar då specifikt att förslagen skulle kunna guida bibliotekarierna i deras arbete med att köpa in böcker på andra språk. Detta, menar den biblioteksanställda, har potential att kunna bidra till att göra samlingarna mer diversifierade. En kollega menar å andra sidan att ett ökat fokus på inköpsförslag gör bibliotekens samlingar mindre nyanserade och personen gör en jämförelse med hur utbudet för tv ser ut. Samma intervjuperson uttrycker farhågor för att det med inköpsförslag kan bli så att bara en kulturbild dominerar bibliotekets samlingar. Henrik Andersson menar att det finns en risk för att inköpsförslagsbaserade samlingar blir strömlinjeformade, och vidare att det är en balansgång för biblioteken att väga inköpsförslag mot risken att biblioteken kan få samlingar som till större delen består av titlar som marknadsförs starkt av förlagen (mejlintervju, 15-05-17). De två kommentarerna ovan är de enda som tar upp någon form av oro inför att inköpsförslag skulle kunna ha någon negativ effekt på bibliotekens samlingar. När Medieriktlinjerna tar upp inköpsförslag är det för att ange att man på biblioteken gärna följer dem.

Vad gäller inköpsförslag visar intervjuerna på olika tankegångar och erfarenheter från bibliotekspersonalen kring vilka användargrupper som förmedlar inköpsförslag till biblioteket. En biblioteksanställd menar att de användare som lämnar inköpsförslag redan är frälsta läsare och biblioteksanvändare. Samma person säger också att andelen personer som läser i området inte är så hög, och att biblioteksarbetet på grund av det i det här sammanhanget i första hand handlar om läsfrämjande, det vill säga att överhuvudtaget få människor att läsa. Personen förtydligar med att “för att ge inköpsförslag måste de först veta vilka böcker som finns och vilka de gillat. Man måste bygga upp ett bestånd av böcker som man själv kan relatera till” (intervju 4, april 2015). En annan kollega på biblioteket menar istället att det i högre grad är biblioteksanvändare med en etnisk svensk bakgrund som lämnar inköpsförslag.

Semberg (telefonintervju, 15-04-29) menar att det är viktigt att biblioteken har samlingar som används, hon säger att det är meningslöst att köpa in hyllvärmare. Vidare menar hon att det krävs att bibliotekarierna har medvetna inköpsstrategier för att undvika att böcker som inte lånas ut köps in, och att biblioteken aktivt bör kontrollera att det bestånd man har används.

Moberg (telefonintervju 15-05-13) säger i sin intervju att medieinköpen idag i högre grad styrs av inköpsförslag än vad de gjorde för tio till femton år sedan. Vidare menar han att medieurval inte är en så stor fråga som det har varit, och att man idag köper in de medier som är relevanta, aktuella och som efterfrågas. Moberg betonar att det ska finnas utrymme till att köpa in medier som inte efterfrågas men som ändå är relevanta för biblioteken att ha, och att det speciellt kan vara viktigt för de större biblioteken. Samtidigt ser han att de mindre biblioteken kan behöva anpassa sig till de lokala samhällen inom vilka de verkar (ibid.).

Medieriktlinjerna innehåller liknande tankegångar där man menar att biblioteken har ansvar för medier på andra språk än svenska. Särskilt menar de att kommundelsbiblioteken i områden där det bor många personer med annat modersmål än svenska har ett särskilt ansvar för medier på andra språk än svenska. Man påpekar också att biblioteken har ett särskilt ansvar att följa förändringar i efterfrågan på den typen av medier och omvärldsbevaka demografiska förändringar i befolkningen i det lokala samhället (Kulturnämnden Jönköpings kommun, 2014). Andersson (mejlintervju, 15-05-17) menar att de bibliotek som verkar inom lokala samhällen med en större andel personer med utländsk bakgrund har ett större ansvar att reflektera över hur deras verksamhet ser ut, detta för att man med sina aktiviteter och samlingar ska kunna nå ut till de folkgrupper som bor i området.

I Medieriktlinjerna står att biblioteken har en särskild uppgift att tillhandahålla medier gentemot användargruppen barn och unga. Det motiveras på flera sätt. Dels står det att det är viktigt eftersom det finns dokumenterat att läsförståelsen bland barn och unga minskar. Och dels motiveras satsningen med att majoriteten av folkbibliotekens utlån redan är inom den här användargruppen (Kulturnämnden Jönköpings kommun, 2014). Detta kan man givetvis tolka på olika sätt. Ett sätt att se det skulle kunna vara att tolka det som en direkt uppmaning till biblioteken att satsa på det som fungerar, eller med andra ord det som ger bäst utlåningsstatistik. Även på Öxnehaga bibliotek framkommer tankar om att man bör satsa mer på medier riktade mot barn och unga med motiveringen att denna delsamling är mest använd. Detta kommer att diskuteras mer i uppsatsens diskussionsdel i nästa kapitel.

En annan aspekt av bibliotekens samlingar är hur man väljer att gallra dem. Öxnehaga bibliotek har i princip inte något magasin, det utrymme som finns är hyllorna ute i lokalerna. På biblioteket menar man att man har en tvåårsregel, att de medier som inte varit utlånade något de senaste två åren granskas för en eventuell gallring. Det finns också en tanke om att hyllorna i biblioteket inte ska vara tätpackade, något som också återkommer i medieriktlinjerna för Jönköpings folkbibliotek där man menar att hyllorna ska se attraktiva ut (Kulturnämnden Jönköpings kommun, 2014). Även Semberg (telefonintervju, 15-04-29) är inne på samma tankegångar när hon menar att biblioteken aktivt ska undersöka huruvida medierna används.

Bibliotekets aktiviteter

Öxnehaga bibliotek erbjuder en rad olika aktiviteter till sina användare som exempelvis familjecaféer och familjesöndagar. Biblioteket har anpassat sin inredning på ett sådant sätt att det ska vara möjligt att anordna aktiviteter för större grupper med besökare.

Bibliotekets aktiviteter planeras av personalen utifrån erfarenhet och information från de nätverk som de ingår i. De har många aktiviteter som pågår på biblioteket och berättar att de inte är rädda för att testa nya idéer. Däremot uttrycks det att det är viktigt att de aktiviteter som finns används i hög grad. Om någon aktivitet inte får besökare menar man på biblioteket att det är bättre att satsa på något som drar mer folk.

Moberg menar angående aktiviteter att biblioteken behöver prioritera bredare än vad man gör idag. Han säger att:

Det är många som pratar om kulturhustankar, att man kan få in mer i ett bibliotek. Vi måste bredda vår verksamhet och kunna vara mer som en lokal som man kan få tillgång till. Biblioteket måste inte ordna varenda programpunkt. (telefonintervju, 2015-05-13)

Moberg menar också att det finns ett demokratiskt värde i att även låna ut bibliotekens lokaler när neutrala platser blir mer ovanliga och kommunen ändå betalar hyra för lokalerna dygnet runt.

Biblioteket gentemot användarna

Beslutsfattarna har en hel del att säga om bibliotekens uppgift gentemot användarna både när det gäller samlingar och aktiviteter, vilket framkommer i både styrdokument och intervjuer. Vi intresserar oss specifikt för kommentarer om hur biblioteken bör förhålla sig till användarnas önskemål, hur biblioteken kan utvärderas eller när de är relevanta, och vad som är bibliotekets uppdrag.

Semberg (telefonintervju, 15-04-29) menar att det är viktigt att biblioteken uppfyller användarnas önskemål och att de anställda är lyhörda, eftersom biblioteken existerar för användarna. Vi tolkar Semberg som att biblioteken får sitt existensberättigande utifrån det att de används. Hon säger angående att följa användarnas önskemål att det bör göras ”i stor utsträckning skulle jag vilja säga eftersom det är besökarna som avgör, jag menar kommer det inga besökare till biblioteket så kan vi ju i förlängningen lägga ner” (telefonintervju, 15-04-29). Hon säger även att det är viktigt att biblioteken följer samhället i stort men även att de ska vara proaktiva och innovativa. Den kommunala biblioteksplanen (Kulturnämnden Jönköpings kommun, 2012) verkar också vara inne på liknande tankegångar med att biblioteken utvärderas efter sin användningsgrad. I den fastslås att biblioteken ska använda sig av nyckeltal och indikatorer för sina verksamheter. Exempel på sådana är antal utlån av medier och antal besökare både på det fysiska biblioteket och hemsidan (ibid.).

Moberg (telefonintervju, 2015-05-13) menar också att biblioteken bör anpassa sig efter användarna. På frågan om i hur stor utsträckning biblioteken bör anpassa sig efter användarnas önskemål svarar Moberg:

I så stor utsträckning som möjligt tycker jag. Det ska ju alltid finnas utrymme till att köpa in medier som kanske inte någon frågar efter men som ändå är angelägna och relevanta att vi ska ha. Det är ju särskilt viktigt på de större enheterna och det görs ju förstås också. (telefonintervju, 2015-05-13)

Vidare uttrycker han att han tror att delaktighet är en framtidsfaktor för biblioteken och att de måste hitta andra kärnverksamheter utöver att tillhandahålla medier. Meröppna bibliotek är något som Moberg också tar upp under intervjun, och menar att det kan ge fördelar för både användare och personal och innebära nya sätt för användarna att använda bibliotekets resurser på.

Andersson (mejlintervju, 15-05-17) menar att besökarna kommer om biblioteken har lyckats göra sig relevanta. Samtidigt säger han både att biblioteket är den första institution som ett samhälle ska garantera medborgarna och ställer den retoriska frågan hur många användare ett bibliotek behöver för att anses vara relevant. Andersson poängterar att biblioteken är viktiga för att

de fungerar som platser för möten och reflektion samt att de tillhandahåller fri information. Han menar även att biblioteken borde bli bättre på att finnas där människor finns, i den mening att biblioteken skulle kunna finnas på ställen där människor måste spendera tid som busshållplatser eller väntrum.

Medieriktlinjerna har riktlinjer inom flera av de aspekter vi studerar i det här delkapitlet. Dokumentet fastslår att det i dagsläget är tillhandahållandet av gratis medier som är bibliotekens kärnuppgift, men menar också att bibliotekens uppgift håller på att breddas. Vidare står det att alla är bibliotekens målgrupp samtidigt som det poängteras att det finns prioriterade grupper som biblioteken särskilt ska arbeta med. Men dokumentet fastslår även, se ovan, att biblioteken ska evalueras efter vissa nyckeltal eller användningsstatistik (Kulturnämnden Jönköpings kommun, 2014). Vi kommer att diskutera detta mer i uppsatsens diskussionsdel i kapitel 6, och då i relation till tidigare forskning och Brunssons teori kring den hycklande organisationen. Men vi kan redan här konstatera att bibliotekens uppgift att finnas till för alla medborgare, det vill säga att kunna erbjuda relevanta medier och service till hela befolkningen, kan vara svår genomförbar. Speciellt kan det vara svårt att genomföra under en snäv budgetering och när biblioteken förväntas kunna visa på hög användningsstatistik. Folkbibliotekens breda uppdrag, att vara en samhällsinstitution för alla medborgare, får som konsekvens att dess styrning och de beslut som fattas pekar åt ett annat håll än det senare genomförandet. En konsekvens av detta blir att styrdokumentet och besluten som fattas angående verksamheten kan komma att omformuleras när de ska verkställas, vilket ger att besluten och styrningen på så sätt blir en form av hyckel (Brunsson, 2002).

På Öxnehaga bibliotek har de anställda också sagt en del i sina intervjuer som berör ämnet. Det verkar på biblioteket ses som självklart att man ska vara tillmötesgående när det gäller inköpsförslag, och att bibliotekspersonalen aktivt uppmuntrar till att användarna till att lämna inköpsförslag. I en av intervjuerna framkommer det också att personen i arbetet gentemot barn informerar om deras rättigheter på biblioteket och uppmuntrar barnen att ta plats och komma med egna inköpsförslag.

De anställda menar att behoven hos de som bor i området ser mycket olika ut, och att man på biblioteket därför också måste arbeta på olika sätt för att nå ut till dem. De biblioteksanställda beskriver att det är svårt att nå ut till potentiella användare, men att man aktivt försöker nå även de som inte syns och hörs. På biblioteket har man olika sätt att försöka nå ut, och menar att det viktigaste verktyg man har är nätverkande. Flera av de anställda har sagt att det mest effektiva sättet att nå ut med information i området är genom mun till mun, och att det bästa sättet att få nya användare är genom nöjda användare som rekommenderar biblioteket. På biblioteket har man tagit tillvara på den kunskapen genom att anställa en arabisktalande person som går runt i området och försöker få människor att besöka biblioteket.

Sammanfattning

Biblioteken arbetar i allt högre grad med inköpsförslag och utifrån delaktighet från användarna. De flesta empiriska källor ser på inköpsförslag som något enbart positivt, och verkar mena att biblioteken har en skyldighet att tillmötesgå användarna när dessa kommer med förslag. Det finns dock reservationer från ett par håll om att biblioteken riskerar att få likriktade

samlingar som serverar den breda massan. Vidare menar både den kommunala biblioteksplanen för Jönköpings kommun (Kulturnämnden Jönköpings kommun, 2014) och Semberg (telefonintervju, 15-04-29) att biblioteken bör evalueras utifrån sin användningsgrad. Det framkommer också att Öxnehaga bibliotek gallrar sina böcker bland annat utifrån deras utlåningsstatistik, något som känns igen från medieriktlinjerna där det framgår att endast de stora biblioteken har ett ansvar för en bredd i samlingarna. Det menas också i medieriktlinjerna att bibliotekens uppdrag håller på att breddas, vilket även Moberg pratar om i sin intervju. Medan de anställda på Öxnehaga bibliotek framhåller sina aktiviteter och hur de försöker nå ut till fler potentiella användare, där man menar att det är viktigt att tänka nytt för att nå ut till fler.

Utifrån Brunssons (2002) teori om hyckel kan vi se att bibliotekens uppdrag som det beskrivs både av beslutsfattare och i styrdokumentet, att erbjuda ett brett utbud åt alla, kan ses som en form av hyckel. Biblioteken måste visa upp statistik på att de används för att kunna berättiga sin verksamhet, vilket gör att det krävs någon form av avsmalning av verksamheten mot de grupper som är de flitigaste användarna. Dock kan detta även till viss del berättigas genom de prioriteringar som anges i bibliotekens styrdokument.

6 Resultat och diskussion

I det här kapitlet diskuterar vi det empiriska materialet som vi redogjort för i kapitel 5. Vi tar upp de viktigaste delarna av den insamlade empirin, utifrån våra forskningsfrågor, och relaterar dessa delar till litteraturgenomgången i kapitel 2. Kapitlet börjar med tre diskussionsdelar, en per forskningsfråga. Slutligen presenterar vi våra slutsatser samt blickar framåt i framtida forskning i området.

6.1 Bibliotekets roll

Bibliotek är komplexa samhällsinstitutioner som tar sig an en mängd olika roller. Vi har i vår uppsats fokuserat på användargruppen personer med annat modersmål än svenska. Det är en mycket heterogen grupp med olika livserfarenheter och behov. Med detta sagt kan man konstatera att biblioteken inte har en låst roll utan anpassar sig utifrån användarna och samhällsutveckling.

Utifrån den empiri vi presenterat i kapitel 5.2 har vi kunnat konstatera att Öxnehaga bibliotek främst antagit rollen som socialt center. Bibliotekets verksamhet påverkas, enligt de anställda på biblioteket, i stor utsträckning av den omgivning man befinner sig i. Vi har även funnit att rollen som informationscenter är betydande. I detta stycke kommer vi främst att lyfta fram bibliotekets roll som socialt center utifrån den tidigare litteraturgenomgången. Vi kommer i viss mån även att gå in på bibliotekets andra roller i de sammanhang då vi anser att de är intressanta att ta upp.

Vi menar att Öxnehaga bibliotek främst arbetar inom rollen som socialt center då det är dessa funktioner som enligt bibliotekspersonalen lockar användare till biblioteket. Även för att mycket av det arbete som bedrivs syftar till att utveckla biblioteket inom den sociala rollen. I Anderssons och Skot-Hansens (1994) modell beskrivs bibliotekets roll som socialt center på ett liknande sätt som bibliotekspersonalen i Öxnehaga uttrycker i intervjuerna. Det vill säga som en neutral plats dit alla är välkomna och har rätt att vara delaktiga oavsett bakgrund eller social status. Dock vidgar författarna begreppet genom att även innefatta uppsökande verksamhet, rådgivning och anpassning till personer med funktionsnedsättning. I Öxnehaga som är ett område med hög andel boende med utländsk bakgrund verkar denna roll bli särskilt viktig. För att ytterligare knyta an till Andersson och Skot-Hansen ser vi att det även i deras undersökning visade sig att det bibliotek som låg i ett område där många av invånarna hade utländsk bakgrund så var bibliotekets roll som socialt center viktig. De skriver att den sociala dimensionen är en stor del av arbetet på det biblioteket, och att verksamhet som syftar till att locka besökare till biblioteket var extra viktig.

Mycket av den tidigare forskning som finns angående invandrare och biblioteksanvändning tyder på att bibliotek som socialt center är viktiga för gruppen personer med annat modersmål än svenska. Johnson (2012) skriver att folkbibliotekens funktion som mötesplats bidrar till att bygga socialt kapital,

och hon påpekar även att de biblioteksanställdas interaktion med besökarna har en liknande effekt. Vidare, i undersökningen av Audunson et al. (2011) fann man att invandrare i större utsträckning än andra använde biblioteket som mötesplats. Detta stämmer överens med de slutsatser vi kunnat dra från vår undersökning. På liknande sätt pekar våra intervjupersoner på vikten av biblioteket som mötesplats för just den här gruppen, vilket har påverkat biblioteket att ta sig an den sociala rollen. Idag finns mycket få neutrala platser dit man kan gå utan att betala pengar, och med syftet att träffa andra människor. Andersson och Skot-Hansen (1994, s. 14) tar upp detta fenomen som viktigt i förhållande till biblioteken som socialt center. I Vårheims norska studie från 2014 konstateras att invandrare tycker det var lättare att konversera med norrmän på biblioteket än utanför. Vi har dock inte något stöd utifrån vår empiri att en sådan effekt märkts av på Öxnehaga bibliotek, även om det finns sådana ambitioner.

Den sociala rollen lockar enligt de biblioteksanställda användare till biblioteket. Väl där försöker man integrera även andra funktioner till användarna. Hansson (2005, ss. 33-36) menar att det är vanligt att man på folkbibliotek idag har ett arbetssätt där man i ett lokalt biblioteksarbete kombinerar aktiviteter med ett synliggörande av bibliotekens samlingar eller resurser. Hanssons konstaterande kan dock jämföras med Atlestams et al. (2011) undersökning som visar att personer som inte är välintegrerade i det svenska samhället främst lånar fackböcker och olika typer av handböcker och att boklånen överlag är låga för denna grupp, medan besöken ofta är höga procentuellt. Detta känns igen från den beskrivning av arbetet på Öxnehaga bibliotek som vi fått ta del av. De aktiviteter av kulturell karaktär som bedrivs får överlag mindre genomslag än aktiviteter som fokuserar på bibliotekets sociala roll och funktionen som informationscenter, även om de anställda på Öxnehaga bibliotek arbetar mycket med att försöka förmedla litteratur. Utifrån vår litteraturgenomgång och insamlad empiri menar vi att det finns stöd för att bibliotek belägna i områden med hög andel personer med annat modersmål än svenska, som Öxnehaga, får en större utmaning inom den kulturförmedlande rollen. Vår slutsats är att detta är sammanlänkat med att de boende i området fortfarande integreras in i det svenska samhället och därför har andra primära behov. Atlestam et al. (2011) bekräftar i någon mån detta då de menar att bibliotekets kulturella funktion blir viktigare för individen ju mer delaktig hon blir i det svenska samhället. Detta utgör grunden för Öxnehaga biblioteks roll som socialt center, men även för dess roll som informationscenter. Dock vill vi påpeka att det för biblioteken är viktigt att fortsätta arbeta med att lyfta fram rollen som kulturellt center, något som lyfts fram i samtliga styrdokument för biblioteket.

Johnson (2012) skriver att biblioteken kan bidra till socialt kapital genom de anställdas interaktion med biblioteksbesökarna. Vidare visar annan tidigare forskning på att biblioteken kan anta en funktion som förmedlare av förtroende för samhället i stort, och att invandrare är en grupp som påverkas av detta i större utsträckning än andra grupper (Kumlin & Rothstein, 2010; Vårheim, 2011). Det finns även forskning som tyder på att biblioteken som skapare av socialt kapital kan få en större vikt i låginkomstområden än i övriga samhället (Johnson, 2012). Intervjumaterialet från Öxnehaga bibliotek visar att man på biblioteket är medveten om att biblioteket har en sådan potential. Personalen visar på sitt dagliga biblioteksarbete och bemötande av användare som en viktig del i den integrerande funktionen. Bibliotekets roller som informationscenter och som socialt center blir då viktiga. Biblioteket har i

dessa roller en stor potential som samhällsinstitution med att skapa en positiv effekt för de boende vad gäller delaktighet i samhället. Vi menar därför att det är viktigt att samhället tar till vara på den potentialen, och att bibliotek som Öxnehaga arbetar med dessa frågor om man utifrån samhällets sida vill verka inkluderande.

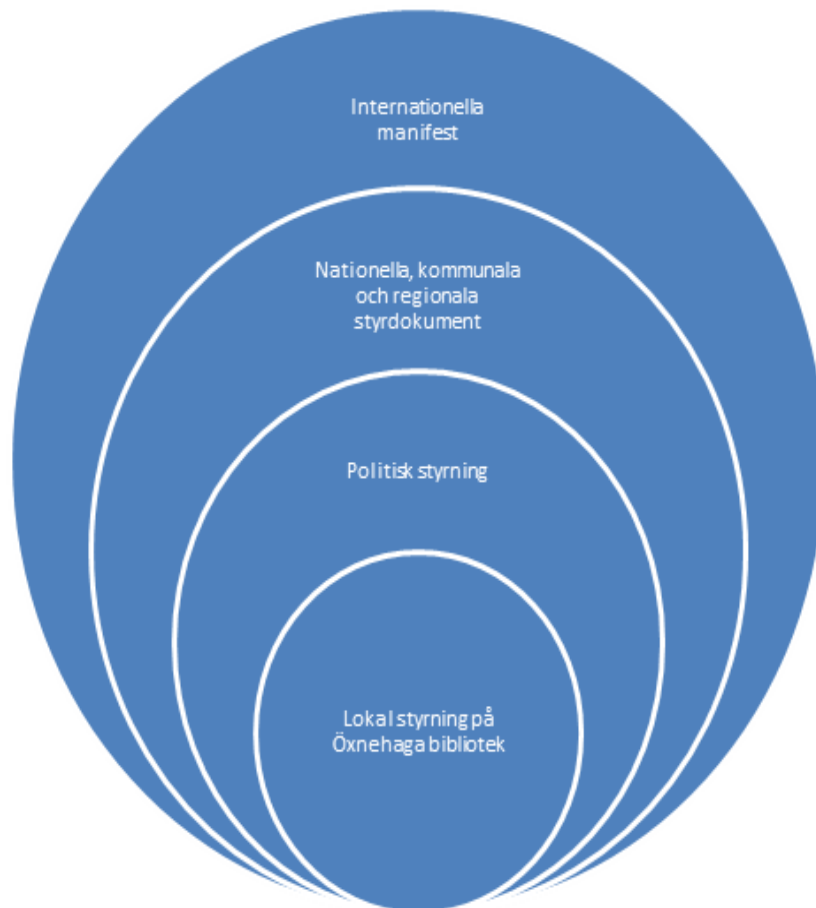
Atlestam et al. (2011) menar att bibliotekets roll för individen förändras beroende på hur väl integrerad individen är i majoritetssamhället. Dessa forskare menar att för individer som fortfarande håller på att integreras i samhället är rollen som informationscenter betydelsefull då denna grupp har ett stort behov av samhällsinformation. Det framkommer också att personer med utländsk bakgrund är överrepresenterade bland de som använder sig av bibliotekets datorer och liknande utrustning. Caidi och Allard (2005) konstaterar att tillgången till informationsresurser är en viktig del av att ta sig in i samhället, men också att få hjälp med de färdigheter som behövs för att kunna använda dem. Johnson (2012) konstaterar att biblioteken är en av få platser där allmänheten kan få hjälp att utveckla sina kunskaper om informationsteknologi. I det empiriska materialet framgår att besökarna på Öxnehaga bibliotek, enligt de biblioteksanställda, i stor utsträckning använder sig av bibliotekets informationsresurser. Detta skulle kunna ha ett samband med att biblioteket ligger i ett område med många boende med utländsk bakgrund. I våra intervjuer framgick att de anställda såg rollen som informationscenter och socialt center som sammanhängande. Mycket av den integrerande delen av verksamheten som vänder sig mot personer med annat modersmål än svenska handlade om att förse personer med information. Till exempel beskrevs ett stort behov av hjälp med att använda datorer och söka information på internet.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att även om bibliotek som institution är mångfacetterade så har Öxnehaga bibliotek utformat en verksamhet som, med påverkan från sin omgivning, är fokuserad på rollen som socialt center. Det är den roll de anställda koncentrerar sig främst på, och det är utifrån den rollen biblioteket efterfrågas i störst utsträckning. Detta beläggs även av tidigare forskning. För gruppen med annat modersmål än svenska är biblioteken en viktig informationsresurs och rollen som informationscenter och socialt center flyter ofta ihop. Detsamma gäller bibliotekets roll som kulturellt center. Bibliotekets kulturella roll ses som en självklarhet, det är utlån av medier som är grunduppgiften, dock är det en uppgift som följer med bibliotekets uppdrag snarare än att den är grundad i de primära behov som finns i området kring Öxnehaga bibliotek.

6.2 Styrningen av Öxnehaga bibliotek

I det här stycket presenteras och diskuteras de resultat som berör hur Öxnehaga bibliotek styrs. Formellt påverkas Öxnehaga bibliotek av olika typer av styrning i flera olika steg. I figur 6.2 har vi försökt att illustrera de olika typer av styrning som är med och påverkar på Öxnehaga bibliotek.

Montin och Granberg (2013, ss. 14-15) pekar på en allmän utveckling i svensk kommunpolitik där politiker i allt mindre utsträckning går in och styr kommunens verksamheter. Istället blir politikernas uppgift att utvärdera och

Figur 6.1. Modell över styrningen på Öxnehaga bibliotek.

sätta upp mål för de organisationer som drivs inom kommunen. Detta handlingsätt känns igen i styrningen av Öxnehaga bibliotek. I de intervjuer vi har gjort med politiker och bibliotekschef framkommer tydligt att detta styrsätt är vad man eftersträvar. De lokala biblioteken ska själva få bestämma över utformningen av verksamheten utifrån politiska mål och uppdrag. Detsamma verkar gälla utvärdering av verksamheten som även den sker främst på lokal nivå. Vi relaterar denna form av styrning till Brunssons (2011) tankar om företagisering från boken *Ledning av företag och förvaltningar*. Brunsson kallar den typ av politisk styrning som främst inriktar sig på att sätta upp mål för verksamheten och inte lägger sig i produktionen av tjänster för företagisering. En fara med företagisering är att det som från början var en politisk organisation går över till att bli en organisation som är mer intresserad av att tillfredsställa kunder istället för att erbjuda alla medborgare samma rättigheter. I jämförelsen mellan kund och medborgare, är medborgarskap enligt Brunsson i princip inte är något man väljer själv. Alla medborgares intressen är legitima och har rätt att beaktas av den politiska styrningen, medan en kund istället har mer specifika intressen som ett företag kan välja att försöka tillgodose. Organisationen kan då välja vilka intressen och vilka kunder de ska vända sig mot (ibid., ss. 234-235). Denna risk kommer vi att behandla ytterligare i samband med diskussionen kring den tredje forskningsfrågan. Dock är det viktigt att belysa redan här, då bibliotekens funktion som informations- och kulturförsörjare tydligt lyfts fram i styrdokumentet. Här visas på vikten av att ha en tydlig politisk styrning som ser till att dessa funktioner uppfylls. Vi kunde se att man i Jönköpings kommun främst bedriver

bibliotekspolitik genom att sätta upp mål för verksamheten, snarare än att komma med direktiv. Vi kunde även konstatera att tydligare beslut från politikernas sida inte är något man efterfrågar. Men vi menar att det kan finnas ett behov av tydligare politiska visioner, exempelvis i form av beslut som reglerar hur långt de boende i kommunen ska ha till närmaste bibliotek eller vilket typ av utbildning biblioteken ska kunna erbjuda när det gäller IT. Detta skulle kunna ge ett berättigande av verksamheten på liknande sätt som det berättigande intervjupersonerna beskriver i kapitel 5.3 då det gällde styrdokument och bibliotek.

I de intervjuer vi genomfört anser alla att biblioteken måste anpassa sig till det närliggande samhället, men man kan se en risk med att biblioteken blir alltför inriktade på att tillfredsställa användarna utifrån den kunskap de anställda på biblioteken har om aktuella användargrupper, särskilt ifall den politiska styrningen i form av strategiska beslut blir alltför otydlig. Detta skulle kunna leda till en ojämn biblioteksverksamhet inom en kommun. I en av biblioteksförningens rapporter fann man att majoriteten av de styrande inom bibliotekssektorn på kommunal nivå var positiva till ökad nationellt samstyre och tydligare riktlinjer för biblioteksverksamheten (Kåring Wagman, 2008). Man har på senare tid delvis åstadkommit detta genom att kungliga biblioteket numera har huvudansvaret för alla offentliga bibliotekstyper. Möjligen kan ett ökat samverkans- och strategiarbete på kommunal nivå ytterligare förankra bibliotekens roll.

På Öxnehaga bibliotek har vi sett att man arbetar för att verka mot en lokalt framgångsrik biblioteksverksamhet genom att genomföra en omfattande omvärldsbevakning och vara delaktiga i det omgivande samhällets nätverk. Denna typ av styrning ställer dock höga krav på det enskilda bibliotekets förmåga att nå ut till alla typer av användare. Andersson och Skot-Hansen (1994, ss. 256-260) skriver att bibliotekens synlighet i lokalpolitiken ofta är låg, politikerna väljer att satsa på det mer synliga kulturutbudet. I vår studie har vi dock funnit att de intervjuade politikerna har beskrivit att de vill synliggöra biblioteksfrågorna i politiken, detta som en viktig del av det politiska uppdrag man har. Andersson och Skot-Hansen rekommenderar att biblioteken skaffar sig bundsförvanter i det lokala samhället för att bli mera synliga på den politiska scenen. Detta har Öxnehaga bibliotek arbetat med i stor utsträckning genom att samarbeta med olika lokala organisationer, och har styrkt Öxnehaga biblioteks position i samhället.

I vår undersökning kunde vi konstatera att det tydligaste politiska styrmedlet handlar om budgetering. Vi kan känna igen detta från Montin och Granbergs (2013, ss. 48, 65-66) studie, där de menar att makten att besluta om budget ofta bedöms som mycket viktig av de som tar budgetbeslut, dock är det sällan dessa personer som utvecklar de verkliga förslag för vilka man budgeterar. Detta stämmer väl överens med hur de intervjuade biblioteksanställda och bibliotekschef Ulf Moberg beskriver situationen. De beskriver hur man på biblioteken utformar olika typer av förslag på aktiviteter eller upplägg av verksamheten som de sedan söker pengar till. På så sätt handlar den politiska makten när det gäller bibliotek, enligt oss, främst om att besluta huruvida biblioteken ska få pengar till de olika typer av verksamheter de vill bedriva. Ett exempel på detta är de familjesöndagar som bedrivs av Öxnehaga bibliotek, där bibliotek sökt extra pengar för att bedriva verksamheten. Utifrån intervjuerna med de biblioteksanställda framkommer dock att de inte alltid upplever att de kan uppfylla de mål som formuleras i styrdokumentet med den budget de

tilldelas. Detta har vi sett som en form av det Brunsson (2002) beskriver som hyckel. Det vi fått fram om styrningen av Öxnehaga bibliotek visar på mycket av bibliotekets styrning inte överensstämmer med det faktiska verkställandet i verksamheten. Genomförandet i form av budgetbeslut går många gånger mot de mål som sats upp i styrdokumentet, samtidigt som folkbiblioteken beskrivs som en mycket viktig institution av de styrande vi talat med.

Som nämnts i tidigare kapitel är det styrdokument som märks av mest på biblioteket de kommunala medieriktlinjerna (kulturnämnden Jönköpings kommun, 2014). Detta dokument skiljer sig något från övrig politisk styrning på kommunal nivå i det att kultur- och fritidsnämnden här har målat upp detaljerade riktlinjer för biblioteken. Detta kontrasterar mot de övriga styrdokumentet, dessa kunde delvis ses som hycklande då de satte mål som var omöjliga att uppfylla utifrån den givna budgeten.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att styrningen av Öxnehaga bibliotek verkar följa en ökande trend hos svenska kommuner där styrningen sker inom den lokala enskilda organisationen. Man eftersöker mer politisk styrning i form av strategiska beslut för verksamheten, i stället för den mer budgetstyrda verksamheten som bedrivs idag. Styrdokumentet kan användas som en form av strategisk försvarsmur, men ofta fungerar dessa texter som hycklande genom att ge uttryck för olika gruppers behov utan att egentligen tvinga fram något genomförande utifrån dessa behov.

6.3 Användarstyrning och biblioteket

Vad händer med våra folkbibliotek när de, enligt Söderlind och Elf (2014), går mot mer användarstyrda verksamheter? Vi har sett att det framkommer en del farhågor om huruvida bibliotekens samlingar kommer att få ha kvar sin bredd. Där menar en av de biblioteksanställda som vi har intervjuat att samlingarna riskerar att mista sin bredd och bli monokulturella. Politikern Henrik Andersson (mejlintervju, 15-05-17) säger att han tror att de riskerar att bli strömlinjeformade. Söderlind och Elf skriver att även de ser risker med användarstyrning. De menar att det kan leda till att populära titlar köps in på bekostnad av andra medier, att samlingarna gallras hårdare, och att de kontrolleras med hjälp av utlåningsstatistik. Vi kan se från medieriktlinjer och intervjuer att det i Jönköping anses att endast stadsbiblioteket har ett ansvar för en bredd i samlingarna och att biblioteken ska kontrollera utlåningsstatistik som grund för gallring. Samtidigt kan vi se att medieriktlinjerna anger att bibliotekens användargrupp ska vara "alla", det vill säga att biblioteken ska rikta sig till hela befolkningen. Vi menar att styrningen genom styrdokumentet, enligt Brunssons teorier, fungerar som en form av hyckel vilket även konstateras i kapitel 5.3. Styrdokumentet menar här å ena sidan att hela befolkningen är målgruppen, vilket måste anses vara en form av norm, medan det å andra sidan även förordar att biblioteken ska använda sig av användarstyrning vilket, enligt Söderlind och Elf ovan, kan leda till en mindre bredd.

Intressant i sammanhanget är även vilka användargrupper det är som ger inköpsförslag till biblioteken. Enligt en av de biblioteksanställda är det, åtminstone på deras kommunalsbibliotek, de redan frälsta biblioteksanvändarna som ger flest inköpsförslag. Även om alla inköp inte utgår från inköpsförslag för detta tankarna till en bild som delvis stämmer ganska väl överens med Jonssons (2003) tankar kring marknadsanpassade bibliotek. Det vill säga att denna typ av bibliotek ska vara neutrala operatörer som fyller sin verksamhet med vad som efterfrågas av användarna. Tilläggas ska också att det marknadsanpassade biblioteket utvärderas efter användningsgrad, att det är användandet som ger det dess legitimitet. Dock uttrycks det i styrdokumentet för folkbiblioteken i Jönköpings kommun tankar och idéer om vad biblioteken har för uppdrag gentemot sina användare. Exempelvis identifierar dokumenten prioriterade grupper i befolkningen. Vi menar att även detta uttrycker en form av det som Brunsson (2002) kallar hyckel i styrningen av biblioteken, eftersom styrningen genom styrdokumentet i detta fall både uttrycker att användarna är medborgare och kunder i det att man menar att det finns grupper som biblioteken har ett särskilt uppdrag gentemot. Det vill säga de har särskilda rättigheter (som medborgare) samtidigt som styrningen även uttrycker att biblioteken bör anpassa sig efter marknaden (och dess kunder).

Det insamlade materialet innehåller fler tankar kring användarstyrning och användargrupper som ger användarförslag, vilket gör att en diskussion är berättigad. De biblioteksanställda tar upp tre olika aspekter av inköpsförslag. Den första är den redan nämnda, att det är individer som redan använder biblioteken i hög utsträckning som ger inköpsförslag. Den andra är att det främst är personer med en etnisk svensk bakgrund som använder sig av möjligheten. Den tredje är en önskan att det skulle komma inköpsförslag sådana att de skulle utöka bibliotekets samlingar på utländska språk, vilket vi tolkar som att dessa inte är vanliga i nuläget. Det skulle således kunna finnas en risk för att samlingarna inte bara blev strömlinjeformade, utan även förlorade i språklig diversifiering, om biblioteket skulle låta inköpsförslag vara helt avgörande. Detta kan föranleda en diskussion om huruvida folkbiblioteken kan sägas vara till för alla om de utgår från behov och viljor hos en delmängd av befolkningen. Här är det dock viktigt att påpeka att medieriktlinjerna liksom bibliotekslagen slår fast att personer med annat modersmål än svenska är en prioriterad grupp som biblioteken enligt uppdrag ska arbeta mot. Även om detta i sig inte innebär att medel inte kan komma att omfördelas mellan grupper i syfte att öka bibliotekens utlåningsstatistik, om det senare får en större inverkan på tilldelning av resurser. Vi har i tidigare diskussionsavsnitt konstaterat att budgetering är ett av de viktigaste sätten att styra biblioteken på i den mening att det är det får störst påverkan på bibliotekens verksamhet. Vi menar att man på detta sätt från politiskt håll kan tvinga biblioteken att bli mer marknadsanpassade om man i större utsträckning evaluerar och bestämmer budget utifrån användningsstatistik. Detta kan i sin tur innebära att biblioteken får ett smalare och mindre diversifierat utbud. Även detta är ett exempel på Brunssons (2002) hyckel i styrningen av biblioteket. Det vill säga att det finns en motsättning mellan vad som uttrycks av styrningen via styrdokument och styrningen genom budgetering.

Det är även intressant att fundera över vad en snedfördelning i inköpsförslag skulle kunna bero på. I ett område som Öxnehaga där en stor andel av de boende har utländsk härkomst är också många av de boende i en pågående integrationsprocess. Där menar till exempel Atlestam et al. (2011) att hur

biblioteken används bland personer med utländsk härkomst står i proportion till hur långt de kommit med sin integrationsprocess. De skriver att personer som är väl integrerade i det svenska samhället främst använder biblioteken som kulturinstitutioner, medan personer som fortfarande integreras främst använder andra delar av bibliotekets funktionaliteter. Detta skulle kunna vara en delförklaring.

Från Atlestam et al. (2011) vet vi också att de invandrare som ingick i deras studie endast var intresserade av böcker som stod på hyllan på biblioteket. De var inte intresserade av att beställa in depositioner, eller lägga in reservationer från andra bibliotek. Med detta som grund är det lätt att dra slutsatsen att biblioteken i områden med hög andel av människor med utländsk bakgrund även borde ha en hög andel böcker på andra språk. Samtidigt lånas inte de mångspråkiga samlingarna ut i lika hög utsträckning som de på svenska. Dock kan det tänkas att det krävs mer av användarna för att gå in på biblioteket och beställa en deposition än vad det gör att titta igenom vad som finns på hyllan.

En annan grupp som också den är fastställd som prioriterad av bibliotekslagen och de flesta andra styrdokument är gruppen med barn och unga. På Öxnehaga bibliotek har man även ett särskilt uppdrag gentemot denna prioriterade grupp då man är ett integrerat skolbibliotek. Det märks på olika sätt i verksamheten, men kanske framförallt på fördelningen mellan barn- och vuxenlitteratur i bibliotekets samlingar. Det har också framkommit under intervjuerna att man ser barnbokssamlingarna som extra prioriterade för att det är de som används i högst grad, men även att man arbetar läsfrämjande gentemot den här gruppen för att ge barnen tillgång till det svenska språket. Medieriktlinjerna är inne på samma tankegångar, de skriver att barnböcker ska prioriteras av två anledningar. Dels för att läsförståelse minskar bland gruppen barn och unga och dels för att en överväldigande majoritet av utlånen på svenska folkbibliotek är just från barnbokssamlingarna. Tankegångarna att man ska satsa på litteratur riktade mot en viss grupp för att det är de som lånar utgör en form av marknadsanpassning enligt Jonssons (2003) definition, även om få skulle motsätta sig att man på biblioteken satsar på den här gruppen, det vill säga det utgör en norm. Om biblioteken utvärderas efter och får sitt existensberättigande utifrån att de används är det kanske ett krav i dagens politiska klimat att biblioteken satsar på de grupper man kan få bra användarstatistik från för att man ska fortsätta få medel för att driva verksamheten. Det problematiska uppstår då när det blir ett glapp mellan bibliotekens uppdrag och dess krav på att vara marknadsanpassade, det vill säga när de enligt styrdokument ska satsa på specifika användargrupper som kanske inte ger lika bra statistik. I fallet Öxnehaga skulle det bland annat skulle kunna beröra användargrupperna ungdomar och invandrare samt nyckeltalet utlån.

På Öxnehaga bibliotek anordnar man en mängd olika aktiviteter för att försöka nå ut till de boende i området. De anställda beskriver det som att man på biblioteket aktivt försöker få så många som möjligt att upptäcka bibliotekets resurser och att man använder sig av ibland okonventionella metoder för att få in människor i bibliotekslokalerna. Det finns en ambition på biblioteket att vara en plats för möten mellan människor och en hjälp in i det svenska samhället. Samtidigt finns det också en ambition att biblioteket ska ha en hög användningsgrad, där man på biblioteket menar att de aktiviteter man väljer att satsa på ska vara välanvända. Det fastslås även i den kommunala biblioteksplanen att olika former av statistik används för att evaluera biblioteken. Det senare måste kunna ses som en form av marknadsanpassning

enligt Jonssons (2003) tankar kring hur marknadsanpassning visar sig i en bibliotekskontext. Man skulle även kunna peka på det som Brunsson (2011) refererar till som företagisering, nämligen att biblioteket i viss mån söker sig till uppgifter som är populära för att få fler besökare. Intressant att ta upp i sammanhanget är även de nedslag vi gjorde i medias biblioteksbevakning i litteraturgenomgången, där det framkom åsikter om att biblioteken är ängsliga och vilsna i sin jakt på besökare. Dessa personer menar att biblioteken riskerar att frånga sitt uppdrag i jakt på besökssiffror. I ett större perspektiv menar vi att det finns en risk med att bli alltför fokuserad på användningsgrad, och att detta skulle kunna leda till en avsmalning mot det som är populärt. Samtidigt är dessa aktiviteter på Öxnehaga bibliotek i stor utsträckning riktade mot de grupper som ska vara prioriterade enligt bibliotekslagen, exempelvis personer med annat modersmål än svenska samt barn och unga. Det vill säga att biblioteket arbetar ändå inom sitt uppdrag.

6.4 Slutsats och fortsatt forskning

I vår undersökning har vi kommit fram till liknande resultat som Andersson och Skot-Hansen (1994). Utifrån forskningsfråga ett som lyder ”Hur beskriver bibliotekspersonalen bibliotekets roll och verksamhet gentemot användarna på fallbiblioteket som är beläget i ett område där många har annat modersmål än svenska?” har vi kommit fram till att det främst var Öxnehaga biblioteks roll som socialt center som lyftes fram i intervjuerna med de anställda på biblioteket. Resultatet stämmer även väl överens med tidigare forskning inom bibliotekets roll och gruppen med annat modersmål än svenska. Då vi ej genomfört intervjuer med bibliotekets användare är det svårt att säga om biblioteket uppfattas på samma sätt från deras perspektiv. Intervjuade politiker och bibliotekschefen lyfte även de fram bibliotekets sociala roll och biblioteket som mötesplats som extra viktiga uppdrag för biblioteken i Jönköping. För de anställda på Öxnehaga bibliotek består en stor del av arbetet att ordna aktiviteter på biblioteket, samt att nätverka för att nå ut med information om verksamheten utanför bibliotekets väggar och starta samarbeten med andra instanser i samhället. Detta menar de anställda är det mest framgångsrika sättet att bedriva biblioteksverksamhet på i denna typ av område.

Ett stort behov av tjänster som att boka datorer med internetanslutning, använda skrivare eller få hjälp med ansökningar, speglar att Öxnehaga bibliotek även i stor utsträckning tagit rollen som informationscenter. Genom att erbjuda hjälp med att tyda ansökningar och fylla i blanketter på arabiska, samt ett öppet bemötande där man i disken hjälper till med alla sorters tekniska problem, som svårigheter att skriva ut flygbiljetter och betala räkningar, pekar de anställda på att de tillfredsställer ett stort behov hos boende i området.

Beträffande forskningsfråga två ”Hur påverkas fallbibliotekets verksamhet av olika typer av styrning?” fann vi att biblioteket i ganska liten utsträckning påverkas av politisk styrning eller styrning via styrdokument. Vi fann att den styrning som påverkade hur verksamheten bedrivs främst sker på det lokala biblioteket. Den politiska styrning som hänvisades till var främst i form av budgetbeslut, medan styrdokumentet stod för normförsvarande hyckel utifrån Nils Brunssons (2002) teori. Styrdokumentet hänvisades även till av de anställda som underlag för att försvara bibliotekens existens i situationer då de

hotades av budgetnedskärningar eller nedläggning. Vi såg en brist på tydliga politiska strategier vad gällde biblioteken. Öxnehaga bibliotek har lyckats bedriva en uppskattad verksamhet, och man har många kontakter i det omgivande samhället. Detta beror på att man har en driven personal som kämpar för att biblioteket ska ha en plats i samhället. Vi ser att bristen på politiska strategier på kommunal och regional nivå utgör en risk när det gäller folkbibliotek, då styrningen av dessa blir starkt beroende av den lokala personalens engagemang. Detta kan i förlängningen leda till en ojämn och mindre likvärdig biblioteksverksamhet. En tydligare och mer välinformerad politisk debatt om vad biblioteken ska erbjuda medborgarna skulle kunna leda till tydligare strategier för bibliotekens verksamhet.

Angående forskningsfråga tre ”Hur förhåller sig en satsning på en allt mer användarstyrd eller marknadsanpassad biblioteksverksamhet till arbetet mot den prioriterade gruppen med annat modersmål än svenska på fallbiblioteket?” ser vi både i det empiriska materialet och den tidigare forskningen att det uttrycks farhågor för att en ökad användarstyrning kan leda till att biblioteken minskar i bredd, även om de flesta av intervjupersonerna ställde sig mycket positiva till användarstyrning. Samtidigt finns det en del hyckel i styrningen av biblioteken i dessa frågor. Styrdokumenten anger att bibliotekens målgrupp är alla samt att biblioteken ska ha en bredd i sina samlingar, samtidigt som man reglerar verksamheten med nyckeltal som till exempel utlån och anger en snäv budget. Utifrån vår teori och tolkning har vi kunnat konstatera att det finns en risk för att biblioteken kan komma att tvingas att fokusera på det som är populärt och drar besökare, om biblioteken utvärderas och får sitt existensberättigande efter användningsgrad. Om så är fallet riskerar de grupper i samhället som inte hörs och syns lika mycket att bli än mer sårbara. I fallet med Öxnehaga har vi sett att böcker på andra språk än svenska ofta har låga utlåningssiffror vilket i en marknadsanpassning av biblioteken skulle innebära att denna typ av litteratur fasas ut, trots att man utifrån styrdokumentet kan konstatera att den borde vara prioriterad.

När det gäller fortsatt forskning ser vi att det skulle vara intressant att göra en liknande studie som denna på andra bibliotek i områden med hög andel personer med annat modersmål än svenska. Detta för att undersöka om tydligare politiska visioner är något som skulle hjälpa denna typ av verksamhet att utvecklas. Vidare ser vi ett behov av att göra en kvantitativ undersökning av hur inköpsförslag och annan användarstyrning påverkar bibliotekens samlingar, samt att vidare undersöka hur olika grupper biblioteksanvändare utnyttjar möjligheten att kunna påverka biblioteken.

Sammanfattning

Denna uppsats redogör för en fallstudie av ett folkbibliotek beläget inom ett område där en stor andel av befolkningen har ett annat modersmål än svenska. Biblioteket i studien är Öxnehaga bibliotek. Detta folkbibliotek ligger i området Öxnehaga, ett så kallat miljonprogramsområde, i Jönköpings kommun. Vi har undersökt hur de anställda på biblioteket ser på verksamheten, hur biblioteket styrs samt hur en ökad användarstyrning av biblioteken skulle kunna påverka biblioteksanvändarna. Den insamlade empirin har analyserats med hjälp av Andersson och Skot-Hansens (1994) modell över biblioteksprofiler i det lokala samhället samt Brunssons (2002) teorier kring den hycklande organisationen.

Undersökningen är kvalitativ och utgörs av intervjuer med de biblioteksanställda samt intervjuer med två politiker i Jönköpings kommun och bibliotekschefen i kommunen, tillsammans med analyser av de styrdokument som Öxnehaga bibliotek omfattas av. Materialet har analyserats utifrån given teori för att utveckla uppsatsens resultatet utifrån forskningsfrågorna.

I Anderssons och Skot-Hansens (1994) modell finns det fyra biblioteksprofiler som biblioteket kan anta i det lokala samhället, socialt center, kulturellt center, informationscenter och kunskapscenter. Vi har funnit att Öxnehaga bibliotek främst antar rollen som socialt center, vilket även det bibliotek som låg i ett mångkulturellt område i Anderssons och Skot-Hansens undersökning gjorde. Öxnehaga bibliotek fungerar i stor utsträckning som en mötesplats, där man även arbetar en del med uppsökande verksamhet. Personalen är uppfinningsrika och hittar på aktiviteter för att locka in de boende till biblioteket. Vidare menar de anställda på biblioteket också att detta till stor del fungerar som ett informationscenter, dit de boende i området kommer för att få tillgång till datorer och hjälp med samhällsinformation och att tolka dokument.

Angående styrningen av Öxnehaga bibliotek fann vi att biblioteket främst påverkas av den lokala styrningen på biblioteket. Den politiska styrning som påpekades var främst styrning i form av budgetbeslut. Styrdokumentet användes till viss del som försvar eller berättigande av bibliotekens verksamhet. Under intervjuerna uttrycktes en avsaknad av politiska visioner för biblioteken i Jönköping. Detta har vi tolkat som att det finns ett behov av en tydligare lokal biblioteksdebatt där man är mindre inriktad på budgetfrågor, för att få fram tydligare strategiska riktlinjer för folkbibliotekens verksamhet.

När det kommer till hur användarna kan komma att påverkas av en ökad fokusering på användarstyrning på biblioteken fann vi att det finns en risk för att biblioteken kan bli mindre diversifierade samt monokulturella. Vi menar också att det i styrningen av biblioteken när det gäller denna fråga finns en del hyckel enligt Brunssons (2002) teori. Till exempel genom att biblioteken både får i uppdrag att ha breda samlingar samtidigt som utlåningsstatistik används som ett sätt att utvärdera verksamheten.

Källförteckning

Otryckt material

Jönköpings kommun (2014). *Avtal avseende integrerade bibliotek i Jönköpings kommun*. Opublicerat dokument.

Tryckta källor

- Aabø, S., Audunson, R. & Vårheim, A. (2010). How do public libraries function as meeting places? *Library & information science research*, 32, ss. 16–26.
- Andersson, E. (2010-04-03). Kaffe eller Kafka? *Svenska dagbladet*, ss. 8-10.
- Andersson, M. & Skot-Hansen, D. (1994). *Det lokale bibliotek : afvikling eller udvikling*. Köpenhamn: Danmarks biblioteksskole.
- Atlestam, I., Brunnström, B. & Myhre, R. (2011). Collection development for immigrants – what to purchase, and why? Findings in Gothenburg, Sweden. *IFLA Journal*, 37(1), ss. 69-79.
- Audunson, R., Essmat, S. & Aabø, S. (2011). Public libraries: A meeting place for immigrant women? *Library & Information Science Research*, 33(3), ss. 220–227.
- Brunsson, N. (2002). *The organization of hypocrisy: talk, decisions and actions in organizations*. (2 uppl.) Malmö: Liber.
- Brunsson, N. (2011). *Politisering och företagisering: institutionell förankring och förvirring i organisationernas värld*. I Lind, R. & Ivarsson Westerberg A. (red) *Ledning av företag och förvaltningar* (4 Uppl, ss. 231-255) Stockholm: SNS Förlag.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2 uppl.), (B. Nilsson, övers.) Malmö: Liber. (Originalarbete publicerat 2008)
- Caidi, N. & Allard, D. (2005). Social inclusion of newcomers to Canada: An information problem? *Library and information science research*, 27(3), ss. 302-324.
- Hansson, J. (2005). *Det lokala folkbiblioteket : förändringar under hundra år*. Linköping: Mimer, Institutionen för beteendevetenskap, Linköpings universitet.

- Hedemark, Å. (2009). *Det föreställda folkbiblioteket: En diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970–2006*. (Diss. Uppsala: Univ., 2009. Uppsala).
- Jochumsen, H., Hvenegaard Rasmussen, C. & Skot-Hansen, D. (2012). *The four spaces – a new model for the public library*. *New Library World*, 113(11/12), s. 586–597.
- Johnson, C.A. (2012). How do public libraries create social capital? An analysis of interactions between library staff and patrons. *Library & information science research*, 34(1), ss. 52-62
- Jonsson, B. (2003). *Medborgaren och marknaden: pedagogisk diskurs för folkbibliotek*. (Diss. Linköping : Univ., 2003. Linköping.)
- Kumlin, S. & Rothstein, B. (2010). Questioning the new liberal dilemma: Immigrants, social networks, and institutional fairness. *Comparative politics* 43(1), ss. 63–80.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (3 uppl.), (S.-E. Torhell, övers.) Lund: Studentlitteratur.
- Kåring Wagman, A. (2008). *Kommunala beslutsfattare om bibliotek*. Stockholm: Svensk biblioteksforening.
- Merriam, S.B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod* (B. Nilsson, övers.) Lund: Studentlitteratur. (Originalarbete publicerat 1988)
- Montin, S. & Granberg, M. (2013). *Moderna kommuner*. (4 uppl.) Stockholm: Liber.
- Patton, M.Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: integrating theory and practice : the definitive text of qualitative inquiry frameworks and options*. (4 uppl.) Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc.
- Skot-Hansen, D., Hvenegaard Rasmussen, C. & Jochumsen H. (2010). En ny model for folkebiblioteket i viden- og oplevelsessamfundet. I *Folkebibliotekerne i vidensamfundet: rapport fra Udvalget om folkebibliotekerne i vidensamfundet* (s.91-94). København: Styrelsen for bibliotek og medier.
- Svensk biblioteksforening Svenska unescorådet (2014). *Bibliotekens internationella manifest*. Stockholm: Svensk biblioteksforening.
- Sverige. Kultursamverkansutredningen (2010). *Spela samman: en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet : delbetänkande*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

- Söderlind, Å. & Elf, G. (2014). *"Vi arbetar i medborgarnas tjänst": en kartläggning av mediestrategiskt arbete på bibliotek utifrån normerande dokument*. Stockholm: Svensk biblioteks förening.
- UNICEF Sverige (2009). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige.
- van der Linden, K., Bartlett, J. & Beheshti, J. (2014). New Immigrants' Perceptions and Awareness of Public Library Services. *Canadian Journal of information & library sciences*, 38(2), ss. 65-79.
- Vetenskapsrådet (2011). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Vogel, J. (2002). Inledning i Vogel, J., Hjerm, M. & Johansson S.-E. (2002). *Integration till svensk välfärd? : om invandrares välfärd på 90-talet*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Vårheim, A. (2011). Gracious space: Library programming strategies towards immigrants as a tool in the creation of social capital. *Library & information science research*, 33, ss. 12-18.
- Vårheim, A. (2014). Trust and the role of the public library in the integration of refugees: The case of a northern Norwegian city. *Journal of librarianship and information Science*, 46(1) ss. 62 –69.

Elektroniska källor

- Bibliotek Botkyrka (2015). *Tolv bibliotek nominerade till hederspriset till Årets mångspråkiga bibliotek 2015*. Hämtad 2015-05-12, från bibliotek botkyrka
<http://bibliotek.botkyrka.se/103074/sv/news/tolv-bibliotek-nominerade-till-hederspriset-till-arets-mangsprakiga-bibliotek-2015>
- Byström, G. (2014-5-24). Vilken roll ska moderna bibliotek spela?, *Göteborgsposten*. Hämtad från <http://www.gp.se>
- Jönköpings kommun (2014). *Reglemente för kultur- och fritidsnämnden i Jönköpings kommun*. Hämtad 2015-04-26, från Jönköpings kommun
<http://www.jonkoping.se/download/18.7b146f4814b49d7a6656a/1422878078178/Reglemente+f%C3%B6r+kultur-+och+fritidsn%C3%A4mnden.pdf>
- Jönköpings kommun (u.å.) a. *Befolkningsstatistik*. Hämtad 2015-04-26, från Jönköpings kommun
<http://www.jonkoping.se/kommunpolitik/kommunfakta/statistikochutredningar/befolkningsstatistik.4.176db646136e9421c4942c.html>

- Jönköpings kommun (u.å.) b. *Öxnehaga*. Hämtad 2015-04-26, från Jönköpings kommun
<http://www.jonkoping.se/byggabomiljo/stadsplanering/kommundelsutveckling/oxnehaga.4.5489cc60137cc15269d1a59.html>
- Jönköpings kommun (u.å.) c *Prioriterade bostadsområden*. Hämtad 2015-04-26, från Jönköpings kommun
<http://www.jonkoping.se/kommunpolitik/tillganglighetmangfaldochjamstallldhet/integrationsarbeteijonkopingskommun/prioriteradebostadsomraden.4.16cb672f13929c7e43a15fe.html>
- Jönköpings kommun (u.å.) d. *Anslag till integration och delaktighet*. Hämtad 2015-04-26, från Jönköpings kommun
<http://www.jonkoping.se/kommunpolitik/tillganglighetmangfaldochjamstallldhet/integrationsarbeteijonkopingskommun/anslagtillintegrationochdelaktighet.4.16cb672f13929c7e43a1617.html>
- Kulturnämnden i Jönköpings kommun (2014). *Medieriktlinjer för folkbiblioteken i Jönköping* Hämtad 2015-06-13, från Jönköpings kommun <http://bibliotek.jonkoping.se/web/arena/medieriktlinjer>
- Kulturnämnden Jönköpings kommun (2012). *Kultur- och biblioteksplan för Jönköpings kommun 2012-2014*. Hämtad 2015-04-26, från Jönköpings kommun
<http://www.jonkoping.se/download/18.56ba11941391f90d845511/Kultur-och+biblioteksplan+f%C3%B6r+J%C3%B6nk%C3%B6pings+kommun+2012-2014.pdf>.
- Kungliga biblioteket (2013). *Biblioteksplan 2.0*. Hämtad 2015-05-08, från Kungliga biblioteket
<http://www.kb.se/Dokument/Biblioteksstatistik/SkriftBiblioteksplan.pdf>
- Rabe, A. (2010-11-27). Bibliotekens dröm blev alltför sann. *Svenska dagbladet*. Hämtad från <http://www.svd.se>
- Region Jönköpingslän, utbildning kultur (2015). *Regional biblioteksplan för Jönköpings län 2015-2017*. Hämtad 2015-05-02, från Region Jönköpings län
http://plus.rjl.se/info_files/infosida40609/regional_biblioteksplan_jkpg_lan_2015_2017_A5.pdf
- Rex, M (2009- 09-08). Biblioteket mal ner 30 ton böcker, *Sydvenskan*. Hämtad från <http://www.sydsvenskan.se>
- SFS 1991:481. Hälsa-och sjukvårdslag. Stockholm: Finansdepartementet. Hämtad 2015-05-21, från Riksdagen

https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/sfs_sfs-1991-481/

SFS 2013:801. Bibliotekslagen. Stockholm: Kulturdepartementet. Hämtad 15-04-27, från Riksdagen http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/sfs_sfs-2013-801/

Svensk biblioteks förening (2003). *På barns och ungdomars villkor-Svensk Biblioteks förenings rekommendationer för folkbibliotekens barn- och ungdomsverksamhet*. Hämtad 2015-05-03, från Svensk biblioteks förening <http://www.biblioteksforeningen.org/wp-content/uploads/2011/05/Barnrek.pdf>

Svensk biblioteks förening (2011). *Fakta om bibliotek*. Hämtad 2015-07-08, från Svensk biblioteks förening <http://www.biblioteksforeningen.org/wp-content/uploads/2011/01/Fakta-om-Bibliotek-11.pdf>

UNESCO (2001). *UNESCO:s generalkonferens antar "allmän förklaring om kulturell mångfald"* pressmeddelande från UNESCO 2001. Hämtad 2015-05-03, från Immigrantinstitutet <http://www.immi.se/europa/unesco-mangfald.pdf>

Uppsala universitet (2015). *Nils Brunsson*. Hämtad 2015-06-14, från Uppsala universitet http://katalog.uu.se/empinfo?id=N10-837_1&q=nils+brunsson

Bilaga A

Informationsbrev

Hej

Stort tack för din medverkan i vår masteruppsats. Vi studerar vid Borås högskola på masterprogrammet för biblioteks- och informationsvetenskap. Våra namn är Ellinor Krutholm och Anneli Gottfridsson.

Målet med denna uppsats är att studera hur Öxnehaga bibliotek, som är ett bibliotek beläget i en stadsdel med stor population av personer med annat modersmål än svenska, bedriver sin verksamhet. Samt att studera hur bibliotekets verksamhet styrs.

Vi beräknar att intervjusamtalet kommer att ta cirka en timme. Samtalet kommer att spela in. Vi kommer att behandla allt insamlat material med hänsyn till de medverkandes personliga integritet, och vi kommer inte att skriva ut era namn i vår skriftliga rapport.

Om ni har någon fråga angående vårt arbete, både innan och efter intervjun så kan ni alltid höra av er till oss. Vi beräknar vara klara med vår uppsats i augusti 2015.

Tack för hjälpen!

Med vänliga hälsningar

Ellinor

mobilnr: *****

mejladress: -

Anneli

mobilnr: *****

mejladress: -

Intervjuguide

Inledning

Beskriv din bakgrund. Hur kommer det sig att du jobbar på just detta bibliotek? Vilka tidigare erfarenheter har du?

Hur ser du på din roll som bibliotekarie/biblioteksanställd? Vad vill du uppnå med ditt arbete?

Vilka är dina arbetsuppgifter på biblioteket?

Biblioteket och dess användare

1. Hur skulle du beskriva området Öxnehaga? Hur skulle du beskriva era användare?
2. Vilka behov bedömer du finns i detta område? Hur avgör ni vilka behov som finns i området? På vilka sätt bedömer ni förändringar av behoven?
3. Hur fördelas din tid på biblioteket mellan olika uppgifter? Exempel på uppgifter kan vara bemanning av lånedisken och administrativa uppgifter.
4. Vilka är de vanligaste frågorna ni som bibliotekspersonal får? Var i biblioteket ställs dessa frågor?
5. Vilka kompetenser använder du i ditt arbete gentemot biblioteksanvändarna?
6. Hur relaterar du/ni till användargruppen då det gäller planering av aktiviteter på biblioteket? Finns det aktiviteter ni inte erbjuder idag som du skulle vilja att biblioteket kunde erbjuda? Finns det någon aktivitet ni tidigare erbjudit men valt att inte fortsätta med (i så fall varför)?
7. Hur når ni ut med information om era aktiviteter till användarna? Hur upplever ni att det fungerar?
8. Hur tror du att man använder Öxnehaga bibliotek idag? Varför tror du det är så?

Efterfrågan och behov

9. Vad finns det för kanaler för användare som aktivt vill uttrycka sina biblioteksbehov? Vilka ser du använder sig utav den möjligheten?
10. På vilka sätt involveras användare i planeringen av verksamheten?

11. Tidigare forskning visar att biblioteksplaner riktar sig allt mer mot användarstyrning. Uppfattar du att er verksamhet är användarstyrd? Exempelvis i bokurval eller aktivitetsplanering.

12. Finns det en motsättning mellan mångfald och inköpsförslag?

13. Alla bibliotek behöver ju som bekant gå igenom sina samlingar då och då och gallra. Hur väljer du/ni ut vilka titlar som ska tas bort ur bibliotekets samling?

Biblioteket och dess uppdrag

14. Förs det någon debatt kring folkbibliotekens verksamhet i Jönköping?

15. I medieriktlinjerna för folkbiblioteken i Jönköping står det att man ska ha en generös inköspolicy. Hur tolkar du detta?

16. Har ert arbete mot de prioriterade grupperna förändrats de senaste två åren?

17. Hur kan man beskriva Öxnehagas biblioteks uppdrag? Skiljer sig detta uppdrag från andra biblioteks?

18. Vad har påverkat er när ni har tagit fram bibliotekets profil?

19. Undersökningar från SOM-institutet visar att biblioteket har högt förtroende bland svenska samhällsinstitutioner. Vad tror du det beror på att biblioteken ligger så högt upp?

20. Har olika användargrupper olika behov då det gäller att bygga förtroende för biblioteket?

21. Vilka styrdokument som gäller biblioteket inom kommunen känner du till? Vad har du för tankar om dessa? Påverkar dessa dokument verksamheten?

22. Om du skulle beskriva Öxnehaga bibliotek med tre ord, vilka ord skulle det vara?

Är det något du vill tillägga?

Stort tack för ditt deltagande!

Ellinor och Anneli

Bilaga B

Informationsbrev

Hej

Stort tack för din medverkan i vår masteruppsats. Vi studerar vid Borås högskola på masterprogrammet för biblioteks- och informationsvetenskap. Våra namn är Ellinor Krutholm och Anneli Gottfridsson.

Målet med denna uppsats är att studera hur Öxnehaga bibliotek, som är ett bibliotek beläget i en stadsdel med stor population av personer med annat modersmål än svenska, bedriver sin verksamhet. Samt att studera hur bibliotekets verksamhet styrs.

Vi beräknar att intervjusamtalet kommer att ta mellan 30 och 45 minuter. Samtalet kommer att spela in. Vi kommer att behandla allt insamlat material med hänsyn till de medverkandes personliga integritet. Vi avser att genomföra denna intervju med dig som politiker eller annan beslutsfattare, det vill säga som en representant för ditt ämbete, och avser därför inte anonymisera det insamlade materialet. Eftersom det kommer att bli svårt att anonymisera detta material på ett meningsfullt sätt utifrån urvalet av er som intervjupersoner, det vill säga utifrån er position som beslutsfattare.

Om ni har någon fråga angående vårt arbete, både innan och efter intervjun så kan ni alltid höra av er till oss. Vi beräknar vara klara med vår uppsats i september 2015.

Tack för hjälpen!

Med vänliga hälsningar

Ellinor

mobilnr: *****

mejladress: -

Anneli

mobilnr: *****

mejladress: -

Intervjuguide

1. Hur ser du på din roll som beslutsfattare i relation till biblioteken?
2. Vad har biblioteken för uppgift gentemot sina användare och i samhället i stort? Finns det någon uppgift som är särskilt viktig?
3. Hur arbetar ni för att ta fram styrdokument för biblioteksverksamheten? Vilka är delaktiga i beslutsprocessen?
4. På vilka sätt tror du att politisk styrning kan påverka verksamheterna på kommunens bibliotek?
5. Vad finns det för prioriterade grupper på Jönköpings bibliotek? Hur har ni kommit fram till dessa?
6. Hur ser du att användarna bör få komma till tals om bibliotekets verksamhet? I hur stor utsträckning bör biblioteken anpassa sig efter användarnas önskemål?
7. Vad ska biblioteket kunna erbjuda i form av medier, hur bör man motiverar bok- och medieurvalet? Kan man utvärdera bibliotekets verksamhet på detta område?
8. Vilka aktiviteter anser du biblioteket ska erbjuda? Hur ska man prioritera?
9. På vilket sätt ska biblioteket anpassa sig efter det omgivande samhället? Kan olika bibliotek ha olika uppdrag beroende på var de ligger?
10. SOM-institutets undersökningar brukar visa att biblioteken ligger högt i förtroende i jämförelse med andra samhällsinstitutioner. Vad tror du att det beror på?

Bilaga C

Namn	Utförande	Tidpunkt	Plats
Intervju 1, anställd på Öxnehaga bibliotek	Ansikte mot ansikte	April 2015	Öxnehaga bibliotek
Intervju 2, anställd på Öxnehaga bibliotek	Ansikte mot ansikte	April 2015	Öxnehaga bibliotek
Intervju 3, anställd på Öxnehaga bibliotek	Ansikte mot ansikte	April 2015	Öxnehaga bibliotek
Intervju 4, anställd på Öxnehaga bibliotek	Ansikte mot ansikte	April 2015	Öxnehaga bibliotek
Ulf Morberg	Telefonintervju	15-05-13	
Karin Semberg	Telefonintervju	15-04-29	
Henrik Andersson	mejlintervju	15-05-17	

Tabell C.1. Tabell över intervjuer genomförda för insamlande av empiri.